

Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Izglītības Zinātņu nodaļa

Iestādes darbinieku iesaistīšana pirmsskolas izglītības programmas
īstenošanā

Maģistra darbs

Autors: Izglītības zinātņu maģistra studijas programmas
maģistrante Antra Ksilandere
apliec. Nr. IzgZ 040038

Zinātniskais vadītājs: Daina Celma Dr. oec., docente

Rīga 2006

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija latv. val.	3.lpp.
Anotācija angļu val.	4.lpp.
Ievads	5 lpp.
1. Menedžments un vadīšana izglītības iestādē	10.lpp.
1.1.Jēdzienu skaidrojums vadībzinātnē.....	10.lpp.
1.2. Vadītāja loma un darbība izglītības iestādē.....	13.lpp.
1.3. Darbinieku grupu veidošana izglītības iestādē.....	18.lpp.
2. Pirmsskolas izglītības iestādes būtība	26.lpp.
2.1.Jēdzienu skaidrojums pirmsskolas izglītības iestādē.....	26.lpp.
2.2. Darbs ar pedagoģisko personālu pirmsskolas izglītības iestādē.....	28.lpp.
2.3. Pirmsskolas izglītības programmas izveide un īstenošana.....	33.lpp.
2.4. Organizācijas formas, metodes un darba paņēmieni.....	36.lpp.
2.5. Pirmsskolas izglītības iestādes “Kamolītis” mācību vide.....	37.lpp.
3.Pētījumi darbinieku iesaistīšanā pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā	47.lpp.
3.1. Pedagoģiskā procesa organizācija un izmantotās metodes pirmsskolas izglītības iestādē “Kamolītis”	48.lpp.
3.2. Bērnu intelektuālā, psiholoģiskā gatavība skolai.....	52.lpp.
3.3. Veiktie novērojumi sociālajā, runas, izziņas un radošajā attīstībā.....	60.lpp.
3.4. Pirmsskolas izglītības iestādes „Kamolītis” vadītāja un darbinieku sadarbība īstenojot programmu.....	68.lpp.
3.5. Iestādes darbinieku izglītības vides veidošana un darbība tajā.....	75.lpp.
3.6. Izglītības iestādes darbinieku un ģimenes sadarbības nozīme bērna personības attīstībā.....	85.lpp.
Nobeigums	92.lpp.
Literatūras saraksts	94.lpp.
Pielikumi	99.lpp.
Apliecinājums	

ANOTĀCIJA

Darbs sastāv no ievada, teorētiskās un eksperimentālās daļas un secinājumiem. Autore Antra Ksilandere ir beigusi 2 gadu studiju programmu un no 2004. līdz 2006. gadam strādāja pie maģistra darba tēmas- „Izglītības darbinieku iesaistīšana pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā”. Autore vadot pedagoģisko personālu pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis” konstatēja, ka pedagoģiskā darbā ar bērniem tiek pielietotas ļoti vienveidīgas metodes (vārdiskās un uzskatāmās), tās ir neefektīvas pirmsskolas vecuma bērnu attīstībā. Tāpēc netiek pilnvērtīgi sasniegts pirmsskolas izglītības programmas mērķis. Lai uzlabotu izglītības iestādes programmas īstenošanas kvalitāti, nepieciešams iesaistīt darbiniekus, veidot kopīgi pirmsskolas pedagoģiskā kolektīva metodiskās domas vienotību.

Pētījuma mērķis: Pētīt un pamatot vadības un darbinieku sadarbību pirmsskolas izglītības iestādē, izstrādājot piemērotākās metodes izglītības programmas īstenošanā.

Maģistra darbs klasificējams kā lietišķais pētījums, lai pamatotu praktisko metožu nepieciešamību, organizējot un vadot izglītības programmas īstenošanu.

Pirmajā (darba) daļā izpētītas un izvērtētas teorijas par darbinieku vadīšanu. Izpētīta dažādu metožu pielietošana pedagoģijā. Maģistra darba teorētiskais pamats balstās uz M.Fulana, V.Renģes, V.Praudes, I. Beļčikova, D.Kukules, A.Līdumnieka, I.Foranda, R.Innes, I.Gailītes, I.Lūses, O.Zīda, R.Hellera, V.Krinkeles, T. Maršala, P. Tafindera, D.Preta, A. Šponas, Dz.Meikšānes, V.Zelmeņa, L.Žukova, R.Zeidela, A.Rubeņa, E.Pētersona, J.A.Komenska, R. Bošas atziņām.

Otrajā (darba) daļā pierādīts, ka pirmsskolas darbiniekiem svarīgi ir pareizi organizēt pedagoģisko procesu, pielietot pirmsskolas vecumam atbilstošas metodes un iekārtot vidi atbilstoši pirmsskolas vecuma bērnu attīstības īpatnībām. Ļoti liela nozīme ir iestādes vadītāja prasmei iesaistīt darbiniekus pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā. Svarīgs nosacījums ir vecāku sadarbība ar pirmsskolas izglītības iestādi. Eksperimentālajā daļā pārbaudīta hipotēze. Šajā nolūkā ir izmantota bērnu testēšana, novērošana, darbinieku aptaujas un vecāku anketēšana.

Veicot kvalitatīvo un kvantitatīvo analīzi, var secināt, ka mērķis ir sasniegts. Hipotēze ir pierādīta. Ja pirmsskolas izglītības iestādē vadība veiksmīgi iesaistīs darbiniekus izzināt un pilnveidot zināšanas par praktisko metožu nozīmi pedagoģiskā procesa organizācijā, tad efektīvāk un kvalitatīvāk tiks īstenota pirmsskolas izglītības programma. Darbs izmantojams pirmsskolas metodiskā darba vadītājiem, iestādes pedagoģiskajam personālam un vecākiem.

ANNOTATION

Work consists of introduction, theoretical and experimental part and conclusions. The author Antra Ksilandere has finished 2 years studies programme and from 2004 to 2006 worked at post-graduate work's theme- „Educational employees' involvement into realization of pre-school's educational syllabus". During managing pedagogical staff at pre-school's office „Kamolītis" the author established that in the pedagogical work with children are used uniform methods (oral and visual) they are ineffective at pre-school age children' development. That is a reason why an aim of pre-school's educational syllabus is not completely reached. To improve the quality of the educational office's syllabus realization is necessary to involve employees, to work together on pre-school's pedagogical body's methodical thought unity. The aim of the research: to research and base lead and employees' cooperation at the pre-school's office developing the most appropriate methods for realization of educational syllabus. Post-graduate work is classified as practical research to base the necessity of practical methods in the process of organizing and managing educational syllabus realization. In the first part of post-graduate work theories of employees managing are researched and evaluated. Using of different methods in pedagogy is researched. Post-graduate work's theoretical part is based on M.Fulan, V.Renģe, V.Praude, I.Beļčikovs, D.Kaukule, A.Līdumnieks, I. Forand, R. Inne, I. Ailīte, I.Lūse, O.Zīds, R. Heller, V.Krinkele, T.Maršal, P.Tafinder, D.Prett, A.Špona, D.Meikšāne, V. Zelmenis, L.Žukov, R.Zeidels, A.Rubenis, E.Pētersons, J.A.Komenskis, R.Boša's idejas. In the second part of post-graduate work is proved that for pre-school's employees it is important to organize the pedagogical process correctly, to use appropriate methods for pre-school's children's age and to establish environment appropriately for pre school's children's development touch. Great importance is office's manager's ability to involve employees into realization of pre-school's educational syllabus. Parents and pre-school's educational office's cooperation is grand condition. In the experimental part hypothesis is checked. To check it is used children's testing, invigilalating, employees and parents' surveys. During quality and quantity's survey is possible to conclude the aim is reached. Hypothesis is proved. If pre-school's educational office's lead successfully involves employees to get to know and to improve their knowledge about importance of practical methods in organization of pedagogical process, pre-school's educational syllabus will be realized more effective and qualitatively. The work can be used for pre-school's methodical work's managers, pedagogical staff and parents.

IEVADS

Laikā, kad industriālo laikmetu nomaina informācijas laikmets, ir nopietni jāpārskata iestādes kā organizācijas koncepcija, kā tas darbojas un kā tiek veidota tā struktūra. Iestādēm ir jāpielāgojas jaunajiem apstākļiem. Nav šaubu, ka kādas organizācijas būs nākotnē, noteiks cilvēki un viņu mācīšanās tempi. Katram vadītājam jāapzinās kādas pārmaiņas skars apkārtējo sabiedrību un viņa paša darbu. Katrai organizācijai jābūt spējīgai apgūt jaunus procesus un piemērot savu struktūru jaunajiem apstākļiem. Uzņēmuma stratēģija un organizatoriskās iespējas ir regulāri jāizvērtē. Visbeidzot, iestādes misijai jāatbilst tā iekšējai vīzijai un vērtībām, iestādes veidolam nākotnē, tajā pašā laikā saglabājot iestādes publiskā tēla un reputācijas viengabalainību.

Izglītības iestādei ik dienas jārisina strauji mainīgās sabiedrības problēmas. Izglītības iestāde būtiski ietekmē sabiedrības attīstības perspektīvu, tāpat kā sabiedrība ietekmē izglītības iestādes attīstību.

Lai šodien pastāvētu maza valsts, tās piedāvātajai un pieprasītajai izglītībai jābūt ar ļoti augstu kvalitāti.(11.,5)

Droši varam apgalvot: lai pirmsskola varētu attīstīties, tai jāpiedāvā kvalitatīva izglītība. Kāda izglītības iestāde spēj piedāvāt kvalitatīvu izglītību?

Vienu no atbildēm varam atrast UNESCO starptautiskās komisijas „Izglītība divdesmit pirmajam gadsimtam” ziņojumā.(46.,3)

Efektīvu skolu veido:

- mācīšanās zināt;
- mācīšanās darīt;
- mācīšanās dzīvot kopā;
- mācīšanās būt.

Efektīva izglītības iestāde nepārtraukti pilnveidojas un attīstās. Nodrošināt kvalitatīvu izglītību pirmsskolas izglītības iestādē ir primārais uzdevums iestādes attīstībā. Lai padarītu pirmsskolas darbu kvalitatīvu, mums ir jāpārdomā ar kādām metodēm un darba paņēmieniem īstenojam pirmsskolas izglītības programmu. Izglītības procesa kvalitātes jautājumi īpaši nozīmīgi kļuvuši pirmsskolas izglītības iestādēs. Jo svarīgi kāds tad ir izglītības galamērķis. Fjelds savā darbā raksta, ka izglītības galamērķis ir iedvesmot indivīdus, lai tie realizējot savas potenciālās spējas, kalpotu kopējai lietai un veicinātu sabiedrības cilvēcīgumu. Ceļa galamērķis ir integrēta būtne.(17.,23)

Pirms vairākiem gadu simtiem J. A. Komenskis atklājis, ka „nav nepieciešams cilvēkam kaut ko piešķirt no ārienes, bet nepieciešams attīstīt, noskaidrot to, kas viņā pašā ielikts kā aizmetnis”. Tas ir unikāls, vienreizējs, neatkārtojams, kas cilvēkā tiek sekmēts ar audzināšanu un mācīšanu.(33.,89) Bērnā mēs ieliekam kā labo, tā slikto. Lūk, ko par to saka vācu kolēģi:

Bērns mācās no tā , ko viņš piedzīvo.

Ja bērnu patstāvīgi kritizē, viņš mācās neieredzēt;

Ja bērnam apkārt naidīgums, viņš mācās agresivitāti;

Ja bērnu izsmej, viņš kļūst noslēgts;

Ja bērnam bieži pārmet, viņš mācās dzīvot ar vainas apziņu;

Ja bērns aug iecietībā, viņš mācās pieņemt citus;

Ja bērnu uzmundrina, viņš mācās ticēt sev;

Ja bērnu slavē, uzteic, viņš mācās būt taisnīgs;

Ja bērns aug, jūtot drošību, viņš mācās ticēt cilvēkiem;

Ja bērnu atbalsta, viņš mācās cienīt sevi;

Ja bērnu saprot un tas aug labvēlībā, viņš mācās atrast mīlestību pasaulē.

(Izglītība un kultūra, 1994.03.02.)

Pēc neatkarības iegūšanas (1991) Latvijā notikušas būtiskas izmaiņas, kuras ietekmējušas izglītība.

Izglītība ir vienmēr sociālajām pārmaiņām atbilstoša sintēze starp tradicionālo un izveidojušos likumību, no vienas puses, un jauninājumu no otras puses. Šī samēra veidošanās ir patstāvīga izglītības iegūšanas īpašība, ko nosaka pedagoga un bērna balstīšanās savā pieredzē un nākotnes vīzijā, kas savukārt sintezējas tagadnes reālajā un konkrētajā divpusējā darbībā, ko sauc par mācībām. Inovācija izglītībā ir raksturīga visiem laika posmiem. Reformas izglītībā ir aktuālas ne tikai pie mums, bet arī visai Eiropai un citiem kontinentiem, un to nosaka internacionalizācija jeb globalizācijas procesi, informācijas sabiedrības veidošanās un zinātniski tehniskā attīstība. Pēdējā desmitgadē iezīmējas ar Latvijas izglītības koncepcijas maiņu, izglītības sistēmas, izglītības iegūšanas teorētiski metodisko pamatu mūsdienīgi orientētas izstrādes saskaņotību ar Rietumvalstīm.

Pēc autores domām, nebūtu pamatoti aprobežoties tikai ar vienu virzienu. Daudzviet pedagogijas kā zinātnes izpratnē nav pretrunu ar mūsu pieeju, kas ļauj sadarbību aplūkot kā inovācijas avotu. To autore secinājusi izzinot tādus vācu autorus, kā Vilma Grosmane, Doroteja Einona, Dīters Holteršinkens, Norberts Huperts, Heidi

Kaisere, Jurgens Moizišs. Autore izpētījusi arī Montesorī un Valdorfpedagoģijas novirzienus, kuri dominē Vācijas pedagoģiskajā sistēmā. Šie avoti sniedza autorei plašu ieskatu par Vācijas pirmsskolas sistēmu un ļāva secināt, ka arī viņi iet jaunu meklējuma ceļus, tāpat kā mēs. Šie autori pieskārušies tādām problēmām, kā bērnudārza ekonomiskais stāvoklis, vecāku iniciatīva, audzināšana- privāta vai valsts problēma, bērnudārza mainītā funkcija, vadītāja personība un pedagogu komanda, speciālās nodarbības bērnudārzā.

Autore secina, ka Latvijā daudzas līdzīgas problēmas, bet šo problēmu risināšana valstiskā līmenī notiek ļoti lēni.

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir nepieciešamība sakārtot izglītības sistēmu, lai, saglabājot un vairojot Latvijas pagājušo periodu sasniegumus, tuvinātos demokrātiskas izglītības modelim, jo demokrātiskas sabiedrības mērķis ir – atzīt cilvēku kā augstāko vērtību un nodrošināt ikvienam cilvēciskā potenciāla realizēšanos. Šim mērķim pakļaujama audzināšana un mācīšana. Tā kā māju sāk būvēt no pamatiem, tad arī reforma izglītības sistēmā jāsāk no pašiem pamatiem – **pirmsskolas izglītības.**

Pirmsskolas izglītība ir sākotnējā izglītība, kurā ar pedagogu vai vecāku palīdzību notiek bērna personības daudzpusīga veidošanās, veselības stiprināšana, sagatavošanās pamatzglītības ieguvei skolā un ievirzei sabiedrības dzīvē. Pirmsskolas izglītību īsteno ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē (55; 131).

No 2002. gada 1. jūlija stājas spēkā Izglītības likuma 33. pants, kurš nosaka, ka visas izglītības iestādes (no pirmsskolas līdz vidusskolai) darbojas pēc programmu principa. Izglītības programmu veidošana un licencēšana bija jauna pieeja izglītības iegūšanai, kas balstīta uz katras iestādes neatkārtojamību izglītības satura sniegšanā un bērnu sagatavošanā pamatzglītības uzsākšanai. Katra izglītības iestāde veidoja izglītības programmas, kuras ir iestādes izglītojošo darbību reglamentējošs dokuments.

Pamatojoties uz IZM izstrādātās pirmsskolas izglītības programmas mērķi-attīstīt katra bērna intelektuālo, fizisko, ētiski estētisko aktivitāti, veidojot iekšējo vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugošo radīto pieredzi, kā arī veidot Es apziņu, kas balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu vēlmi un interešu apzināšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības”, pedagoģiskais process pirmsskolas izglītības iestādē jāorganizē ņemot vērā vides svarīgo nozīmi un pievēršot lielu vērtību bērna aktīvai darbībai (57., 8).

Autore, strādājot pirmsskolas izglītības sistēmā no 2001. gada kā bērnudārza audzinātāja 5 gadus, 1 gadu kā iestādes „Kamolītis” metodiķe. Balstoties uz personīgās pieredzes refleksijas metodi, secinājusi, ka pirmsskolas vecuma bērniem svarīgi nevis tikai sniegt zināšanas, bet ir būtiski attīstīt bērna izziņas procesus un pilnveidot bērna personību. Izstrādājot programmu “Piecgadīgo, sešgadīgo bērnu obligātā sagatavošana skolai” secināts, ka pirmsskolas izglītības literatūrā nav vienkopus apkopotas metodes un darba paņēmieni pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem, bet visur tiek runāts par skolas vecuma bērniem .

Autorei, vadot pedagoģisko darbu pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis”, viens no galvenajiem uzdevumiem 2005./ 06. mācību gadā ir:

➤ daudzveidot metodes pedagoģiskā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem.

Autorei, regulāri piedaloties pedagoģiskā procesa hospitācijā, pētot metožu izmantošanu pedagoģiskajā darbā, filmējot pedagoģisko procesu un analizējot uzņemto materiālu kopā ar skolotājām, secina, ka pārsvarā tiek pielietotas vārdiskās un uzskatāmās metodes, bet daudz retāk- praktiskās metodes. Autore nolēma kopīgi sadarbojoties ar iestādes darbiniekiem veidot pirmsskolas pedagoģiskā kolektīva metodiskās domas vienotību. Iepazīties pašai ar pedagoģisko literatūru, izpētīt, pamatot, praktisko metožu nepieciešamību pedagoģiskajā darbā ar bērniem. Kā arī iepazīstināt savus darbiniekus.

Šis bija viens no iemesliem, kas noteica izvēli strādāt pie šīs maģistra darba tēmas.

Maģistra darba tēma. Iestādes darbinieku iesaistīšana pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā.

Pētījuma objekts – Pedagoģiskā personāla organizācija un vadīšana pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma priekšmets–Pirmsskolas izglītības iestādes programmas īstenošana.

Pētījuma mērķis - pētīt un pamatot vadības un darbinieku sadarbību pirmsskolas izglītības iestādē, izstrādājot piemērotākās metodes izglītības programmas īstenošanai.

Hipotēze – ja pirmsskolas izglītības iestādē vadība veiksmīgi iesaistīs darbiniekus izziņāt un pilnveidot zināšanas par praktisko metožu nozīmi pedagoģiskā procesa organizācijā, tad efektīvāk un kvalitatīvāk tiks īstenota pirmsskolas izglītības programma.

Pētījuma uzdevumi

1. Izpētīt un izvērtēt teorijas par darbinieku vadīšanu.

2. Izpētīt un izvērtēt metožu pielietojuma lomu pedagoģiskajā darbā.
3. Izvērtēt iestādes vides un materiālās bāzes nozīmi bērnu audzināšanā un izglītošanā.
4. Izvērtēt vadītāja un darbinieku sadarbības nozīmi izglītības programmas īstenošanā.
5. Analizēt un izvērtēt darba organizācijas formas un metodes pirmsskolas izglītības iestādē "Kamolītis",
6. Izvērtēt pirmsskolas izglītības iestādes un vecāku sadarbību.

Maģistra darba teorētiskais pamats balstās uz M.Fulana, V.Renģes, V.Praudes, I. Beļčikova, D.Kukules, A.Līdumnieka, I.Foranda, R.Innes, I.Gailītes, I.Lūses, O.Zīda, R.Hellera, V.Krinkeles, T. Maršala, P. Tafindera, D.Preta, A Šponas, Dz.Meikšānes, V.Zelmeņa, L.Žukova, R.Zeidela, A.Rubeņa, E.Pēterona, J.A.Komenska, R. Bošas, atziņām.

Lai realizētu uzdevumus, tika izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes:

1. zinātniskās literatūras analīze;
2. personīgās pieredzes refleksija;
3. pedagoģiskā novērošana;
4. pedagoģiskais eksperiments;
5. aptauja;
6. anketēšana;
7. matemātiskā statistikas metode.

Pētījuma bāze- pirmsskolas izglītības iestāde "Kamolītis"

Pētījums tika veikts no 2004. līdz 2006. gadam.

Aprobācija – Jelgavas pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis”

MENEDŽMENTS UN VADĪŠANA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Šajā nodaļā autore analizēs un skaidros jēdzienus vadītājs un menedžeris, menedžments un vadība, jēdzienu „līderis”. Apskatīs jautājumus par vadītāja un darbinieku sadarbību pirmsskolas izglītības iestādē.

1.1. JĒDZIENU SKAIDROJUMS VADĪBZINĀTNĒ

Katrai organizācijai ir vadītājs. Vadītājs ir konkrēts cilvēks, kurš ietekmē darbinieku darbību, lai īstenotu organizācijas mērķus. Vadītājs –cilvēks, kas organizē un vada kādu, kolektīva vai iestādes darbu u. c. un ir atbildīgs par attiecīgā procesa norisi un sekām. (52.,183)

Vadītāji parasti atrodas kustībā, aktīvā darbībā. Dažādās literatūrās „vadītājs” un „līderis” tiek lietoti kā sinonīmi, tam ir savs pamats, jo angļu valodā „leader” nozīmē vadītājs.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā jēdziens „līderis” ir skaidrots, līderis kā indivīds, kas, garīgi iedvesmojot, aizraujot organizē un vada grupas (komandas) darbību, regulē savstarpējās attiecības grupā (komandā). (55.,92)

Vienkāršotā veidā vadītāja un līdera atšķirību var skaidrot ar autoritātes palīdzību. Var izšķirt varas autoritāti, kuru nosaka status, ieņemamais amats, un personisko autoritāti, kuru nosaka indivīda psiholoģiskās un morālās īpašības. Jo indivīdam ir lielākas iespējas apbalvot vai sodīt cilvēkus, jo lielāka ir viņa varas autoritāte.

Ja indivīdam ir tikai varas autoritāte, tad pārējiem, kuri ir atkarīgi no šī indivīda, galvenokārt baidās no viņa. Ja indivīdam ir personiskā autoritāte, tad cilvēki respektē, ciena viņu.

Pols Tafinders līdervadību definē citā veidā, ka līdera patiesais panākumu mērs nav skaidrie nolūki, pārlicinošā uzstāšanās un skaistās runas, ne arī labās attiecības ar cilvēkiem, vai izpatikt savai komanda, bet viņa spēja vest cilvēkus sev līdz. 1.1. tabulā redzamas spilgtākās atšķirības starp to, ko dara līderi un ko menedžeri.

1.1. tabula. **Atšķirības starp to, ko dara līderi un ko- menedžeri.**(70.,13)

Menedžeri	Līderi
Kontrolē riskus	Meklē iespējas
Reaģē	Meklē iespējas
Pastiprina organizatoriskos nosacījumus	Maina organizatoriskos nosacījumus
Nosprauž virzienu un turas pie tā	Rada kaut ko, kam ticēt
Koordinē pūliņus	Iedvesmo sasniegumiem

Tātad var būt vienkārši vadītājs, kuram ir varas autoritāte, bet nav personiskās, var būt līderis, kuram ir personiskā autoritāte, bet oficiāla varas statusa un, visbeidzot, var būt vadītājs, līderis. (67.,18)

Nav jābrīnās, ka vadītājiem rodas priekšstats, ka veiksmīgi vadīt nozīmē pārzināt darba organizācijas paņēmienus un būt prasmīgam administratoram.(47.,8)

Par izglītības iestādes vadītāju apzīmē personu, kas vada un koordinē izglītības iestādes darbu. Varbūt nākotnē izglītības iestādes vadītāju sauks par izglītības iestādes „menedžeru”.

Ilgvars Forands darbā „Vadītājs un vadīšana” analizējot menedžmenta teorijas ar jēdzienu „menedžments” saprot kā paņēmieni, manieri darbā ar cilvēkiem, vara un māksla vadīt, īpašas prasmes un administratīvas iemaņas.(19.,3)

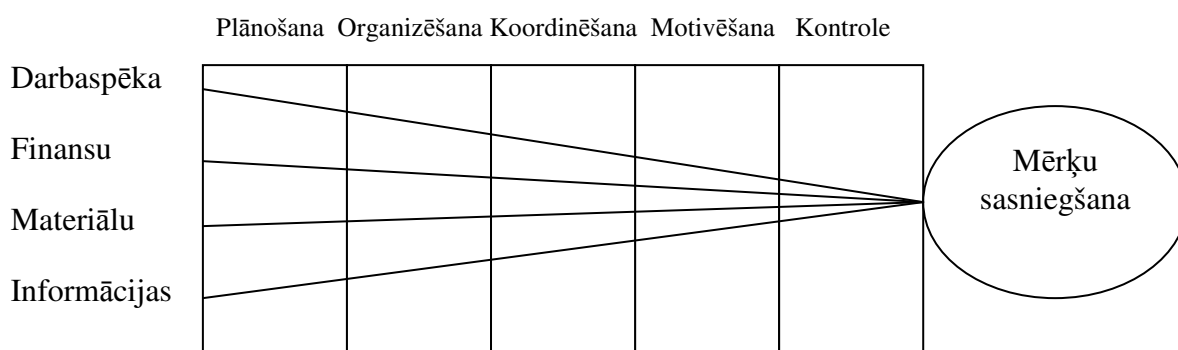
Sociālo sistēmu galvenais komponents ir cilvēks, tādēļ vadības process būtu nepieciešams īstenot sistēmā cilvēks- cilvēks.

Vadītājs tā ir atbildība. Atbildība par viņa vadībā esošās institūcijas pilnvērtīgu funkcionēšanu, padotajiem, par visa veida organizatoriskajiem resoriem. (34.,20)

Vadītājs ir izglītības iestādes darbinieks, kas ir galvenais atbildīgais par menedžmenta darbības nodrošināšanu. Tā ir persona, kas plāno, organizē, koordinē, motivē un kontrolē visu resursu izmantošanu un līdz ar to pieņem lēmumus, lai sasniegtu organizācijas mērķus. (60.,25)

Menedžments mūsdienās ir sarežģīts un specifisks process- tā ir zinātne. Menedžments ir darbību komplekss ieskaitot plānošanu, organizēšanu, koordinēšanu, motivēšanu un kontroli, kas vērsts uz organizācijas darbinieku, finanšu, materiālu un informācijas resursu pilnīgāku izmantošanu, lai organizācijas mērķus sasniegtu ar augstāku efektivitāti.(60.,20)

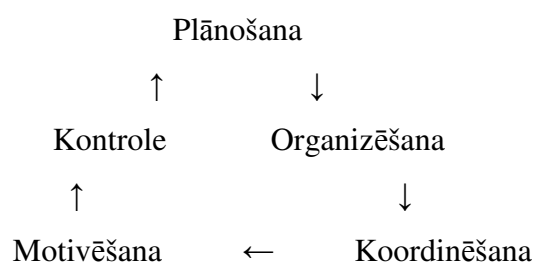
1.1.attēls. Menedžmenta shematiskais attēlojums.(60.,21)

Menedžments ietver zināšanas, prasmes, iemaņas, paņēmienus, procedūras, darbības algoritmu, cilvēku motivāciju, proti, visu to ko ietver cilvēka faktora aktivizēšanas tehnoloģija. (19.,4)

Zinātnieki ir atklājuši, ka menedžmenta analīzi var atvieglot, ja zināšanas lieto organizēti. Ir piecas menedžmenta pamatfunkcijas, no kurām tiek veidotas koncepcijas, principi, teorija un metodes.

1.2 attēls. Menedžmenta funkcijas.

Šī plānošana, organizēšana, koordinēšana, motivēšana un kontrolē ir vērsta uz to, lai izglītības iestāde mērķus sasniegtu ar augstāku produktivitāti.(60.,20-25)

- Plānošana-organizācijas mērķu noteikšana un stratēģisku, taktisku un operatīvu plānu izstrāde, lai šo mērķi sasniegtu.
- Organizēšana- organizācijas resursu koncentrēšana, sadale un organizācijas struktūras veidošana, lai labāk izpildītu noteikto plānu.
- Koordinēšana- organizācijas darbinieku darba un darbību saskaņošana, lai īstenotu organizācijas mērķus.
- Motivēšana- organizācijas darbinieku ietekmēšana ar īpašiem paņēmieniem un metodēm, lai viņi efektīvāk strādātu organizācijas labā.
- Kontrolē- uzraudzība pār plānu izpildi un nepieciešamā plānu koriģēšana atbilstoši iekšējās un ārējās vides izmaiņām.

Darbības funkciju realizēšana notiek saskarsmes procesā, vadītājam mijiedarbojoties ar padotajiem. Lai izglītības iestāde īstenotu savus mērķus, tā izmanto šādus resursus:

- Cilvēku resursi (vadītājs, darbinieki).
- Finanšu resursi (īstermiņa un ilgtermiņa kapitāls).
- Materiālu resursi(pamatlīdzekļi).
- Informācijas resursi (lēmumu pieņemšanai nepieciešamie dati).

1.2. tabula. **Resursi pirmsskolas izglītības iestādē.**

Organizācijas nosaukums	Darbības veids	Cilvēku resursi	Finansu resursi	Materiālu resursi	Informācijas resursi
Pirmsskolas izglītības iestāde „Kamolītis”	Izglītība	Vadītājs, pirmsskolas skolotāji, speciālisti, tehniskais personāls	Valsts budžets, pašvaldības, projekti	Pašvaldības ēkas, mīkstais, cietais inventārs, apmācībai nepieciešamie tehniskie līdzekļi	Dažādi dati, pārskati, prognozes

Sekmīga visu resursu pārvaldīšana ir atkarīga no efektīvas plānošanas. Lai īstenotu jebkuru plānu, nepieciešams, lai kāds to arī īstenotu. Mērķu noteikšana, stratēģijas izstrāde, metodes, pieejas projekti, noteikumi – viss ir svarīgs, taču, ja netiek īstenots, pārvēršas par bezvērtīgu papīru kaudzi. Tāpēc, lai izvirzītos mērķus īstenotu, jāorganizē plānu izpilde, jākoordinē cilvēku darbība.(60.,260)

Taču bez efektīvas vadīšanas nevar reāli īstenot plānošanu, organizēšanu, motivēšanu un kontroli. Tieši vadīšana caurstrāvo visu menedžmenta sistēmu. Bet, ja ir vadīšana, loģiski jābūt arī vadītājam. Kāda ir vadītāja loma un ietekme īstenojot izglītības iestādes mērķus autore analizēs nākošā apakšnodaļā.

1.2. VADĪTĪTĀJA LOMA UN DARBĪBA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Nav iedomājama kvalitatīva pirmsskolas izglītības programmas īstenošana bez vadītāja. Jo vadītājam nepieciešams vadīt darbiniekus, tas nozīmē organizēt viņus un radīt motivāciju kopīgam darbam. Vadītājam ir skaidrs priekšstats par to, kādam ir jābūt mācību darbam, tādēļ viņiem nemitīgi jāpatur savā redzeslokā mācību procesu un labklājību. Visas savas pūles viņi velta tam, lai izglītības iestādē valdītu profesionalitātes un sadarbības tendences. Vadītāji Izglītības iestādē ievirza skolotājus pilnveidot sevi profesionāli, hospitē mācību procesu, aktīvi sekmē iespēju mācīties vienam no otra un kopā ar skolotājiem apmeklē kvalifikācijas celšanas seminārus.

M. Fulans uzskata, „ja direktors neuzņemas atbildību.., viduvējība gūst virsroku pār izcilību, bet apmulsušais direktors samierinās ar atkarību. Mērķtiecīgais

direktors neatlaidīgi realizē iecerēto. Veiksmīgām skolām bija direktori, kas atbalstīja un stimulēja darbinieku iniciatīvu. Nebūtu slikti, ja būtu vairāk tādu cilvēku, kas bezbailīgi cīnās par izglītības galamērķu sasniegšanu. Veiksmīgākie direktori ir vīrieši un sievietes, kas svarīgākajās jomās ieņem neatkarīgu nostāju un parasti tieši tādēļ gūst lielāku cieņu.(18.,28)

Visas šīs lietas nepieciešams darīt autoritatīvi, bet ne autoritāri.

Vadīšanas stils ir tipisku un samērā stabilu paņēmienu kopums, ar kuriem vadītājs iedarbojas uz padotajiem, lai īstenotu organizācijas mērķus.(60, 425)

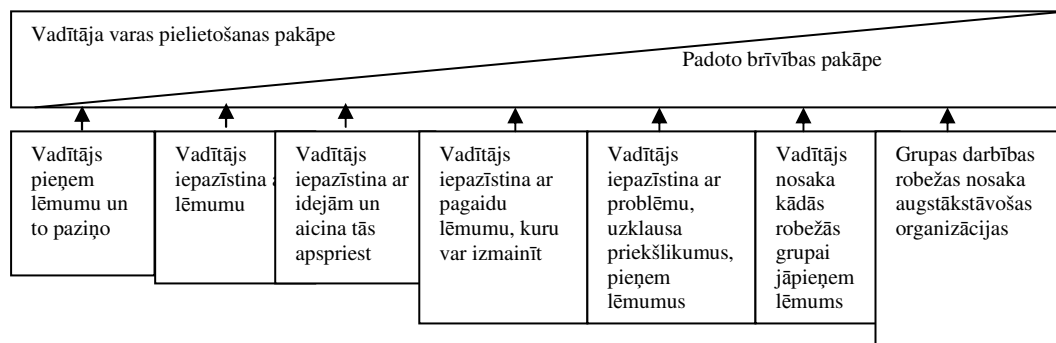
Tātad ar vadīšanas stilu saprot vadītāja darba paņēmienu sistēmu, ko tas izmanto darbā ar cilvēkiem un informāciju. Vadītāja vadīšanas stils izpaužas viņa runas manierē, prasmē uzklausi padotos, pieņemt un īstenot lēmumus.

Menedžmenta teorētiķi R. Tannenbaums un V.H. Šmits ir norādījuši, ka vadīšanas stilu kopums atspoguļojas padoto līdzdalības daudzumā. Tā viens vadītājs var būt autoritārs, otrs-demokrātisks, bet trešais apvienot abus vadīšanas stilus. Šie teorētiķi ir vieni no pirmajiem, kas aplūko vadības stilu izvēli atkarībā no **trīs faktoriem:**

- vadītāja iespējām,
- padoto iespējām,
- konkrētās situācijas.

Vadītāja iespējas ietekmē viņu neatkarības pakāpe darbībā, atbildības sajūta lēmumpieņemšanas procesā, organizācijas mērķu atzīšana, pietiekamas zināšanas un pieredze, lai piedalītos problēmu risināšanā. Konkrēto situāciju raksturo organizācijas darba stils, darba grupas specifika, uzdevumu raksturs, laika ierobežojumi, kā arī apkārtējās vides ietekme.(43.,24)

1. 3. attēls. **Vadības stilu kopums.**

Lai noteiktu noteicošos efektīvas vadīšanas faktorus, zinātnieki piedāvā trīs pieejas:

- Atkarība no vadītāja personīgām īpašībām;

- Atkarība no vadītāja uzvedības;
- Atkarība no situācijas.(60.,434)

Tātad stilu veidošanos ietekmē:

- intelekts un vadītāja vispārējā kultūra;
- profesionālās sagatavotības līmenis;
- rakstura īpašības un temperaments;
- vadītāja vērtību orientācija.

Savukārt katrai pieejai ir dažādi modeļi un dažādas metodes.

Izglītības iestādes vadītāja darbā nenoliedzami ir sava specifika, kura ietekmē arī vadības stilu, tā raksturojumu un noteikšanas metodes. Izglītības iestādē dominē divi vadītāja darbības virzieni- pedagoģiskais un saimnieciskais, tādēļ raksturīgas divas orientācijas: orientācija uz pedagoģisko procesu, kuru raksturo rūpes par skolotājiem, bērniem, viņu sasniegumiem utt. un otra orientācija –rūpes par iestādes saimniecisko darbību. Abi šie darbības virzieni skolas vadītāja darbā ir svarīgi.

Būtiskākie faktori, kuri nosaka vadības stila izvēli pirmsskolas izglītības iestādē ir:

- izglītības iestādes pedagogu kvalitāte;
- izglītības iestādes saimnieciskā darba apjoms;
- vietējās pašvaldības attieksme pret pirmsskolu.

Katru no šiem faktoriem raksturo vesela virkne parametru, piemēram, pirmsskolas pedagogu kvalitāte:

- skolotāju zināšanas pedagoģiskās prasmes, izglītība;
- vienota pedagoģiskā doma, sava pedagoģiskā koncepcija;
- koleģiālas attiecības, saliedētība, iestādes mikroklimats u. c.

Pirmsskolas izglītības iestādes vadītājam galvenais uzdevums ir pedagoģiskā vadība .

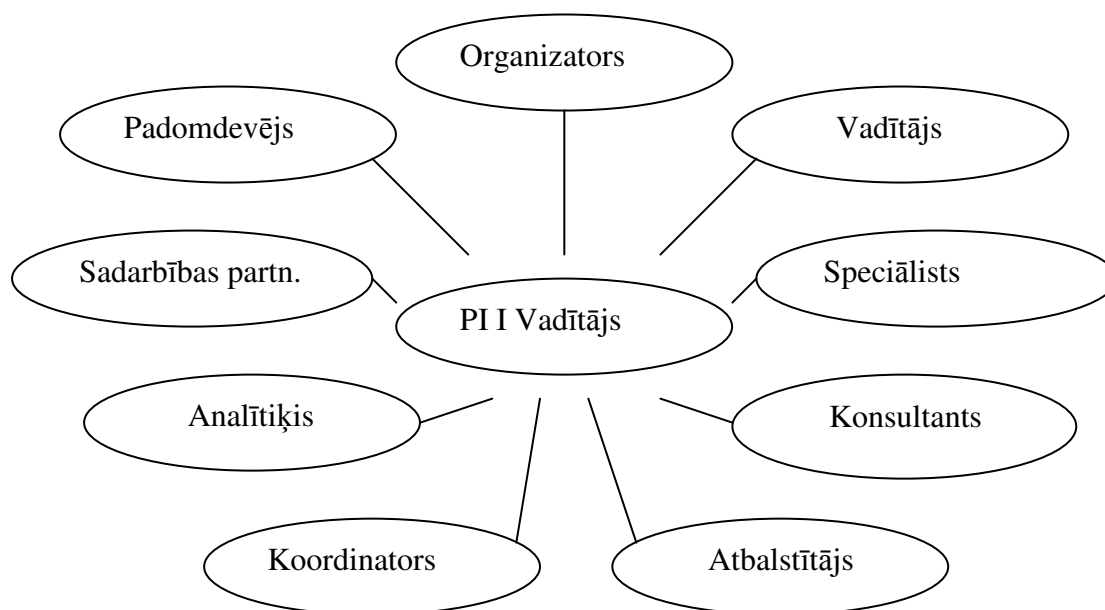
Pedagoģijas doktors Gerhards Pantels uzsver: „Skolotājam, kurš kļūst par iestādes vadītāju un līdz ar to pārņem sev jaunu darbības lauku, nepieciešamas zināšanas sekojošās nozarēs:

- pedagoģiskā vadība un menedžments;
- pārvalde un organizācija;
- tiesisko priekšrakstu zināšana un izpilde;
- izglītības iestādes pārstāvēšana ārpusē;
- demokrātiskās sadarbības formas.

Autors uzskata, ka vadītājam ir vairākas lomas, taču, kā pašu galveno uzsver-vecākais kolēģis, kas vienmēr atbalstīs skolotāju intereses.(26.,6)

Pirmsskolas izglītības iestādes vadītājam atbilst 1. 3. attēlā redzamās lomas.

1.3.attēls. Vadītāja lomas.

Izaks Adize piedāvā lomu koncepciju saimnieciskam vadītājam. Viņš uzskata, ka uzņēmuma vadītājam ir jāiejūtas un jāpilda 4 galvenās lomas. Tās visas ir būtiskas un nepieciešamas vadībai. Labi organizētā izglītības iestādē nevienu nevar ignorēt.

Ražotāja loma.

Enerģisks. Virzīts uz rezultāta sasniegšanu ar jebkuriem līdzekļiem. Daudz strādā. Daudz neuzticas saviem padotajiem, nesekmē viņu tālākizglītību. Liela profesionālā pieredze, tic saviem panākumiem. Plāno īslaicīgiem periodiem, bet parasti aizņemts risinot vakardienas problēmas.

Administratora loma.

Nodrošina visas kontroles un koordinācijas funkcijas, precīzs. Rūpējas, lai plāna rezultāts tiktu izpildīts laikā, vajadzīgajā kvantitātē un kvalitātē. Birokrāts- pārziņ visu detaļās, ievēro likumus, instrukcijas, normas. Darbiniekus pārbauda personīgi. Nerūp motivācija..

Uzņēmējs.

Nosprauž kursu, saskata iespējas un slēptos draudus. Riskē un uzņemas atbildību, vienmēr uzsāk ko jaunu. Patīk būt aizņemtam, nav reglamentēta darba laika, nav sapulču, nav stingri noteikta darba plāna. Bieži maina prioritātes. Patīk „uguņošana”. Pārslogo savus darbiniekus, tomēr darbinieki vēlas saņemt viņa atzinību.

Savienotājs.

Viņam patīk visu koordinēt, saskaņot, pamācīt, labprāt meklē kompromisus. Orientēts uz saviem darbiniekiem. Rūpējas, lai katrs no tiem tiktu uzklausīts. Katrs drīkst runāt sapulcēs. Labs klausītājs, taču faktiski darbiniekus neveda, bet seko tiem.(26.,73)

Labi vadītāji centīsies iejusties un gūt panākumus visās šajās četrās lomās.

Vadīšana ir iedarbība uz darbinieku darbību (personu vai grupu) ar noteiktām metodēm un paņēmieniem, lai īstenotu organizācijas mērķus. Vadītājs ir konkrēts darbinieks, kas ietekmē darbinieku darbību (personu vai grupu), lai īstenotu organizācijas mērķus.(60., 403)

Līdz šim autore runāja par vienu vadītāju kā personību- par viņa funkcijām un lomām, vadības stiliem. Izglītības iestādē tiek veidota vesela vadības sistēma –vadītāju domubiedru komanda. Galvenais vadītājs saskaņo un koordinē visas vadības grupas darbu. Strādājot ar vadības komandu vai principā ar visiem darbiniekiem, vadītājam saskarsmē ar konkrētu komandas locekli jāievēro individuāla pieeja vai metode. Darbinieka profesionalitāti nosaka viņa profesionālās prasmes un iemaņas, kuras balstās uz profesionālajām zināšanām. Būtībā darbinieka profesionalitāti raksturo vesela rinda parametru, piemēram, garīgo gatavību nosaka viņa psiholoģiskās īpašības:

- Pašpaļāvība, ticība savām spējām, vēlēšanās ieņemt uzticēto darbu, rīcības motīvi;
- Izlēmīgums, uzticēšanās un spēja strādāt neatkarīgi, gribasspēks;
- Pašsavaldīšanās, prasme apturēt nevēlamas darbības, tieksme sevi pilnveidot.(26.,96)

No iepriekš analizētā autore secina, izglītības iestādes vadītāja personību raksturo trīs savā starpā saistīti komponenti:

- 1.Kompetence pedagoģijā un psiholoģijā;
2. Kompetence vadības jautājumos;
- 3.Vadītājam nepieciešamo īpašību kopums.

Veiksmīgo izglītības iestāžu vadītājs ir nevis mācību procesa līderis, bet izglītības līderis, kas mobilizē pārējo darbinieku kompetenci, talantu un rūpes. Rietumu valstīs vairums iestāžu vadītāji uzskata par savu pienākumu izglītības programmas īstenošanu, nevis tās veidošanu. Tie vadītāji, kuriem izdodas uzlabot programmas, savās iestādēs izveido komandas izglītības programmu

pilnveidei un īstenošanai. Pirmsskolas izglītības iestādes vadītāji kopīgi ar darbiniekiem veido komandu, lai īstenotu pirmsskolas izglītības programmu un izstrādātu vienotas metodes tās īstenošanai.

1.3.DARBINIEKU GRUPU VEIDOŠANA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Izglītības programmas pilnveide un īstenošana visdrīzāk iespējama tādā izglītības iestādē, kurā ir iedibināts koleģialitātes ētoss. Izglītības iestādēs pēdējos gados jūtami ir augusi interese par skolotāju tālākizglītību darbavietās, ir gūtas jaunas atziņas un orientieri. Vissvarīgākā ir atteikšanās no uzskata, ka skolotāji nemitīgi ir jākritizē un jālabo, un pāreja pie uzskata, ka arī skolotāji ir cilvēki un tādēļ jūt nepieciešamību augt gan kā profesionāļi, gan kā personības. Šo izaugsmi veicina izglītības iestādes **psiholoģiskais mikroklimats**, kas nodrošina sociālu atbalstu, dalīšanos pieredzē, darbinieku ciešu sadarbību un izaugsmi. (18.,54)

Psiholoģiskais mikroklimats iestādē ir psiholoģiskais noskaņojums, darbinieku attieksme:

- Pret kopīgu darbības raksturu un apstākļiem (emocionālās un lietišķās attiecības);
- Pret kolēģiem (lietišķās attiecības un savstarpējo attiecību simpātijas un antipātijas, cieņa un nepieņemšana);
- Pret grupas vadītāju, lietišķās attiecības un savstarpējās attiecības, kas ir galvenā loma darbinieku apmierinātībā un cilvēku psiholoģiskajā pašsajūtā.

Psiholoģiskais mikroklimats pastāv jebkurā kolektīvā, tikai ļoti svarīga nozīme ir tam, vai tas ir pozitīvs vai negatīvs. Tas lielā mērā ir atkarīgs no **vadītāja**.

Labvēlīga psiholoģiskā mikroklimata izveide prasa no vadītāja rūpīgu darbu, jo iestādei ir vajadzīgi ne tikai speciālisti, bet arī darbinieki, kas, kopā darbojoties, veidotu labvēlīgu psiholoģisko mikroklimatu, kas ir viens no iestādes veiksmīgas darbības virzītājspēkiem.

Psiholoģiskā mikroklimata jēdziens eksistē divējādi: kā objektīvi novērojams fenomens un kā subjektīvi pārdzīvojams stāvoklis.(60.,466)

Viens no psiholoģiskā mikroklimata veidošanas priekšnoteikumiem ir –lai kolektīva darbinieki būtu vienota grupa.

Grupa- tas ir vienots, efektīvs veselums, līdzīgi domājošu cilvēku kolektīvs, kas ir apvienojies kopīgiem mērķiem. (60.,467)

Ļoti vērtīga ir kolēģu savstarpējā hospitēšana, grupas darba vērošana, videoieraksti un nodarbību apspriešana, kā arī profesionālas diskusijas nelielās grupās.

Iestādes vadītājam kā vadības grupas līderim ir jānodrošina visas grupas efektīva darbība kopumā. Vadītājs ir atbildīgs par to, lai:

- 1) visi grupas locekļi apzinātos kopīgos mērķus;
- 2) darbs būtu organizēts tā, ka ikvienam iespējams strādāt efektīvi un tajā pašā laikā veidot biedriskas, draudzīgas savstarpējās attiecības;
- 3) tiktu konkretizēti visi darba ierobežojumi, t.i. finanses, likumdošana, iepriekš pieņemtie lēmumi, organizācijas stratēģija utt., kā arī iespējamās sekas, ja šie ierobežojumi netiktu ņemti vērā;
- 4) ar pastāvošās analīzes palīdzību nemitīgi pilnveidotu darba metodes;
- 5) līderis reprezentētu grupu, jo viņš vienlaikus ir iestādes pārstāvis;
- 6) konstruktīvi atrisinātu visus konfliktus, kuri rodas grupā;
- 7) saņemtu atbalstu tie grupas locekļi, kuriem tas nepieciešams. (26.,174)

Kolektīva ritmisku, motivētu darbību var nodrošināt savos uzskatos un darbībā vienota vadības grupa. Vadītāja un viņa vietnieku augsta saskarsmes kultūra, savstarpējā lietišķā uzticēšanās un sadarbība veicina gan labvēlīga psiholoģiskā klimata veidošanos iestādē, gan piešķir pedagogu darbībai stabilitāti, saskaņotību, un pārliecību par izvēlēto darbības veidu, formu un paņēmieni pareizību. Risinot sarežģītas vadības problēmas, vērtējot pedagogu un audzēkņu darba rezultātus, veidojot skolas attīstības modeļus utt., vadības grupas locekļu starpā var rasties domstarpības, dažādi viedokļi, komunikācijas psiholoģiskās barjeras. Tādās situācijās vadītājam (var būt arī kādam no vietniekiem- atkarībā no situācijas) ir jāprot ātri atjaunot vēlamo psiholoģisko pozīciju –pozīciju „blakus”- otra cilvēka respektēšanas, cieņas izrādīšanas pozīciju. Šajā psiholoģiskajā izkārtojumā partneri kontaktējas kā līdzvērtīgas personas, ņem vērā viens otra intereses, emocijas, abas puses cenšas atrast apmierinošu problēmas atrisinājumu. (26.,176)

Arī komunikācijas psiholoģiskās barjeras (izvairīšanās, nesapratne, autoritāte) nav fatālas, tās ir iespējams pārvarēt un, ejot pie skolotājiem, audzēkņiem, vecākiem, sabiedrības viedoklim jābūt vienotam. Skolas vadībai jābūt

domubiedru kopai ar vienotu platformu. Tāpēc iestādes vadītājiem ar lielu atbildību ir :

- jāizvēlas savi vietnieki;
- vai arī nepieciešamības gadījumā „jāslīpē”, „jāspodrīna” sava vadības grupa kopumā, gan tās atsevišķi locekļi.

Autore uzskata, lai gan skolotāji strādā atsevišķi, viņi ir grupas locekļi, kas strādā kopā veidojot „izglītības iestādes kultūru”. Nevaram sagaidīt kvalitatīvu izglītības programmas īstenošanu bez labas ievirzes no vadības puses un aktīvas skolotāju līdzdalības.

Izvēloties pedagogus vadības darbam, darbam ar cilvēkiem un darbam komandā, jāizvērtē:

Vai pedagogs varēs veikt vadošu darbu – vai viņš spēs uz klausīt, ietekmēt un vadīt cilvēkus. Tas savukārt ir atkarīgs no tā:

- vai pedagogs vispār ir autoritāte kolektīvā?
- vai viņš ir labs speciālists; vai savā darbā ir paraugs skolotājiem un skolēniem?
- Vai viņam ir vēlēšanās ieņemt vadošu darbu?
- Vai viņš prot strādāt ar cilvēkiem (būt objektīvs, labvēlīgs un lietišķs, savaldīgs, prasīgs pret sevi un padotajiem, vai ir spējīgs risināt problēmas, pārliecināt, uzticēties, pieļaut kompromisus, atzīt savas kļūdas, veselīgi reaģēt uz kritiku utt.).
- Vai viņam ir pieredze vadības darbā un izpratne par vadības darba būtību?
- Vai spēj pieņemt atbalstīt jaunas idejas; vai nepieciešamības gadījumā gatavs riskēt?
- Vai spēj būt vērīgs un tālredzīgs?
- Vai ir atbildīgs par saviem un kolektīva darba rezultātiem?
- Vai prot darboties patstāvīgi un radoši?
- Vai piemīt vēlme sevi pastāvīgi pilnveidot:

Vai pedagogs prot strādāt komandā (grupā):

- vai vēlas uz klausīt un rēķināties ar savu kolēģu viedokļiem, meklēt kompromisus?
- Vai sekmīgi var darboties dažādās kultūrvides un ar dažādiem vadības stiliem?
- Vai patstāvīgi spēj panākt pieņemto lēmumu, prasību izpildi?
- Vai prot uzturēt savu kolēģu prasības, nodrošināt saskaņotību un vienotību prasībās?

- Vai nepieciešamības gadījumā ir gatavs aizvietot vadītāju (vai vadītāja vietnieku)?

-Vai spēj savā darbībā skaidri apzināties savas rīcības ierobežojumus?

Lai izveidotu produktīvi strādājošu grupu, lai sasniegtu galamērķi un izpildītu uzdevumus, vadītājam jāspēj savienot dalībnieku dažādas spējas un personības īpašības un jāzina, kas nepieciešams sekmīgam grupas darbam, un tas jānodrošina. Pēc autores domām strādājot kopā, cilvēki var sasniegt daudz vairāk, nekā strādājot atsevišķi. Jau tas vien, ka cilvēki nejūtas izolēti, bet jūtas kā daļa no grupas, palīdz viņiem sasniegt vairāk un ar augstāku motivāciju strādāt mērķa labā. Lai grupas dalībnieki spēj izmantot visas viņiem piemītošās zināšanas un talantus, kompensējot katra personīgos trūkumus.(26.,146)

Vienkārša cilvēku apvienošana grupā vēl nenozīmē, ka viņi kopā spēs darboties kā komanda. Tā sekmīgai pastāvēšanai ir vairāki priekšnosacījumi:

- atšķirīgi dalībnieki,
- kopīgi un izaicinoši mērķi,
- dalībnieku aktīva iesaistīšanās kopīgajā darbā,
- laba savstarpējā komunikācija.

Lai pastāvētu šie priekšnosacījumi, ir vajadzīgs spēcīgs līderis, turklāt spēcīgs nebūt nenozīmē autoritatīvs. Gluži pretēji –tas nozīmē, ka līderis spēj novērtēt situāciju komandā un radīt tādu darba vidi, kurā visi tās locekļi var apvienot savas spējas, lai sasniegtu mērķi.

Autore uzskata, ka komandas veidošana nav tikai dažādu funkcionālo zināšanu apvienošana, tā nozīmē arī dažādu personību un attieksmju apvienošanos.

Psihologs Meridits Belbins ir izstrādājis deviņu komandas lomu modeļi, kas nodrošinātu optimālu komandas darbību. Tas gan nenozīmē, ka vadītājam jāmēģina katram grupas dalībniekam piešķirt kādu noteiktu lomu. Vairumam cilvēku raksturīgas tādas īpašības un uzvedības stils, kas ļauj pildīt vairākas lomas. Vadītājam nepieciešams strādāt ar komandu, lai nodrošinātu visu lomu pārstāvību tajā. Viņam jādarbojas kā „koordinatoram”, taču nepieciešamības gadījumā jāuzņemas arī tās lomas, kuras neviens nepilda, pat ja to funkcijas ne pārāk saskan ar vadītāja ierasto darba stilu.(88.,175)

1.7. attēls . **M.Belbina deviņas lomas komandā.**

Loma	Raksturojums
Novators	Tiek galā ar sarežģītām problēmām; Radošs, izdomas bagāts.
Resursu meklētājs	Ekstraverts, entuziasma pilns, komunikabls; Meklē iespējas; Veido kontaktus.
Koordinators	Nobriedis, pašpaļāvīgs, labs vadītājs; Skaidri definē mērķus, veicina lēmumu pieņemšanu
Veidotājs	Pieņem izaicinājumus, dinamisks, sekmīgi darbojas; Piemīt noteiktība un drosmē pārvarēt grūtības.
Novērotājs un izvērtētājs	Nosvērts, stratēģiski domājošs, apķērīgs; Saskata viss alternatīvas, spriedumus izdara apdomīgi.
Saskaņas veidotājs	Patīk sadarboties, iecietīgs, uzmanīgs, diplomātisks; Uzklausa, stiprina sadarbību, novērš domstarpības.
Ieviesējs	Disciplinēts, uzticams, konservatīvs, darbojas produktīvi; Izmanto idejas praktiskā rīcībā
Perfekts izpildītājs	Rūpīgs, apzinīgs, darbīgs; Pamana kļūdas un nolaidību; Paveic darbu laikā.
Speciālists	Mērķtiecīgs, iniciatīvas bagāts, aizrautīgs; Piemīt specifiskas zināšanas un īpašas prasmes

- izstrādāt komandas vīziju un mērķi;
- pārliecināties, ka visi komandas dalībnieki skaidri zina, kas viņiem jā dara, lai sasniegtu mērķus;
- pārbaudīt, vai komandas mērķi ir atbilstoši kopīgajiem pirmsskolas iestādes mērķiem.

Ja nav skaidrības par šiem jautājumiem, pastāv draudi, ka komandas locekļi dublēs dažas no lomām, tajā pašā laikā pilnīgi nerūpējoties par citām, vai pavisam novirzīsies no kopīgiem mērķiem. Tādēļ komandai rūpīgi jānosaka katra tās dalībnieka loma un atbildība un jāpārliciecinās, ka visiem ir pilnīgi skaidrs, kurš ko dara. Šī vienošanās ir komandas identitātes un motivācijas pamats. Sociāli psiholoģiskie nosacījumi galvenokārt saistīti ar vadītāja lomu, jo tieši vadītājs iespaido darbinieku savstarpējās attiecības un apmierinātību. Veidojot psiholoģisko mikroklimatu, vadītājs ir ne tikai noteiktas lomas izpildītājs, bet ar savām personiskajām cilvēciskajām īpašībām nosaka vadīšanas stilu, prasmi veidot darbinieku motivāciju un grupas pašapziņu.(60.,467)

Vadoties pēc maģistra darba autores pieredzes, kvalitatīvu programmas īstenošanu var uzsākt tikai tad, ja ir laba sadarbība starp darbiniekiem. Citiem vārdiem sakot –svarīgs ir komandu darba princips. Komanda veicina savstarpējo atbalstu un rada labvēlīgu klimatu mērķa sasniegšanai. ASV sociālā darba speciāliste R.A.Skidmore uzskata, ka komandas darbs ir kopīga cilvēku grupas darbība, kurā katra persona savas intereses un uzskatus pakļauj vienībai un grupas darbības efektivitātei.(95.,39)

Katram komandas biedram ir atšķirīgas prasmes un orientācija, taču visi dalībnieki strādā kopā, lai risinātu problēmu, sasniegtu kopīgu mērķi. Komandas dalībnieki demonstrē savas specifiskās spējas, notiek patstāvīga savstarpēja komunikācija, un tiek novērtētas katra komandas dalībnieku individuālās pūles grupas kopīgā mērķa sasniegšanā. Katrs grupas loceklis ir atbildīgs par visas grupas darbu. D. Gorlova raksta, ka komandas darbs nepieciešams tādēļ, ka strādājot kopā, tās dalībnieki var efektīvāk apvienot individuālos katra speciālista uzdevumus un sasniegt labākus rezultātus. (23.,82)

Izglītības iestādē ar bērniem arī strādā dažādi speciālisti – mūzikas skolotājs, ritmikas skolotājs, pirmsskolas skolotājs, skolotājas palīgs, logopēds, fizikultūras skolotājs. Un ir jauki, ja viņi prot sadarboties kā komanda īstenojot izglītības programmu, jo tad kopīgiem spēkiem var efektīvāk sasniegt mērķi.

Katrs darbinieks no vadītāja gaida sava darba pienācīgu novērtēšanu, meklē kolektīvā pašrealizācijas iespējas.

Pēc autores domām, lai panāktu nedalītu komandas atbalstu izvirzītajiem mērķiem, komandas dalībnieki jāiesaista šo mērķu izvirzīšanā un jāpanāk visu iesaistīšanās visos komandas darba aspektos. Ikvienam komandas dabā un lēmumu

pieņemšanā jābūt līdzvērtīgam. Šis process būs aktīvi jāvada: jāpamudina kautrīgākie komandas dalībnieki un „ jāpiebremzē” skaļākie. Lai nodrošinātu komandas darbu atbilstoši prasībām, izskaidrojot kā risināmas problēmas un pieņemami lēmumi.

Veidojot komandas identitāti, nepieciešams saliedēt tās locekļus darbam un mācībām! Kā arī veicināt atklātu komunikāciju komandā, mudinot cilvēkus pašpaļāvīgi un brīvi izteikt savus uzskatus!

Roberts Hellers raksta, ka daudzi vadītāji komandas veidošanai izmanto dažādus papildu līdzekļus, piemēram, pasākumu ārpus darba telpām. Tie tiešām saliedē cilvēkus, taču pastāv risks, ka komanda šo darbību uztvers tikai kā spēli. Jebkurā gadījumā šādi pasākumi ir tikai pārvaldīšanas palīg līdzeklis efektīvas komandas veidošanas procesā, un tie nevar kompensēt pieļautās kļūdas, izvirzot mērķus, nosakot lomas vai pieņemot lēmumus. Vislabākie komandas saliedēšanas pasākumi ir tādi, kas atspoguļo komandas ikdienas darbu.(88.,176)

Lai komanda sekmīgi darbotos, atšķirīgu personību grupa „jāsakausē” vienā vienotā veselumā, kurai ir kopīgi mērķi un pieņemtas uzvedības normas. Lai izveidotu labu komandu līderim jābūt spēcīgam un izdomas bagātam. Komandas darba veicināšanai nepieciešams:

- Noteikt komandas galamērķi- jaunajiem komandas dalībniekiem jāzina, kas no viņiem tiek gaidīts.
- Pārliecināties, vai komandas locekļi zina savus individuālos un komandas kopīgos mērķus.
- Iesaistīt komandu- dalībniekiem jābūt drošiem par to, ka katrs no viņiem var ietekmēt komandas darbu un lēmumus;
- Mudināt aktīvi iesaistīt visus, nodrošinot līdztiesīgas iespējas.
- Saliedēt komandu –komandas locekļi kļūst vienoti gan darbā, gan uzskatos.
- Veidot grupas identitāti gan darbā, gan sadzīvē un no darba brīvajā laikā.
- Nodrošināt atklātus komunikācijas kanālus un mudināt cilvēkus tos izmantot.
- Risināt problēmas – komandas dalībnieki var arī novirzīties no pieņemtajiem standartiem vai uzvedības normām.
- Nepieciešams izrādīt interesi par katru dalībnieku un stimulēt viņa motivāciju.

Autore uzskata, ja vadītājs deleģēs noteiktus uzdevumus vai procesus, tad viņš palīdzēs darbiniekiem attīstīt jaunas prasmes un iemaņas.

Deleģēt nozīmē izlemt, kurus uzdevumus veikt pašam un kurus uzticēt citiem, kā arī izvēlēties, kam tos uzticēt. Godīga deleģēšana reizēm nozīmē arī savu patīkamāko

pienākumu uzticēšana citiem. Dažkārt situācijās, kad neviens no komandas dalībniekiem nav pietiekami kompetents, vadītājam var nākties vismaz īslaicīgi pašam pildīt arī visai vienkāršus uzdevumus.(88.,173)

Roberts Hellers skaidro, ka vadītājs deleģē ne tikai darba izpildi, bet arī atbildību par to, tādēļ nepieciešams izvēlēties tādus uzdevumus, kuri ir pietiekami neatkarīgi. Piemēram, ir samērā viegli deleģēt uzdevumu sagatavot kādu atskaiti, taču pilnīgi neiespējami būtu deleģēt vadītāja saskarsmi ar kādu svarīgu klientu. Tomēr visa uzdevuma deleģēšana veicinās cilvēka profesionālo attīstību un sniegs gandarījumu par sasniegto. Daži vadītāji deleģēšanu uzskata par iespēju tikt vaļā no uzdevumiem, kas viņiem šķiet pārāk garlaicīgi vai sarežģīti. Vadītājam nebūtu vēlams ļauties šim vilinājumam, jo komanda saskatīs patiesos nolūkus. Apnicīgu uzdevumu deleģēšana mazinās pārējo dalībnieku motivāciju, savukārt pārāk sarežģītu uzdevumu deleģēšana var kļūt bīstama- tā var mazināt vadītāja autoritāti. (88.,167)

Komandas dalībniekiem ir skaidri jāsaprot, kas un kādēļ tiek deleģēts. Izglītības iestādē darbiniekiem kopīgi nepieciešams analizēt neveiksmes un veiksmes uzdevumu veikšanā, katrs komandas loceklis var brīvi izteikties un sniegt priekšlikumus . Vadītājs ļoti precīzi nosaka pilnvarojuma ietvarus, lai katrs darbinieks saprastu uzdevumu kopumā, tā vispārējo kontekstu un savu vietu tajā. Arī tiek izskaidrots, kā tiks kontrolēta un vērtēta uzdevuma izpilde. Tātad tiek veicināta darbinieku pašapziņa un tiek motivēti tālākizglītbai. Tāpēc pirmsskolas iestādes vadības uzdevums ir radīt apstākļus visu darbinieku iekšējā potenciāla izpausmēm, garīgajai izaugsmei. Pats galvenais- vajadzību pēc pašrealizācijas. Tā ir vajadzība pēc savu iespēju īstenošanas, pastāvīgas sevis pilnveidošanas, būt radošam vārda visplašākajā nozīmē.(26.,179)

Pēc iepriekš analizētā autore secina, vadītājam organizējot darbu ar pedagoģisko personālu, virzībai jābūt uz to, kā veidojas cilvēka karjera, nevis kādā veidā sagatavojami pedagogi, lai viņi būtu labi skolotāji. Tāpēc liela nozīme pirmsskolas izglītības iestādē ir metodikim. Tieši metodikis darbiniekiem piedāvā dažādus variantus, tos saistot ar skolotāja interesēm. Metodika lomu un pirmsskolas izglītības iestādes jautājumus autore analizēs nākošā nodaļā.

2. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES BŪTĪBA

Šajā nodaļā autore skaidros jēdzienus par pirmsskolas izglītības iestādi. Apskatīs jautājumus par metodiskā darba organizāciju un izglītības programmu veidošanu, īstenošanu pirmsskolas izglītības iestādē

2.1. JĒDZIENU SKAIDROJUMS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Jēdzienam „pirmsskolas izglītība” un „pirmsskolas izglītības iestāde” izraisa dažādas reakcijas un emocijas.

Izglītības likuma 6. pantā norādīts, ka izglītības sistēmas pirmā pakāpe ir pirmsskolas izglītība. Tātad pirmsskolu izglītības iestāžu darbs ir „pamati” uz kuriem balstāma tālākā izglītošana.(44.,15)

V.Krinkele raksta, ka „pirmsskolas izglītība ir svarīga valstij, sabiedrībai, vecākiem un pašam mazajam cilvēkam. Jebkuros apstākļos bērns ir mūsu tautas vērtība, par kuru esam atbildīgi visi- vecāki, pirmsskolas pedagogi, sabiedrība un valsts”.(37,11)

Izglītības attīstības stratēģiskajā programmā 1998.-2003. gadā kā galvenais uzdevums pirmsskolām tika izvirzīts:

Lai veicinātu demogrāfiskās situācijas uzlabošanu valstī un bērnu sagatavošanu skolas gaitā, nepieciešams dažādot pirmsskolas izglītības organizāciju un maksimāli nodrošināt pirmsskolas vecuma bērnus ar vietām pirmsskolas izglītības iestādēs. (56.,22)

Pirmsskolas izglītības sistēmā ir:

- Vispārējā tipa pirmsskolas izglītības iestādes;
- Speciālās pirmsskolas izglītības iestādes;
- Pirmsskolas izglītības konsultatīvie centri;
- Rotaļgrupas;
- Sagatavošanas grupas skolās.

Pirmsskolas izglītības iestādi var apmeklēt bērni pēc vecāku pieprasījuma līdz skolas gaitu sākumam.

Latvijas izglītības koncepcijā ir teikts, ka „Vispārējais un speciālais bērnodrums pilnvērtīgi īsteno pirmsskolas izglītības programmas.”(40.17)

Kā teikts izglītības iestāžu normatīvajos aktos: „**Izglītības iestādes mērķis ir īstenot pirmsskolas izglītības programmu un sagatavot bērnu pamatizglītības apguvei**”.

Savukārt Izglītības stratēģiskā programmā norādīts, ka pirmsskolas izglītība Latvijā balstās uz pirmsskolas izglītību un tās uzdevums ir sekmēt bērna individuālo attīstību un sagatavot viņu mācībām skolā. (56.,24)

Nozīmīga ir filozofijas zinātņu doktora R. Vilciņa atziņa: „Cilvēkam var būt visas izglītības pakāpes, bet ja viņam nav bijusi izdevība aizgūt izdzīvošanas un dzīves kultūrpieredzi bērnībā, pirmsskolas izglītības starojumā, nākošā attīstība būs kompensējoša.(programma.,6) Tātad pirmsskolas izglītība sekmē vispārējās pamatizglītības realizāciju. Autore piekrīt R. Kaņepējas atziņai, ka „izglītība ir galvenais socializācijas veids, t.i. cilvēka iekļaušanas veids sabiedrības dzīvē.”(57.,13)

Izglītībā ienāk jauna politika, izglītībai ir jauna filozofija, jauns saturs, jauna attīstības virzība, kuru vairs nenosaka dominējošā vadība un valdība, bet gan bērnu, vecāku, sabiedrības pieprasījums. Tas apliecina, ka izglītībai ir jābūt humānai pēc satura un demokrātiskai pēc formas. Autore piekrīt M. Fulana apgalvojumam, ka izglītība veicinās cilvēku un sabiedrības attīstību.(18.,53)

Izglītības mērķis ir radīt ikvienam cilvēkam iespējas veidoties par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu un atbildīgu radošu kultūras personību. No izglītības mērķa izriet galvenie pirmsskolas izglītības uzdevumi un īpatnības:

- Pirmsskolas vecuma bērnu attīstība notiek straujākos tempos: atšķirīgi ir bērnu sensitīvie un krīzes periodi;
- Pirmsskolas vecumā veidojas sava „ES” apzināšanās, vērtīborientācija;
- Galvenā loma bērna attīstīšanā un audzināšanā ir ģimenei, tādēļ pirmsskolas periodā visas pedagoģiskās problēmas skatāmas saistībā ar bērna audzināšanu ģimenē;
- Bērniem piemīt tieksme atdarināt, viņi atdarina ne tikai redzēto, dzirdēto, bet arī sev tuvo cilvēku uzvedību, domāšanas veidu;
- Bērna galvenā aktivitāte, dzīves veids ir rotaļa. Tā vienlaikus ir viņa pašizpaušmes, pašattīstības, pašdarbības forma, netiešs audzināšanas un mācību līdzeklis.

Pirmsskolas periodā bērns gatavojas turpmākai dzīvei –fiziski, garīgi un emocionāli. Tā ir izglītības pirmā pakāpe, vismaz, tikpat svarīga kā nākamās, jo bērnībā ieliktie pamati nosaka visu turpmāko dzīvi. Tāpēc pirmsskolas izglītības

iestādei ir svarīgi regulāri izvērtēt savu darbu, lai nepārtraukti pilnveidotu izglītības kvalitāti. Labākais veids, kā nodrošināt izglītības kvalitāti, ir uzņemties atbildību par kvalitātes nodrošināšanu, sistemātiski novērtējot pirmsskolas attīstību un veicot nepieciešamos uzlabojumus. Tāpēc ļoti svarīgs ir darbs ar pedagoģisko personālu izglītības iestādē, kuru autore analizēs nākošajā apakšnodaļā.

2.2. DARBS AR PEDAGOĢISKO PERSONĀLU PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ.

Katram tālākizglītības posmam ir savas priekšrocības. Arī pirmsskolas izglītības iestādē organizētajam darbam ar pedagoģisko personālu, jo:

- Metodiskajam darbam pirmsskolā ir nepārtraukts, pastāvīgs – ikdienas raksturs,
- Tālākizglītības un profesionālās meistarības paaugstināšana „neatruiti no ražošanas” visciešākajā veidā saista metodiskā darba saturu un raksturu ar mācību procesa reālajām problēmām. To risinājuma gaitu un rezultātiem,
- Metodiskā darba organizatori pirmsskolā ir iespēja ilgstošākā laika posmā pētīt un izzināt noteiktu pedagogu personības iezīmes, konkrētu darbību, lai varētu noskaidrot iespējamās nepilnības un sniegt vajadzīgo palīdzību; līdzīgi arī konstatēt un novērtēt progresīvās tendences, labāko, interesantāko pieredzi un pedagoģiskās novitātes –tādējādi vadot skolotāju karjeras veidošanos un nostiprināšanos,
- Metodiskais darbs pirmsskolā norit konkrētā darbīgā pedagoģiskajā kolektīvā, kura veselums ir labvēlīga augsne radoša, individuāla darba, aktuālu pedagoģiska, psiholoģiska rakstura problēmu risināšanai,
- Motivēts darbs ar pedagoģisko personālu pirmsskolas izglītības iestādē dod iespēju ikvienam skolotājam piedalīties ne tik vien gatavu programmu īstenošanā, bet aktīvi darboties to plānošanā, izstrādē un aprobācijā.

Katrā pedagoģiskajā kolektīvā jāveido tāds darba modelis, kurš pirmām kārtām, nodrošinātu savlaicīgu, kvalificētu metodisku palīdzību skolotājiem. To veidojot:

- Kritiski jāizvērtē iepriekšējā pieredze darbā ar pedagoģisko personālu, saglabājot pozitīvo, bet atsakoties no praksē pierādītām neefektīvām darba formām, metodēm un paņēmieniem,

- Jāizanalizē sava pedagoģiskā kolektīva darba rezultāti,
- Jāieklausās skolotāju vēlmēs,
- Radoši jāizmanto citu mācību iestāžu, kā arī pasaules pieredze.

Autore uzskata, ka šobrīd pedagogam šī metodiskā palīdzība ir vajadzīga kā nekad, jo mūsdienu prasības pedagoģiskā procesa organizācijai un vadībai ir pretrunā ar lielas skolotāju daļas psiholoģiskā sagatavotības un profesionālās kvalifikācijas līmeni. Tātad, lai uzlabotu darbu ar pedagoģisko personālu metodiķa galvenais uzdevums ir:

- Balstoties uz pedagoģiskā procesa objektīvu, savlaicīgu un precīzu rezultātu analīzi, pedagogu pieprasījumu, ievērojot izglītības iestādes attīstības perspektīvas –nodrošināt vispusīgu skolotāju tālākizglītību, stimulēt, atbalstīt pedagogu individuālās karjeras veidošanos. Metodiķa darbības jomas ir samērā plašas, piemēram,

1) plānošanas aspektā:

- piedalīties pirmsskolas attīstības programmu un taktisko darba plānu izstrādē;
- izstrādāt stratēģisko un taktisko pedagoģiskā kolektīva tālākizglītības plānojumu,
- sniegt metodisko palīdzību plānošanas jautājumos skolotājiem, metodisko komisiju, katedru, interešu un radošo grupu vadītājiem;

2) sistemātiska informācijas uzkrāšana par pedagoģiskā procesa norisi, tā rezultātiem un analīze;

3) pedagogu tālākizglītības organizēšanas un vadības aspektā:

- metodiskā darba aktīva izveide un tās apmācība, metodisko apvienību, katedru, radošo grupu darba virzība;
- pedagoģiskā kolektīva un tā atsevišķu grupu apmācība,
- labākās pieredzes izzināšana, apkopošana,
- metodisko izstrādņu, rekomendācijas veidošana,
- metodiskās bāzes skolotāju pašizglītībai izveide, sistemātiska atjaunināšana un papildināšana;

4) pedagogu profesionālās karjeras veidošanas aspektā:

- psiholoģiski pedagoģiskā atbalsta nodrošinājums jaunajiem pedagogiem;
- individuālā profesionālā rokraksta izveides stimulēšana;

- savlaicīga problēmu diagnostika pedagogu darbā un kopīgs risinājuma meklējums;
- individuālo konsultāciju –sarunu organizēšana;
- skolotāju radošo potenciņu apzināšana un virzība to maksimālai atklāsmei, pašapliecināšanai.

5) pedagoģisko sēžu sagatavošana.

Šos pienākumus veiks metodiķis, kuram ir:

- plašs redzesloks, vispusīgas zināšanas pedagoģijā, psiholoģijā, izteikta interese par visu jauno;
- radoša pieeja darbam, elastīga, uz perspektīvu orientēta domāšana;
- prasme saskatīt problēmas un tās risināt;
- spēja viegli kontaktēties ar cilvēkiem, izprast viņus veidojošās situācijās;
- prasme pārliecināt, aizraut, pastiprināt ierosmes momentus; virzīt skolotājus uz pilnīgu savu talantu izmantošanu; vēlme un iemaņas nodrošināt pedagogiem palīdzību viņu ieceru īstenošanā;
- spēja pārskatīt savus uzskatus, atzīt kļūdas un neveiksmes; būt atbildīgam par saviem un sava kolektīva darbības rezultātiem.(26.,184)

Katram metodiskā darba vadītājam jāprot un jācenšas strādāt ar visiem darbiniekiem līdzvērtīgi, efektīvi un rūpīgi, ievērojot atšķirības, kas saistītas ar skolotāju dažādo pieredzi, sagatavotību, motivāciju, personīgajām īpatnībām. Vadītāja uzdevums ir veicināt skolotāju tālākizglītošanos darbavietā, lai viņi kļūtu arvien meistarīgāki, mācoties cits no cita, īpašu uzmanību veltot skolotājiem iesācējiem, iesakot uzlabojumus un dodot padomus par **efektīvākiem darba paņēmieniem un metodēm**. Tomēr vadītājam ir pašam aktīvi jāmacās, nemitīgi jāmeklē, jāvērtē, jāpielieto un jānodod tālāk savas zināšanas karjeras laikā. (53.,31)

Autore piekrīt M. Fulana atziņai, ka „ nevar pastāvēt mācīties spējīga sabiedrība bez mācīties spējīga skolotāja.” (18.,12)

Metodiskajam darbam pirmskolā ir savas iezīmes:

- pieejamība un nepārtrauktība;
- saistība ar pirmsskolas reālajām problēmām;
- tiek ievērotas pirmsskolu pedagogu vajadzības un īpatnības;
- tiek veidota pirmsskolas pedagoģiskā kolektīva metodiskās domas vienotība;

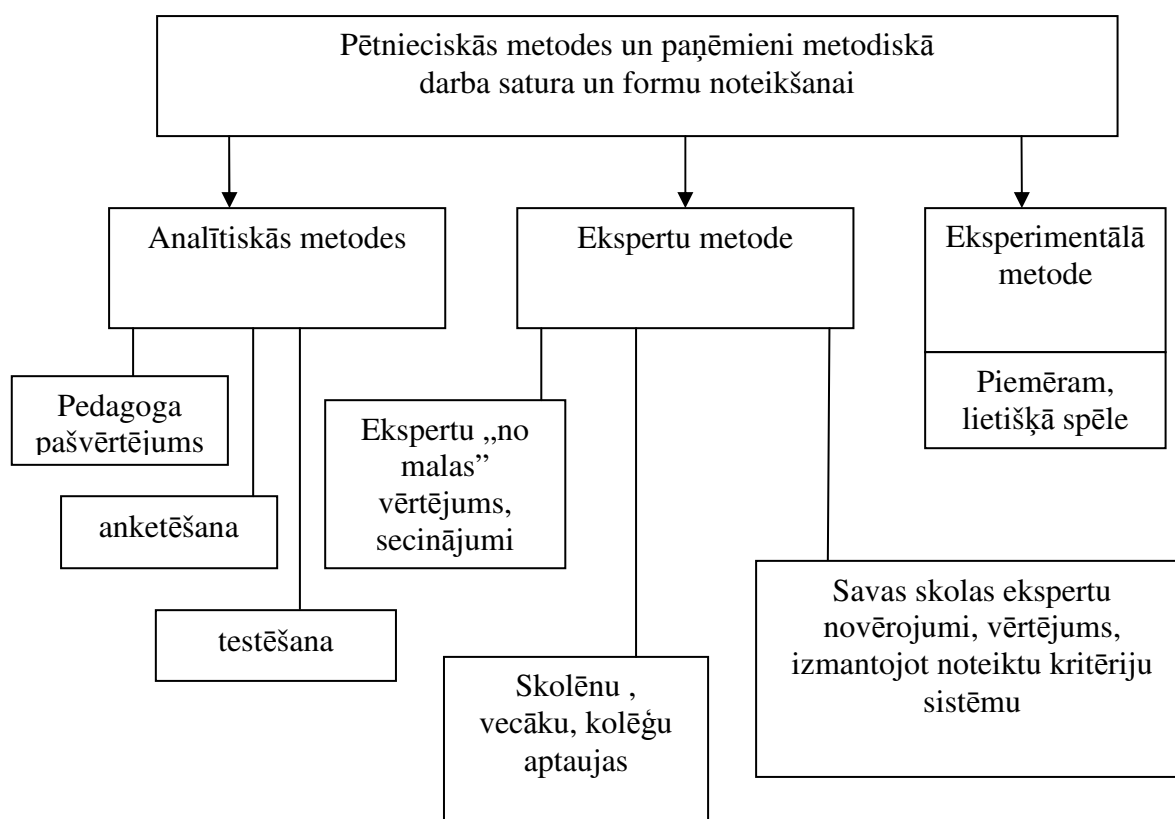
- ikviens jūtas līdzatbildīgs un „piederīgs” kopīgam darbam

I.Gailīte un D.Kristovska ir veikušas pētījumu, kurā noteikti metodiskā darba trūkumi:

- Metodiskajam darbam ir epizodisks raksturs-39,7%
- Nav mērķtiecīgs tālākizglītības darbs-48,4%
- Nav nodrošināts metodiskais darbs atbilstoši interesēm un radošajām grupām- 73%
- Nepietiekama uzmanība pievērsta konkrētu mācību priekšmetu metodikas jautājumiem-35,3%(26,186)

Lai pirmsskolas izglītības iestādē darbs ar pedagoģisko personālu būtu motivēts, mērķtiecīgs, atbilstošs konkrētā pedagoģiskā kolektīva, tā atsevišķu grupu un indivīdu profesionālajām vajadzībām un interesēm- pamatoti jānosaka metodiskā darba saturs. Savukārt, lai maksimāli tuvinātos optimālā darba satura noteikšanai, pirmsskolas vadībai jāprot izmantot dotajai situācijai piemērotākās pētniecības metodes.

2.1.attēls .Metodiskā darba satura un formu noteikšanas metodes.

Cik plaši šīs metodes izmantot, vai nepieciešama to kombinācija, kādu kombināciju variantu izvēlēties? Tas ir pirmsskolas vadības ziņā un atkarīgs no tā, cik labi tiek iesaistīti darbinieki, jo veiksmīgāka ar viņiem būs sadarbība, jo efektīvāka būs pirmsskola sadarbības jomā.

Pats galvenais un būtiskais pirmsskolas metodiskajā darbā ir reāla atbalsta sniegšana skolotājiem profesionālās meistarības un profesionālo zināšanu apvienošana ar skolotāja personības spējām un īpašībām.

Veidojot metodiskā darba saturu, jāņem vērā, ka:

- tam jābūt saistītam arī ar zinātniski metodiskajās pedagoģiskajās padomes sēdēs izskatītajiem jautājumiem;
- darbam ar pedagoģisko personālu jābūt vispusīgam, t.i. jānodrošina skolotājiem iespējas veidot (atjaunināt, nostiprināt) kompetenci:

- izglītības pamatnostādnes,
- pedagoģijā,
- pedagoģiskajā psiholoģijā, pašattīstības un pašvaldības psiholoģijā,
- vispārējā didaktikā, metodikā,
- mācību priekšmetā un mācību metodikā.

Skolas vadība daudz ierosmes var arī personības augstas vispārējās kultūras uzturēšanā. Nepieciešams organizēt metodiskos pasākumus, kuru mērķi un uzdevumi jāizvēlas pašas atbilstošākās pedagoģu apmācības organizatoriskās formas. Iekļaut skolotāju apzinātā, aktīvā darbībā palīdzēs:

- lietišķās spēles,
- inovācijas spēles,
- lomu spēles,
- treniņi,
- pedagoģisko situāciju analīzes un modelēšanas nodarbības,
- problēmlekcijas („lekcijas divatā”, „lekcijas ar iepriekšieplānotām kļūdām””, „lekcijas- preses konferences”, „lekcijas- vizualizācijas”),
- radošie praktiskie semināri,
- „brainstorming” nodarbības (kad nepieciešams vecas problēmas risinājumā „ienest” jaunas idejas) u. c.

Organizēto metodisko pasākumu atdevi raksturo pedagoga turpmākais pašizglītības process. Tam reizēm ir vajadzīgs atbalsts. Kāds- to skolas vadībai jāprot savlaicīgi saskatīt. Metodiskā darba dotās ievirzes tālākās abpusējās

ieinteresētības un labvēlības apstākļos būs par pamatu skolotāja jaunām iecerēm, patstāvīgiem meklējumiem un praktiskajai darbībai.

Tādējādi pašizglītības funkcija – konkretizēt tās vispārīgās atziņas, labāko pieredzi, kuru skolotājs gūst, piedaloties kolektīvos un grupveida tālākizglītības pasākumos, izstrādāt radošu pieeju savai darbībai, tās un sevis pilnveidošanai.(26., 186)

. Autore piekrīt D. Preta teiktajam, ka „iestādē, kur valda uzticība starp kolēģiem, viņi cits citam var ļoti palīdzēt, hospitējot nodarbības, pārrunājot darba paņēmienus pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā”.(61., 134)

Apkopojot iepriekš analizēto autore secina, ka nepārtraukti jāturpina dialogs starp izglītības programmas īstenošanai- pedagogiem un izglītības programmas radītājiem. Nākošajā apakšnodaļā autore analizēs jautājumus, kas saistīti ar pirmsskolas izglītības programmu izveidi un īstenošanu iestādē.

2.3. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS IZVEIDE UN ĪSTENOŠANA

Izglītības programmas princips Latvijā ir apstiprināts Latvijas Republikas Ministru kabineta 1995. gada 4. jūlijā pieņemtajā „Latvijas izglītības koncepcijā”. Tajā par izglītības programmu ir teikts sekojošais: „Izglītības programma ir dokuments, kas atbilstoši izglītības pakāpei un veidam nosaka konkrētās izglītības programmas īstenošanas mērķi, uzdevumus un plānotos rezultātus, piedāvājamās izglītības saturu, programmas daļu apjomus un to apguves laika sadalījumu, iegūstamās izglītības vērtēšanas kritērijus un kārtību, kā arī izglītības programmas īstenošanas izmaksu aprēķinus. Izglītības programmas izstrādā vai izvēlas visu izglītības veidu un pakāpju izglītības iestādes. Lai varētu uzsākt izglītības programmu īstenošanu izglītības iestādei ir jāsaņem atbilstoša licence. Izglītības programmām jāklūst par izglītības satura īstenošanas pamatu.”(..)normatīvie akti

2002. gada 1. jūlijā stājās spēkā **Izglītības likuma 33. pants**, kurš norāda, ka visas izglītības iestādes (no pirmsskolas līdz vidusskolai) darbojas **pēc izglītības programmu principa**. Tas nozīmē, ka katra izglītības iestāde veido un licencē izglītības programmas, kas klūst par iestādes izglītojošo darbību reglamentējošo dokumentu, ar kuru, atbilstoši izglītības pakāpei, izglītības veidam un

mērķgrupai; valsts izglītības standartam un ministru kabineta noteikumiem, tiek noteikti:

1. izglītības programmas mērķi, uzdevumi un plānotie rezultāti;
2. prasības izglītojamo iepriekš iegūtajai izglītībai;
3. izglītības saturs kā vienots mācību priekšmetu vai kursu saturu kopums;
4. izglītības programmas īstenošanas plāns;
5. izglītības programmas īstenošanai nepieciešamā personāla finansu un materiālo līdzekļu izvērtējums un pamatojums atbilstoši valsts izglītības normatīviem.

Ikvienu izglītības programma akreditējama Ministru kabineta noteiktajā kārtībā divu gadu laikā no tās īstenošanas uzsākšanas dienas un ne retāk kā reizi sešos gados.

Kā raksta D.Prets, „izglītības programmas iecerēšana un plānošana nav nekāds unikāls pasākums, tā drīzāk ir normālas ikdienas darbības sastāvdaļa. Nav neviena cilvēka, kurš kaut ko neiecerētu un neplānotu. Iecerēšana, plānošana un modelēšana ir tie procesi, kas nodrošina virzīšanos uz vēlamo paredzamo rezultātu”.(61.,32)

Strādājot pie programmu veidošanas, kā norāda R. Kaņepēja jāņem vērā vairāki faktori:

1. **jānodrošina pirmsskolas un sākumskolas pēctecība.** Bērnu pieredze par apkārtējo pasauli, spēja būt saskarsmē, pašapkalpošanās prasmes un priekšstati ir nepieciešami, lai sekmīgi varētu uzsākt nākamo izglītības pakāpi. Iespēja katram bērnam saņemt profesionāli nodrošinātu, kvalitatīvu pirmsskolas izglītību atbilst bērnu tiesību Konvencijas pamatprasībām un attīstības sabiedrības pamatnostādņem.
2. **pirmsskolas izglītībai ir pieprasījuma un piedāvājuma mijiedarbība.** Latvijas pirmsskolas izglītības piedāvājums ir diezgan konservatīvs un ne vienmēr atbilst pasūtījumam. Izglītības iestādēm jānodrošina vecākiem iespēja savu pirmsskolas vecuma bērnu izglītot laika ziņā dažādās organizācijas formās -4 stundu, 7 stundu, 12 stundu un arī diennakts grupās, ja ir tāda objektīva nepieciešamība.(57.,2)

Pirmsskolas izglītības programmu apgūst bērni līdz 7 gadu vecumam. Atkarībā no veselības stāvokļa un psiholoģiskās sagatavotības, pirmsskolas izglītības programmas

apguvi var pagarināt par vienu gadu saskaņā ar vecāku vēlmēm un ārstu komisijas atzinuma.

Pirmsskolas izglītības programmu īsteno pirmsskolas izglītības iestādēs, pirmsskolas grupās, kā arī ģimenē. Bērniem ar speciālajām vajadzībām īsteno speciālās izglītības iestādes vai grupas. Pirmsskolas var īstenot dažādas programmas:

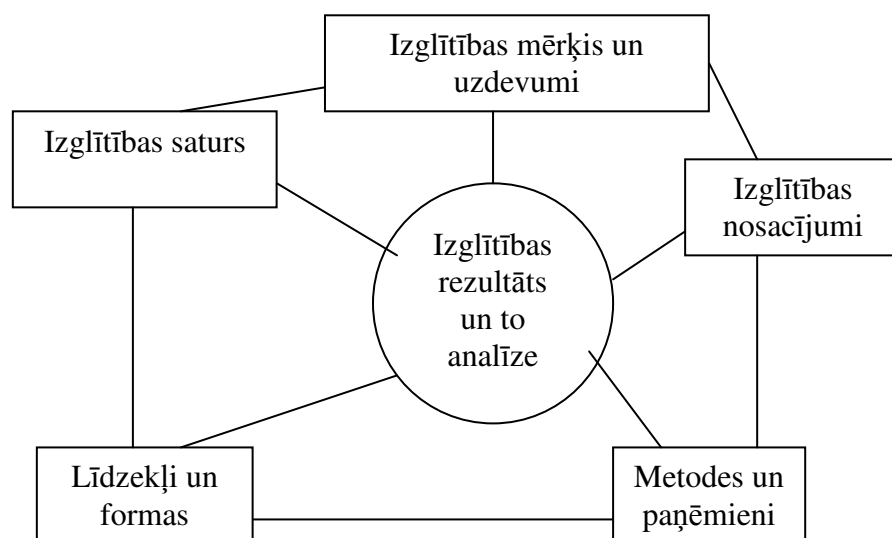
- vispārējās pirmsskolas izglītības programmas;
- mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmas;
- speciālās pirmsskolas izglītības programmas;
- piecgadīgo un sešgadīgo bērnu obligātā pirmsskolas izglītības programmas.

Izglītības programmas tiek īstenotas iestādē. To veido elementi:

- 1.mērķis un uzdevumi;
- 2.vērtēšanas kritēriji;
- 3.programmas īstenošanai nepieciešamo līdzekļu novērtējums;
- 4.programmas īstenošanas metodes un darba paņēmieni;
- 5.bērnu prasmes un iemaņas;
- 6.bērnu fiziskā individuālā attīstība.

Liela nozīme izglītības programmas īstenošanā ir pedagoģiskajam procesam, kas atbilst 2.2. attēlā attēlotā struktūrā.

2.2. attēls. **P I I** pedagoģiskā procesa struktūra.

Vadošais, protams, ir mērķis un uzdevumi, kas nosaka izglītības saturu, tam pakļauj formas, līdzekļus, nosacījumus, ir jāzina **ar kādām metodēm un paņēmieniem** sasniegs izglītības rezultātus. Izejot visus šos sistēmas posmus, uz esošās situācijas analīzes pamata jaunā kvalitātē nonākam pie visa kolektīva jaunas pakāpes rīcības

programmas īstenošanas pirmsskolas izglītības iestādē, papildinot ar praktiskajām metodēm.

Metode- dabas un sabiedriskās dzīves parādību izziņāšanas un pētīšanas paņēmieni kopums kā apzinātu secīgu darbību komplekss, ko izmanto kā darbības principu (kā veikt) kāda darba, uzdevuma risināšanā, pētījumos u. tml., lai sasniegtu izvirzītajam mērķim atbilstošus rezultātus. Metodes veidi un to izvēle atkarīga no objekta un ar to saistītajiem darbības mērķiem. Pedagoģiskās pieejas ietvaros metodes orientētas uz izglītības mērķiem. Pedagoģiskās pieejas ietvaros metodes orientētas uz izglītības mērķiem teorētiskā un praktiskā jomā.(55.,63)

Pirmsskolas izglītības programmas **mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti (ētisko, estētisko, intelektuālo, fizisko), veidojot iekšēju vēlmi izziņāt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radītu pieredzi. Bērnā jāveido ES apziņa, kas balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apziņāšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības.**(56.,3)

No iepriekš analizētā autore secina, ka pirmsskolas izglītības programmas īstenošanai ir nepieciešams izpētīt ar kādām metodēm var realizēt izglītības mērķi. Tāpēc nākošā nodaļā tiks apskatīts pedagoģiskā procesa organizācijas jautājumi, formas un metodes izglītības iestādē.

2. 4.PEDAGOĢISKĀ PROCESA ORGANIZĀCIJA PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Audzināšanas process ir sarežģīta kompleksa un dinamiska sistēma, ko raksturo savstarpēji saistīto objektīvo komponentu mijiedarbība un nemitīga attīstība. Audzināšanas procesā realizējas augšanas, attīstības un audzināšanas mījīsakarība. Tā izpaužas ārējā kustībā un iekšējā paškustībā, cilvēka daudzveidīgā darbībā un viņa personības attīstībā, kas notiek šīs darbības laikā un rezultātā. Tā mainās arī cilvēku attieksmju sistēma, viņa personīgā pozīcija pret apkārtējo īstenību (64.,70).

Audzināšanu pirmsskolas izpratnē varam raksturot kā pieauguša cilvēka darbību, kuras nolūks ir bērna attīstības vadīšana vēlamā virzienā, gādājot, rūpējoties par viņu, mācot, izglītojot, izkopjot dzīvei vajadzīgās praktiskās iemaņas, iesaistot konkrētās sabiedriskās dzīves situācijās, veidojot viņam iekšējās izaugsmes nosacījumus (55.,24). Pirmsskolas izglītības iestāde ir vieta, kur bērnam ir radīta iespēja plašam emocionālajam kontaktam ar tuvām un viņa dzīvē nozīmīgām sfērām. Dzīve no cilvēka arvien vairāk prasa dažādu zināšanu, prasmju un iemaņu apguvi. Pirmsskolas skolotājam jāgādā par to, lai bērns tās apgūtu. Praktiskais audzināšanas darbs ietver

sevī visus bērna motīvus: ikviens indivīds jāaudzina saskaņā ar viņa individuālajām spējām un tieksmēm kļūt par bioloģiski stipru un sociāli derīgu sabiedrības locekli.

Bērna pirmsskolas vecums ir svarīgākais personības attīstības posms. Tas ir viņa socializācijas sākumposms, kad notiek iekļaušanās kultūras un vispārcilvēcisko vērtību pasaulē, attiecību veidošanās ar cilvēkiem, kā arī attieksmes veidošanās pret cilvēkiem un dabu, pašam sevis izzināšanas process.

Mūsu uzdevums ir nevis bērna attīstības maksimālā paātrināšana, bet gan katram pirmsskolas vecuma bērnam tādu apstākļu nodrošināšanu, lai viņš varētu pilnībā atklāt un realizēt neatkārtojamo, tikai savam vecumam piemītošo potenciālu.

2.5. ORGANIZĀCIJAS FORMAS, METODES UN DARBA PAŅĒMIENI

Svarīgs mūsu uzdevums ir arī pareizu organizācijas formu un metožu pārzināšana un pielietošana. Jautājums par metodi kā noteiktu mācīšanas veidu, ir bijis aktuāls no laika gala gan pedagogu, gan filozofu, gan vēsturnieku vidū. Mācību metodes meklēšanas aizsākumi redzami jau antīkajā kultūrā, kad tapis Platona filozofiskais dialogs “Menons” (59). Tajā iezīmējas sengrieķu domātāja Sokrāta (ap 470 – 399 p.m.ē) slavenā patiesības meklēšanas metode, kura mūsdienās pazīstama ar vairākiem nosaukumiem: jautājumu metode, heuristikā metode, dialektiskā metode – “slavenā sokrātiskā ironija, kurai jāpalīdz dzimt apziņai, kas iesnaudusies cilvēkā. Ironija – puspajokam nosimulēta vientiesība vai pašpazemojums, pretstats lielībai” (63., 142). Sokrātiskās filozofijas un mācības centrālā nostādne ir: es nezinu. Sokrāta izteiciens “Es zinu, ka es neko nezinu” būtībā ir aicinājums katram indivīdam izanalizēt savas zināšanas, to spēku, pārliecību un drošības sajūtu, ko cilvēkam dod zināšanas un prasme ar tām rīkoties. Pēc Sokrata uzskatiem, gudrība ir augstākais tikums, bet prāts – vislielākā vērtība. Prāta vispēcība atspoguļojas formulā – zināt – gribēt – varēt - darīt (80.,28).

Sokrāts – skolotājs un skolēns reizē nebeidz jautāt, lai tādejādi piespiestu pašu jautātāju domāt, atrast un pārbaudīt iespējamo atbildi. Viņš neapmierinās ar nejauši uzminētām atbildēm. “Pie sava viedokļa filozofs liek nonākt argumentu neatspēkojamības dēļ. Mācība, pamācība ir relatīva un pēc Sokrāta domām, maināmākā nauda. Gandrīz “nekas” (ne)atšķir Sokratu no pārējiem: viņš zina, ko nezina” (67.,7).

dažādajā izveidojumā, bet pie tam atkal jāprot nojaust vienu vispārīgu cilvēcību, kas visu aptver un parādās kā visuma atspoguļojums katrā cilvēkā. Uztvert un pazīt reizē šo dažādību un vienību – tas ir metodiķa augstākais uzdevums” (55.,40).

Pestalocijs ir pārliecināts, ka tikai tā metode, kas būs atbilstoša dabas likumībām, sasniegs savu mērķi. “Bērna dzimšanas stunda ir viņa pirmā mācību stunda. No tā brīža, kad viņa jutekļi top spējīgi uzņemt dabas iespaidus, no tā brīža sākot, māca viņu dabā. Tātad visa cilvēka mācīšana nav nekas cits, kā māksla sniegt roku šīm dabas tieksmēm pēc viņas pašas attīstības, un šī māksla pamatojas galvenajā kārtā uz tā samēra un tās saskaņas, kas valda starp bērnam pasniedzamiem iespajdiem un to noteikto pakāpi, ko sasniegusi viņa spēku attīstība”(80.,42-43).

Pestalocija metodiskās pamatnostādnes cenšas realizēt izcilais vācu filozofs, psihologs un pedagogs Johans Fridrihs Herbarts (1776 – 1841), kurš izstrādā metodiski pareizu mācību vielas sadalījumu, saskaņā ar kuru skolotājs to pasniedz gatavā iedalījumā, kas atbilst loģiskās domāšanas pakāpeniskumam. Herbarts nošķir četras pakāpes:

- 1) noskaidrošana;
- 2) asociēšana;
- 3) sistematizēšana;
- 4) metodizēšana (52.,155).

Metodes galveno pazīmju kopsavilkumu ir devis latviešu pedagogs un didaktiķis Eduards Pētersons (1882. – 1958.) monogrāfijā “Vispārīgā didaktika” (1913):

- 1) metode ar tās apvienotajiem mācību paņēmiem pilda savu uzdevumu, darbotamās saskaņā ar pastāvošajiem domāšanas likumiem (loģikas moments);
- 2) katrs atsevišķs metodes solis pamatojas uz novērojumiem un bērna gara darbības parādībām (psiholoģijas moments);
- 3) metodes darbībā arvien saskatāms virziens uz noteiktu mērķi, cenšoties skolēnu vest uz priekšu pa taisnāko ceļu un pie vismazākā spēku patēriņa sasniegt, cik iespējams, pilnīgākus panākumus (didaktikas un ekonomikas moments);
- 4) metode neatzīst vielas iekalšanu un neuzstāda nepārdomātas prasības, bet izpaužas izkoptā mācīšanas tehnikā, kas izveidojas par īstu metodes mākslu (estētikas un ētikas moments);
- 5) katrā īstā metodē skolotājs ieliek savus labākos spēkus un visu savu personību (personības moments)” (52.,41).

Pirmās četras pazīmes aptverot loģikas, psiholoģijas, didaktikas principus, raksturo metodes objektīvo pusi. Piektā pazīme ar tajā ietverto skolotāja personības lielo

nozīmi atklāj metodes objektīvo pusi. Balstoties uz šīm piecām metodes pazīmēm Eduards Pētersons devis vispilnīgāko un aptverošāko metodes definīciju. Šajā definējumā viņš ir ietvēris arī skolotāja personības un pieredzes nozīmi: “Metode ir mācības paņēmieni kopsavilkums, kas pamatojas uz skaidras un drošas psiholoģijas un loģikas likumības izpratnes un kas pa taisnāko ceļu sasniedz izvirzītos mērķus, ja mācību vada ar māksliniecisku izveicību noteikta personība” (52.,41).

Arī mūsdienās nepārtraukti tiek meklēti ceļi un līdzekļi bērnu aktivitātes palielināšanai mācību un attīstības procesā. Drošākais ceļš ir saturam un mācību uzdevumiem atbilstošu metožu apguve un to radoša izmantošana. Mūsdienās par metodi sauc pedagoga un bērnu savstarpēji saistītu sadarbības paņēmieni sistēmu, kura vērsta uz izglītošanas, audzināšanas un attīstības uzdevumu risināšanu. Metodi var raksturot arī kā paņēmieni kopumu. Vieni un tie paši paņēmieni var iekļauties vairākās metodēs. Kopējās prasības metodēm izriet no izglītības mērķiem. Šodien metožu uzdevumos ietilpst gan intelektuālā, tikumiskā, estētiskā, ekoloģiskā, fiziskā, gan cilvēka aktīvas humānas attieksmes veidošana, gan nacionālo un vispārcilvēcisko vērtību vienotības apzināšanās un tai atbilstošas rīcības nodrošināšana. Mācību metožu klasifikācijas sistēmu pēc zināšanu avotiem Latvijā uzskatāmi izstrādājis Voldemārs Zelmenis.

3.1.tabula. **Mācību metožu sistēma.**(Zelmenis V., 2000. Rīga: RaKa, 112 lpp.)

DIDAKTISKIE UZDEVUMI	Izziņas ceļi un avoti			
	Netiešais (2. signālu sistēma)		Tiešais (1. signālu sistēma)	
	Runa	Raksti	Vērojumi	Darbs
	Mācību metodes			
	Vārdiskās		Tiešās izziņas	
	Monologs un Dialogs	Darbs ar grāmatu	Uzskates metodes	Praktiskās metodes
ZINĀŠANU VEIDOŠANA PRASMJU IZKOPŠANA PĀRBAUDE	Izklāsts, pārrunas, mutvārdu vingrinājumi	Bērna sagatavošana lasīšanai un rakstīšanai	Demonstrējumi, ekskursijas patstāvīgie novērojumi	Eksperimenti praktiskie darbi

Viņš šo sistēmu veidojis pēc izziņas veidiem, norādot netiešos un tiešos izziņas ceļus un avotus, izmantojot vārdiskās un tiešās mācību metodes. Grupējums pēc izziņas veidiem galvenokārt attiecas uz informācijas, jaunu zināšanu iegūšanas metodēm. Tradicionālā informācijas metožu klasifikācija pēc izziņas veidiem atbilst kā cilvēces izziņas attīstības vēsturei (filoģenēzei), tā arī bērna individuālās izziņas attīstības gaitai (ontogēnēzei). Abos gadījumos sākums ir vairāk vai mazāk apzināta apkārtnes vērošana, tad seko darbs vai rotaļa, kas savukārt paplašina vai padziļina novērojumos iegūtās atziņas. Līdz ar valodas attīstību informācijas uzkrāšana un transformācija paātrinās.

Leonārds Žukovs izveidojis mācību metožu klasifikācijas shēma pēc izziņas darbības organizēšanas paņēmieni sistēmas.

3.2 tabula. Mācību metožu klasifikācijas shēma

(pēc izziņas darbības organizēšanas paņēmieni sistēmas).

(Žukovs L.,1999 Rīga: RaKa, 303)

Metodes nosaukums	Metodes būtības	Mācību un audzināšanas uzdevumu iespējamais risinājums
Izskaidrojoši ilustratīvā metode	Zināšanu sniegšana gatavā veidā, izmantojot dzīvo vārdu un uzskati	Zināšanu uztvere, apjēgšana, uzmanības attīstība
Reproduktīvā metode	Skolotājs rosina reproducēt apgūtās zināšanas	Zināšanu nostiprināšana, prasmju un iemaņu veidošana. Atmiņas, valodas un motorisko spēju attīstība
Problēmiskā izklāsta metode	Skolotājs izvirza problēmu, pats to risina, atklājot risināšanas ceļu, rādot grūtības un pretrunas.	Domāšanas attīstība. Mācību intereses veidošana.
Heiristiskā metode	Skolotājs organizē un vada izziņas darbību tā, lai bērni patstāvīgi, skolotājam piepalīdzot, nonāktu līdz problēmas rinājumam.	Sekmēt zināšanu pārveidi pārliecībā. Veidot prasmes pašam apgūt zināšanas un loģiski domāt. Veidot interesi par mācību darbu.
Pētnieciskā metode	Tas pats, kas iepriekšējā metodē, tikai ar patstāvīgās darbības augstāku līmeni	Patstāvīgas radošas darbības attīstība.

L. Žukova piedāvāto metožu izmantošana pirmsskolā izriet no pirmsskolas izglītības mērķiem un intelektuālās audzināšanas uzdevumiem. Tās ir:

- izskaidrojoši ilustratīvā metode;
- reproduktīvā metode;
- problēmiskā izklāsta metode;
- heiristiskā metode;
- pētnieciskā metode.

Izskaidrojoši ilustratīvā metode raksturīga ar dažādu informācijas avotu un līdzekļu izmantošanu, kā vārds, reālie priekšmeti, uzskates līdzekļi, grāmatas, novērojumi. Bērns uztver, apjēdz, iegaumē. Šī metode ir bērna mērķtiecīgas darbības nodrošināšanas pamats, bet ar tās palīdzību neveidojas iegūto zināšanu izmantošanas prasmes.

Reproduktīvas metodes galvenā iezīme ir darbības paņēmieni atveidošana pēc parauga. Reproduktīvās metodes formas ir dažādas un pati metode var tikt īstenota dažādiem līdzekļiem. Tie ir dažādi induktīvie, deduktīvie un intelektuālie vingrinājumi, kuriem visiem ir kopēja pazīme – līdzīgu darbību vairāk reižu atkārtošana.

Gan izskaidrojoši ilustratīvā, gan reproduktīvā metode vairo bērnu zināšanas, prasmes un iemaņas, veido domāšanas pamatoperācijas, bet negarantē radošo spēju attīstību.

Problēmiskais izklāsts ir pamatmetode bērnu radošo spēju attīstībai. Problēmveida uzdevumi rosina bērnu izmantot noteiktu apjēgtu zināšanu daudzumu pēc norādītā parauga.

Heiristiskā metode ir radniecīga problēmiskajai. Tikai šeit pieeja ir radošāka, jo bērnam ir iespēja savas zināšanas un pieredzi izmantot patstāvīgā darbībā. Šī metode ir mazākefektīva, kad jāveido praktiskās prasmes un iemaņas, kur liela nozīme ir parādīšanai un atdarināšanai.

Pētnieciskā metode izmantojama, lai:

- ✓ sekmētu bērnu zināšanu radošu izmantošanu;
- ✓ attīstītu zinātkāri;
- ✓ veidotu radošās darbības pieredzi;
- ✓ sekmētu bērnu patstāvības attīstību (78.,72 – 85).

Mācīšanās pirmsskolas posmā tiek organizēta noteiktā kārtībā dienas gaitā pirmsskolai raksturīgās darba organizācijas formās. Tās ir:

- rotaļnodarbība ar visu grupu;
- rotaļnodarbība ar apakšgrupu;
- apvienotā rotaļnodarbība;
- pašnodarbība;
- patstāvīgā darbība attīstošā vidē;
- individuālais darbs.

Kā papildus organizācijas formas mināmas:

- ekskursija;
- izstāde;
- tikšanās ar personībām;
- teātra izrādes;
- koncerti..

Dienas gaitas precīza organizēšana ir pirmais priekšnoteikums bērna intelektuālai, fiziskai un psihiskai attīstībai. Tajā harmoniski mijas bērna garīgā un fiziskā slodze – darbs, atpūta, pastaiga, miegs, rotaļas spēles. Valdorfpedagoģijas atzinums, ka pirmajos septiņos gados bērns ir nodarbināts ar savu un pasaules izzināšanu. Šī fāze ir saistīta arī ar milzīgu augšanas un nobriešanas procesu. Bērnā šajā procesā ir nepieciešama milzīga dzīvības enerģija un spēki. Šie spēki tiek smelti, izveidojot ritmisku dienas režīmu, kurā aktivitātes posmi mijas ar atpūtu. Stabila dienas kārtība dod bērnam drošības sajūtu un palīdz izveidot pašam savu ritmu (93., 149). Bērna dzīves organizēšana pamatojas uz vispārīgām pedagoģiskām prasībām, uz principu par pakāpenisku un secīgu iesaistīšanu režīma procesos, uz bērnu daudzveidīgajai darbībai nepieciešamo apstākļu radīšanu. Rotaļnodarbībās bērniem tiek radīti visi apstākļi iegūto iemaņu attīstīšanai un prasmju nostiprināšanai. Patstāvīgās darbības ir skolotāja radītas situācijas noteiktu patstāvīgu secinājumu, vispārinājumu veidošanai, situatīvu uzdevumu atrisināšanai. Dienas gaitā paredzētie darbības veidi katru dienu tiek organizēti vienā un tajā pašā laikā, jo tas sekmē nosacījuma refleksu un to sistēmu veidošanos. Līdz ar to katrs iepriekšējais dienas ritma posms kļūst par nosacītu signālu nākamajam pasākumam. Tā tiek nodrošināta bērna veselības aizsardzība, nostiprināšana, pilnvērtīga intelektuālā un fiziskā attīstība, radīts možums, dzīvespriecīgs noskaņojums un drošības sajūta. Dabiskā secībā un pakāpeniski bērns

pāriet no viena darbības veida pie cita. Režīms tikai tad organizē bērna dzīvi un ir svarīgs audzināšanas un attīstības faktors, kad tas tiek precīzi pildīts.

Raksturojot metodes un paņēmienus, īpaša vērība veltāma tām metodēm un paņēmieniem, kuras nodrošina bērna aktivitāti.

Pielietojot metodes un darba paņēmienus pedagoģiskajā procesā ar pirmsskolas vecuma bērniem jāņem vērā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības īpatnības.

Metodes izvēli nosaka attiecīgais pirmsskolas vecuma bērnu darbības veids (mācību priekšmets) un bērna attīstības līmenis (pakāpe).

Pārsvārā lieto netiešās izziņas jeb vārdiskās (verbālās) metodes, bet aizvien lielāka vērība pedagoģiskā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem tiek pievērsta **tiešās izziņas metodēm, tās ir uzskates un praktiskās metodes**. Nedrīkstam aizmirst, ka pirmsskolas izglītības mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti, veidojot iekšēju vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi un to veiksmīgi var izdarīt pedagoģiskā darbā pielietojot tiešās izziņas metodes.

No netiešās izziņas metodēm runas jeb dzīvā vārda metode ir viselestīgākā vārdisko metožu forma. Bez jau minētajām priekšrocībām runas akcenti palīdz izcelt būtiski svarīgo, un ar balsi intonācijām iespējams paust runātāja emocionālo attieksmi pret informācijas saturu. Runas metodi veiksmīgi var apvienot ar uzskatāmo un praktisko metodi, bet tā nedrīkst ieņemt noteicošo lomu pedagoģiskā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem.

Monologs (vienruna) ir vienas personas īsāks vai garāks stāstījums par noteiktu tēmu. Jo mazāks bērns, jo stāstījumam jābūt īsākam, pakāpeniski palielinot stāstījuma apjomu. Jaunākā pirmsskolas vecuma bērni nevar ilgstoši koncentrēt uzmanību vienveidīgai darbībai. Īss pedagoga monologs kā papildinājums var saistīties ar jebkuru metodi. Parastākās monologa formas ir vēstījums, apraksts, skaidrojums un pierādījums. Šie darba paņēmieni plaši tiek pielietoti darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem. Vēstījums mazāk noslogo bērna prātu, bet vairāk izraisa interesi (ziņkāri) un rosina emocijas. Apraksts ir priekšmetu un parādību, dabas, apkārtnes raksturojums. Galvenokārt ietekmē klausītāju iztēli un atmiņu. Spilgtāku to padara uzskates līdzekļu demonstrējumi un tēlaina valoda (salīdzinājumi). Apraksts bieži saistīts ar vēstījumu. Skaidrojums apmācības procesā ir bieži lietotā stāstījuma forma (kuru vairāk izmanto skolā), pirmsskolas vecuma bērniem skaidrojumiem jābūt pēc iespējas īsākiem, vienkāršākiem un saprotamākiem). Skaidrojumā aktīvi jāiesaista arī bērni.

Pierādījums ir secinājums (slēdziens) no vairākiem reāli pamatotiem un loģiski saistītiem spriedumiem, kuru pārsvarā izmanto skolā, bet vienkāršus secinājumus pēc veikta eksperimenta, pētījuma vai kopēja darba var pateikt arī pirmsskolas vecuma bērni.

Dialogiskās metodes pedagoģiskajā procesā izpaužas divējādi:

- kā pedagoga saruna ar visu grupu par kādu noteiktu tematu
- kā pedagoga saruna ar vienu bērnu vai nelielu bērnu grupu.

Šādā sarunā parasti skolotājs jautā un bērns atbild vai arī otrādi. Tā veidojas ciešāks kontakts starp pedagogu un bērnu. Šādās sarunās palielinās skolotāja personības audzinošā ietekme. Sarunas gaitā skolotājam ir arī lielas iespējas veidot bērna valodas kultūru, prasot no viņiem skaidras un precīzas atbildes ne vien pēc satura, bet pēc formas – gramatiski pareizus teikumus, kā arī skaidru izrunu, kam jāpievērš liela nozīme jau pirmsskolas vecumā.

Pārrunu gaitā pedagogs ar mērķtiecīgiem jautājumiem virza bērna uztveri, atmiņu un domāšanu uz jaunām atziņām un bērns darbojoties nonāk līdz likumsakarībām. Te tiek rosinātas domāšanas operācijas analīze, salīdzināšana, abstrahēšana, vispārināšana. Pārrunas bieži saista ar uzskates līdzekļu un eksperimentu demonstrēšanu, kā arī tās tiek organizētas pēc ekskursijām. Skolotāja jautājumiem jābūt mērķtiecīgiem, skaidriem un nepārprotamiem. Attīstību maz sekmē alternatīvie jautājumi, kas sākas ar “vai” un uz kuriem var atbildēt ar “jā” vai “nē”. Tādus jautājumus var lietot kā uzvedinošus jautājumus, lai iesāktu sarunu. Izmantojot vārdisko metodi, jārūnā par pedagoga runas kultūru. Izkopta runas kultūra nepieciešama jebkuram skolotājam un strādājot ar jebkuru metodi. Tāpat jebkuram jā rūpējas par savu bērnu runas kultūras veidošanu. Jāatceras, ka pirmsskolas vecumā bērns atdarina gan savus vienaudžus, gan pieaugušos un arī viņa runas veidu. Šī totālā atdarināšanas spēja piemīt tikai pirmsskolas vecumā, „absorbējošā prāta” fāze (pēc M.Montesori).

Runas kultūru veido trīs galvenie faktori:

1. runas saturs (runas saturu nosaka skolotāja zināšanas par attiecīgo tēmu)
2. runātāja valodas kultūra (jo bagātāks ir runātāju vārdu krājums, jo pareizāk un pilnīgāk spēj izteikt savas domas, pēc aptuveni 7 gadiem veciem bērniem vārdu krājums ir apmēram 1500-2000 vārdu, konversācijas vārdnīcā 250 000 vārdu. Ir aktīvais un pasīvais vārdu krājums.

3. runas tehnika (izrunas skaidrība, pareizi izrunātas skaņas, vārdu pēdējo skaņu un teikuma pēdējo vārdu norīšana, lūpu pietiekama kustība, runas skaļums-pārāk skaļa runa nogurdina) (77.,117).

Pirmsskolas vecumā bērnam jāattīsta dzirdes uztvere, uzmanība, regulāri jāvingrina runas aparāts, svarīgi attīstīt bērniem fonemātisko uztveri, dzirdi un sagatavot bērnu lasītprasmes apguvei.

Visā pasaulē, tai skaitā Latvijā un arī mūsu pilsētā pieaug bērnu skaits ar runas un valodas traucējumiem. Uzsākot 2004./2005. m. g. pārbaudījām 948 5-6 gadīgos bērnus. No tiem 311 bērniem tika konstatēti lielāki vai mazāki runas traucējumi.

Svarīgi pirmsskolas vecuma bērniem nevis sniegt zināšanas, bet gan spēja orientēties apkārtņē un darboties tajā, būt saskarsmīgam, mācēt izmantot dažādus izteiksmes līdzekļus sevis izteikšanai, būt ieinteresētam mācīties.

3. PĒTĪJUMI DARBINIEKU IESAISTĪŠANĀ PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS ĪSTENOŠANĀ

Teorētiskajā daļā tika analizēta literatūra, dažādu teorētiķu, mūsdienu zinātnieku atziņas par pirmsskolas izglītības iestādes vadītāju un darbinieku sadarbību. Tika analizēta pirmsskolas izglītības programma un tās īstenošana, kā arī mācību vides, pedagoģiskā procesa organizācijas un apmācības metožu nozīme izglītības programmas mērķu īstenošanā. Vispirms tika pētīti bērni izglītības iestādē „Kamolītis”.

Eksperimētālās daļas mērķis:

Veicot praktisku pedagoģiskā procesa un bērna personības izaugsmes izpēti, kā arī pētīt vadības komandas prasmi iesaistīt darbiniekus izglītības programmas īstenošanā. Jelgavas pirmsskolas izglītības iestādē “Kamolītis”, noteikt nepieciešamās izmaiņas, kas praktiski veicamas, lai paaugstinātu pedagoģiskā procesa efektivitāti un kvalitāti īstenojot pirmsskolas izglītības programmu.

Uzdevumi:

1. Veikt pirmsskolas vecuma bērnu testēšanu 1. un 2. 6- gadīgo bērnu grupās, lai noteiktu psiholoģisko un intelektuālo gatavību skolai.
2. Veikt pirmsskolas vecuma bērnu novērošanu, lai noteiktu sociālo, runas, izziņas, radošo attīstību.
3. Veicot aptaujas, pedagogu pašvērtējumu, vecāku aptaujas un iestādes ekspertu novērtējumu, izvērtēt :
 - Vadītāja
 - Pedagogu
 - Darbinieku sadarbību ar vecākiem
4. Veikt secinājumus par darbinieku iesaistīšanu pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā.

Norises vieta- Jelgavas pirmsskolas izglītības iestāde “Kamolītis”

Izglītības iestāde atvērta 1982.gadā. Ēka celta pēc tipveida projekta 12 grupām, kurā izvietoti 220 bērni. Atrodas vienā no pilsētas jaunajiem mikrorajoniem ar apmēram 6-8 tūkstošiem iedzīvotāju. Iestādē bērnu apmācība notiek latviešu valodā, krievu valodā (vienā grupā), atbilstoši iedzīvotāju pieprasījumam.

Pirmsskolas pedagogi pilnveido profesionālo meistarībuursos, semināros, iegūst augstāko izglītību specialitātē, kas nepieciešama izglītības programmas realizēšanai.

Pirmsskolas izglītības iestādes "Kamolītis" materiālais nodrošinājums ar telpām un mācību līdzekļiem, pedagoģiskajiem kadriem ir pietiekams sekmīgai pirmsskolas izglītības programmas realizēšanai.

Tā tiek radīti priekšnoteikumi kvalitatīvas izglītības apguvei, ievērojot katra bērna individuālās attīstības līmeni, sniedzot stabilu, vecumam piemērotu zināšanu, prasmju un iemaņu bāzi, kas ļautu sekmīgi turpināt mācības, sagatavojot dzīvei nemitīgi mainīgā vidē, sekmējot vispusīgi attīstītas, harmoniskas personības attīstību.

Pirmsskolas izglītības iestāde piedāvā 6 licencētas pirmsskolas izglītības programmas:

1. vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības programma
2. speciālā pirmsskolas izglītības programma izglītojamiem ar valodas attīstības traucējumiem
3. vispārizglītojošā pirmsskolas mazākumtautību izglītības programma
4. programma piecgadīgo un sešgadīgo bērnu obligātai sagatavošanai pamatizglītības apguvei latviešu mācībvalodā.(skat. pielik.)
5. vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības programma ar pastiprinātu mūzikas apmācību
6. vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības programma ar pastiprinātu mākslas apmācību.

3.1. PEDAGOĢISKĀ PROCESA ORGANIZĀCIJA UN IZMANTOTĀS METODES PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ "KAMOLĪTIS"

Pirmsskolas izglītības iestādes "Kamolītis" mērķis - **vispusīgi, fiziski, psiholoģiski, garīgi attīstīt bērnu, nodrošinot pozitīvu vērtību orientāciju, sagatavojot pamatizglītības uzsākšanai.**

Galvenie uzdevumi:

1. Veicināt bērna "ES" apziņas veidošanos.
2. Nodrošināt bērna garīgo attīstību.
3. Virzīt bērnu aktīvai pasaules izzināšanai un tās atspoguļošanai (vārdos, krāsās, skaņās, kustībās).
4. Veidot izpratni par vispārcilvēciskām un kultūras vērtībām.
5. Nodrošināt bērna fizisko attīstību.

Izglītības programmas apguves plānotais rezultāts ir vispusīgi – fiziski, psiholoģiski, garīgi, aktīvai darbībai attīstīts bērns ar pozitīvu vērtību orientāciju, gatavs uzsākt mācības skolā.

Īstenojot pirmsskolas izglītības programmas tiek izmantotas sekojošas darba metodes: vārdiskās, rakstu, uzskatāmās, praktiskās, eksperimentu.

Maģistra darbs pēc izmantojamības klasificējams kā lietišķs pētījums par darbinieku iesaisti praktisko metožu pielietošanas nepieciešamību pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā, sagatavojot 5-6 gadīgos bērnus pamatizglītības uzsākšanai.

Dati ir iegūti novērojot, veicot aptaujas un testējot bērnus. Kvalitatīvajā pētījumā izmantoti testēšanas rezultāti, novērojumi ar autores piedalīšanos un dabiskie novērojumi. Testētas divas 6 gadīgo bērnu grupas pa 12 bērniem katrā.

Eksperimentu autore veica divās grupās- 1. un 2. grupā. **1. grupā:** skolotāji vairāk strādā individuāli un bērnu audzināšanā un izglītošanā galvenā noteicošā vārdiskā un uzskatāmā metode, bet **2. grupā** strādā skolotāji kā viena vesela komanda un viņu darbā noteicošā ir praktiskā metode, kura papildināta ar vārdisko un uzskatāmo metodi Rakstu metode, sagatavojot bērnu roku rakstīšanai, tiek pielietota visās grupās. Skolotājas savu darbu plāno skolotājas dienasgrāmatā mēnesim, paredzot sadzīves iemaņu veidošanu, saskarsmes kultūras veidošanu, svētkus, tematiskās pēcpusdienas, jautros brīžus un sporta izpriecās. Nedēļai plāno attīstošos uzdevumus, nodarbību tēmas, prasmes, iemaņas un zināšanas, ko tajās iegūs. Tēmas skolotājas izvēlas brīvi, pēc saviem ieskatiem, ņemot vērā bērna vajadzības, intereses, attīstības pakāpi, gadalaiku, materiālo nodrošinājumu, aktualitāti u.c. Katrai dienai ieplāno ārpusnodarbību darbu un individuālo darbu. Katru dienu fiksē pedagoģiskos vērojumus. Nedēļas tēmas skolotājas cenšas integrēt visos nodarbību veidos un ārpusnodarbību laikā. Parasti vienu tēmu paredz divām nedēļām. Piemēram, nedēļas tēma ir “koki”. Dabas nodarbībā skolotāja ar bērniem noskaidro, kādi koki aug bērnu dārza apkārtnē, ar ko tie atšķiras, kas raksturīgs katram kokam utt. Apkārtnes mācībā noskaidros, kam kalpo koki, kur noder, ko izgatavo utt. Literatūrā skolotāja būs izvēlējusies vai nu tautas dziesmas par kokiem, vai stāstis stāstu vai pasaku ar pakārtotiem uzdevumiem Tēlojošās nodarbībās bērni zīmēs, aplicēs un veidos dažādus kokus vai lapas, kā skolotāja būs paredzējusi.

Dienas gaita grupās sākas ar bērnu brīvajām rotaļām. Plānotā pedagoģiskā darbība sākas ar rīta apli, kurš tiek organizēts visas grupas bērniem ar mērķi sagatavot bērnus aktīvai darbībai, sadarbībai (pedagogs-bērns, bērns-bērns).

Rīta aplī tiek ieplānoti vairāki uzdevumi:

1. Emocionālās gaisotnes veidošana.
2. Dzirdes uztveres, uzmanības attīstīšana un vingrināšana.
3. Runas aparāta regulāra vingrināšana (runas un valodas attīstības traucējumu profilakse).
4. Skaņu izrunas vingrināšana.
5. Fonemātiskās dzirdes attīstīšana.
6. Sīkās pirkstu muskulatūras attīstīšana un vingrināšana.
7. Iepazīstināšana ar kalendāro ciklu.
8. Bērnu iesaistīšana citās aktivitātēs (ievirze izvēlētajai tēmai).

Rīta aplis ir laiks, kad bērni dienas laikā sanāk visi kopā. Parasti tas ir dienas sākums, pēc bērnu brīvajām rotaļām un brokastīm. Tam ir atvēlēta noteikta vieta grupas telpā, kura netiek mainīta. Katra grupa veido savas rīta apļa tradīcijas. Rīta aplis ir nozīmīgs katram bērnam. Tas sniedz iespēju iejusties kolektīvā, veido piederības sajūtu. Bērniem ir iespēja uz klausīt citus un izteikties pašam. Rīta aplī ir aktivitātes, kas veicina bērna attīstību un bērni apgūst to, kas viņiem būs nozīmīgs skolā –

klausīties, uz klausīt un ieklausīties. Darboties pēc norādījumiem un ieteikumiem. Ievērot spēļu noteikumus. Sadarboties ar skolotāju un bērniem. Vērtēt sevi un citus.

Nodarbībās ir iekļauts viss mācību priekšmetu saturs, kurš virzīts uz bērnu attīstības veicināšanu, pēctecības nodrošināšanu, uz apkārtējās pasaules uztveri kopsakarībās, un iespēju to dažādi attēlot vārdos, krāsās, skaņās, kustībās, dziesmās, dejās, palīdzēt bērniem ticēt sev, apzināties sevi, gūt panākumus, izteikt sevi radošajā darbībā, būt iejūtīgam un līdzjūtīgam. Nodarbības notiek pēc nodarbību saraksta, kurš sastādīts ievērojot sistemātiskumu, pēctecības un pakāpenības principu, ko nosaka pareiza secība pēc organizācijas veida un intelektuālās slodzes, kas cieši saistīta ar attīstības uzdevumiem. Nodarbību organizācijas formas skolotāja izvēlas ņemot vērā mācību priekšmetu, plānotos nodarbību uzdevumus, bērnu daudzumu grupā, materiālās bāzes pietiekamību vai nepietiekamību. Ja nodarbībā paredzēta jaunu iemaņu, prasmju vai zināšanu sniegšana, skolotāja izvēlas darbu ar apakšgrupu. Ja nodarbībā zināšanas, prasmes iemaņas jānostiprina, skolotāja bērnu darbību organizē ar visu grupu vai kā pašnodarbību un patstāvīgu darbību bērnu interešu centros- attīstošā vidē. Dabas un apkārtnes nodarbības visbiežāk tiek organizētas ekskursiju un pārrunu veidā.

Visā mācību, audzināšanas un attīstīšanas darbā kā līdzeklis tiek izmantota rotaļa.

Laikā starp nodarbībām bērniem tiek dota iespēja brīvajām rotaļām un spēlēm, lai atpūstos. Brīvo rotaļu un spēļu laikā izpaužas viena no svarīgākajām īpašībām- radošā fantāzija, kas ir cieši saistīta ar bērnu maņu orgānu darbību. Ja brīvajām spēlēm un rotaļām atlicina pārāk maz laika, bērni savā darbībā un attīstībā zaudē fantāziju. Grupā ir radīti labvēlīgi apstākļi rotaļām un spēlēm, cik to atļauj finansiālais nodrošinājums un skolotājas spējas pašām pagatavot materiālus.

Svarīgs nosacījums veiksmīga pedagoģiskā darba organizēšanā ir sistemātiskai un mērķtiecīgai skolotājas darba plānošanai. a

Faktori, kas jāņem vērā, plānojot darbu:

1. Saskaņotība plānā starp mācību un attīstošajiem uzdevumiem nodarbībās un aktivitāšu centros.
2. Pieaugušo palīdzības sniegšana bērnam laikā, kad tā viņam būs visvairāk nepieciešama.
3. Darbības veidu maiņas ievērošana.
4. Līdzsvars starp bērna un skolotājas vadītajām nodarbībām.
5. Pietiekoši nodrošinātas informatīvās un radošās darbības.
6. Darbības aktivitāšu centros tiek plānotas tā, lai tiktu ievērotas bērnu vajadzības un mācīšanās stils.
7. Nedēļas laikā tiek ieplānotas darbības visos aktivitāšu centros.
8. Ieplānotās darbības veicina prasmju veidošanos visās attīstošajās jomās- izzinošajā, valodas, emocionālajā, pašapkalpošanās, sociālajā, mikromotorikas, makromotorikas.

Pēc autores novērojumiem, visgrūtāk skolotājām, plānojot darbu, ir ievērot pēdējos trīs faktoros. Tā cēloņi:

- 1) Nepietiekošas (dažām skolotājām) zināšanas psiholoģijā;
- 2) nespēja katru bērnu uztvert kopveselumā;
- 3) dažkārt neracionāls laika sadalījums;
- 4) nepietiekošas novērošanas spējas;
- 5) neefektīva novērojumu fiksēšana un analīze.

Pedagoģiskajā procesā daudzu neveiksmju cēlonis saistāms ar neefektīvām sadarbības formu veidošanas iespējām ar vecākiem. Sadarbības formas vecāku iesaistīšanai pirmsskolas izglītības iestādes dzīvē:

1. Sapulces mācību gada sākumā, kurās vecāki tiek iepazīstināti ar skolotājām un skolotāju palīgiem. Vecākiem tiek dota iespēja iepazīties

vienam ar otru, pastāstot par savu ģimeni. Skolotājas sniedz bērnu raksturojumu attiecīgajā vecumposmā un iepazīstina ar audzināšanas, mācīšanas un attīstīšanas uzdevumiem. Vecākiem sniedz priekšstatu par bērnu dienas ritmu un noteikumiem iestādē. Parasti vecāki piekrīt visam, ko skolotājas piedāvā.

2. Kārtējās sapulces (apmēram divas, trīs) pēc skolotājas ieskatiem. Šajās sapulcēs skolotājas sagatavo vienu tēmu par pedagoģiski psiholoģiskajiem jautājumiem un cenšas izvērtēt bērnu darbību.
3. Vecākiem parādīts, kā tiek organizēts pedagoģiskais process izglītības iestādē.
4. Bērnu atvešanas un promvešanas laiks, kuru skolotājas izmanto individuālajām sarunām ar vecākiem.
5. Vecāku stendā sniedz vecākiem informāciju par mācāmo tēmu un uzdevumiem, ko bērni apgūs attiecīgajā nedēļā. Tiek sniegta informācija par sapulcēm, svētkiem, pasākumiem, dienas kārtību, tēmu utt.
6. Svētku pasākumi, kuros piedalās bērni kopā ar ģimenes locekļiem.
7. Sporta aktivitātes vecākiem kopā ar bērniem.

Pēc autores novērojumiem jāsecina, ka vecāku aktivitāte ir augstāka mācību gada sākumā. Uz pavasara pusi vecāku aktivitāte pazeminās. Pārrunās ar vecākiem autore nāca pie slēdziena, ka tam ir dažādi iemesli:

- uzskats, ka skolotājas tāpat ar visu tiek galā un palīdzība nav nepieciešama;
- vecāki ir apmierināti ar skolotāju darbu;
- liela vecāku aizņemtība;
- mēs maksājam, lai skolotāja strādā;
- vienaldzība un neieinteresētība.

3.2. BĒRNA INTELEKTUĀLĀ UN PSIHOLOĢISKĀ GATAVĪBA SKOLAI

Ar 2002.gada septembri tika pieņemta obligātā 5-6 gadīgo bērnu sagatavošana pamatizglītības uzsākšanai skolai. Bērniem, kuri pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē no 2-3 gadu vecuma nav problēmu viņu sagatavošanā skolai. Problēmas

parādījās apzināt visus šī vecuma bērnus pilsētā un iesaistīt obligātajā sagatavošanā skolai, lai gan bija arī atsaucīgi un ieinteresēti vecāki.

Lai bērns sekmīgi uzsāktu mācības vispārīzglītojošās skolas 1. klasē, ir nepieciešams noteikts iepriekš apgūto iemaņu, prasmju un zināšanu apjoms. Tas nodrošina bērnam iespēju motivēti veikt mācību darbību. Viens no bērna gatavības rādītājiem ir intelektuālā gatavība skolai. Intelektuāls ir cilvēka spēja samērā viegli apgūt zināšanas, prasmes, iemaņas, kā pielietot šīs iemaņas savā darbībā, spēja apzināti piemēroties jauniem dzīves apstākļiem. Intelektuālā attīstībā liela nozīme iedzimtībai, taču ne mazāk svarīgi sociālie faktori, it īpaši, mērķtiecīga intelektuālā audzināšana. Praktiski veiktajos pedagoģiski psiholoģiskajos pētījumos ir noskaidrots, ka, lai bērns varētu sekmīgi mācīties skolā, apgūt jaunās zināšanas, ir jābūt šādiem **intelektuālajiem priekšnosacījumiem**:

1. Orientēšanās apkārtņē jeb vispārīgo jautājumu pārzināšana (zināt pastāstīt par sevi, ģimeni, gadalaiku secību, par ikdienišķām parādībām, kas ietver bērnu).
2. Telpiskā orientācija gan apkārtņē, gan plaknē:
 - jēdzieni – pa labi, kreisi, uz, zem utt.;
 - prast šos jēdzienus parādīt attiecībā pret savu ķermeni un sevi;
 - orientēties lapā (ieliec punktu lapas augšējā kreisajā stūrī, labajā utt).
 - telpisko attiecību tests.
3. Domāšanu pamatoperāciju noteikts attīstības līmenis:
 - analīze- sintēze (Rāvena testa bērna variants)
 - abstrahēšana, vispārināšana- 4. liekais.
4. Valodas attīstība:
 - prasme stāstīt;
 - izprast notikumu secību.
5. Sīkās pirkstu muskulatūras attīstības līmenis, kas nodrošina veiklu un koordinētu darbošanos mācību procesā.
6. Psihisko procesu attīstība (sajūtas, uztvere, uzmanība, atmiņa, domāšana, griba, emocijas), kas nodrošina mācību vielas uztveri un apguvi.

Ja nav šo priekšnosacījumu, tad skolā var būt šādas mācību grūtības:

- neveicas ar lietvārdiem atbilstoša īpašības vārda piemeklēšanu- nav pietiekami attīstītas sajūtas;
- burtus un ciparus raksta spoguļrakstā – nav izkopta telpiskā orientācija;

- grūtības noturēt pildspalvu, rakstīt, grūtības koncentrēties – vāji attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra;
- nespēj orientēties lapā, burtņīcā, jauc malas, puses- vāji attīstīta telpiskā orientācija;
- lasa, bet neprot atstāstīt- domāšanas operāciju nepietiekoša attīstība (neprasme secīgi izkārtot notikumus, atšķirt būtisko no nebūtiskā, analizēt lietu un parādību savstarpējās saistības);
- matemātikā saskaitīšanas un atņemšanas darbībās skaitļus redz pareizi, bet zīmi pa vidu uztver pretēji – nepietiekoši attīstīts vērīgums.

Lai noskaidrotu, vai 6 gadīgais bērns ir gatavs mācībām skolā, ar audzētāju vecāku rakstisku atļauju, tiek veikta 2 reizes mācību gadā bērna **testēšana** – rudenī (oktobrī) un pavasarī (aprīlī),(skat.pielik.Nr.2). Ar testa rezultātiem tiek iepazīstināti bērnu vecāki un pirmsskolas skolotājas. Tiek novērtētas katra bērna attīstības īpatnības.

3.1. tabula. **Bērnu intelektuālā, psiholoģiskā gatavība skolai 1. grupā**

Rād.	Par sevi		Uztvere		Domāšana		Atmiņa		Sajūtas		Iztēle		Uzmanība	
	11		18		19		14		12		6		16	
	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.
A. G.	9	11	15	18	16	19	12	12	6	9	5	5	14	16
M. G.	5	10	11	17	12	18	12	13	7	9	4	6	10	14
L. K.	7	9	8	12	10	12	7	11	5	7	3	4	8	10
L. V.	8	10	13	16	9	17	9	12	8	9	4	5	10	14
A. K.	9	10	14	15	12	17	12	12	8	9	4	5	14	16
J. Z.	9	11	14	16	10	16	10	12	7	9	5	5	10	14
K. Š.	10	11	14	18	14	19	12	14	8	9	5	6	12	14
I. B.	9	11	15	17	15	19	11	13	7	8	5	5	12	16
A. G.	5	10	9	16	9	15	6	12	5	7	3	4	7	10
M. Z.	9	11	14	16	10	15	10	12	7	10	5	5	10	12

A. M.	6	10	8	15	10	16	7	13	5	7	4	4	9	15
A. T.	10	11	14	18	14	19	12	14	9	11	5	6	12	16

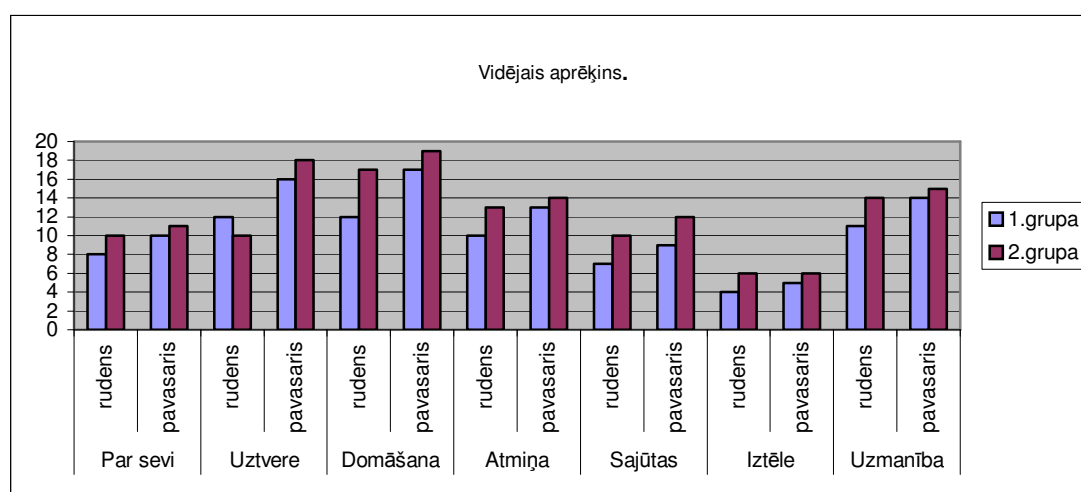
3.2.tabula. Bērnu intelektuālā, psiholoģiskā gatavība skolai 2.grupā

Rād.	Par sevi		Uztvere		Domāšana		Atmiņa		Sajūtas		Iztēle		Uzmanība	
	11		18		19		14		12		6		16	
	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.	Okt.	Apr.
S.J.	10	11	15	18	15	18	12	13	12	12	6	6	15	16
D.V.	9	11	16	18	15	19	13	14	10	12	5	6	15	15
E.M.	10	11	17	18	18	19	14	14	11	12	6	6	13	15
L.K.	11	11	17	18	16	19	12	14	11	12	6	6	14	15
K.S.	11	11	16	17	17	18	12	13	10	12	6	6	12	16
R.B.	10	11	15	18	17	19	13	14	10	11	5	6	14	15
L.A.	7	11	12	17	13	18	10	14	7	12	5	6	14	16
M.L.	11	11	16	18	19	19	14	14	10	12	6	6	15	16
A.B.	9	11	17	18	17	19	12	13	12	12	6	6	14	15
K.S.	11	11	17	18	16	19	14	14	10	12	5	6	15	16
M.B.	10	11	16	18	17	19	13	14	10	12	6	6	15	15
S.T.	11	11	18	18	19	19	14	14	12	12	6	6	12	14

3.3. tabula. 1. un 2. grupas salīdzinošā analīze

	Par sevi		Uztvere		Domāšana		Atmiņa		Sajūtas		Iztēle		Uzmanība	
	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris	rudens	pavasaris
1.gr.	8	10	12	16	12	17	10	13	7	9	4	5	11	14
2.gr.	10	11	10	18	17	19	13	14	10	12	6	6	14	15

3.1. att. 1. un 2. grupas salīdzinošā analīze.

Bērnu intelektuālā gatavība skolai (domāšanas attīstība), testa rezultātā iegūtie punkti 6 gadus vecu bērnu 1. un 2. grupā, 2004./2005. m. g. (rudenī).

4.4 tabula

Vērtētāji	Vērtējums, ballēs							Me
	9-10	11-12	13	14	15	16-17	18-19	
Tk.r.	6	2	-	2	1	1	-	11
Te.r.	-	-	1	-	2	5	3	17
	6	2	1	2	3	7	3	24

$$\chi^2 = \frac{20 \times (10.8 - 13.1)^2}{11 \times 9 \times 9 \times 11} = \frac{89780}{9801} = 9,16$$

$$\chi^2 = 9,16 > \chi^2_{0,005; 1} \approx 4,51$$

Secinājumi:

Mācību gada sākumā veiktās testēšanas rezultātā iegūtie dati, kas nosaka bērnu domāšanas attīstības līmeni ir augstāki eksperimentālās grupas audzēkņiem ($\alpha = 0,005$ jeb 5%), kur skolotāji strādā komandā un tiek pielietotas praktiskās metodes.

Pedagoģi īpaši piestrādā, lai novērstu konstatētās nepilnības rudenī un pēc iespējas labāk bērnus sagatavotu skolai. Ja ir noskaidrots, ka bērns kādā jomā ir attīstīts virs vecuma normas, šīs spējas attīsta vēl pilnīgāk. Bērnu testē individuāli, kā arī tiek novēroti dažādās situācijās grupā.

Testēšanas rezultāti parāda arī katras grupas vispārīgās tendences bērnu sagatavotībai skolai, pēc kā var spriest par grupā notiekošo pedagoģisko darbību, atklāj pozitīvo un arī trūkumus mācību vides, materiālās bāzes un piemērotu metožu un darba paņēmieni pielietošanā. Pavasara testēšanā iegūtie dati parāda, vai iepriekš

konstatētie trūkumi bērnu sagatavotībā skolai ir novērsti. Ja kāds bērns vēl nav sasniedzis pietiekamu sagatavotības līmeni, vecākiem tiek piedāvāta iespēja bērnam vēl vienu gadu apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai arī, ja nepieciešams, konsultēties pie atbilstoša speciālista un tad izlemt par mācību uzsākšanu. Ja bērns nav psiholoģiski gatavs skolai, arī tad tiek piedāvāts izvēles variants vēl vienu mācību gadu apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Pēc autore domām, un kā liecina prakse, tad arī rudenī dzimušie bērni, sevišķi zēni, nav psiholoģiski gatavi mācībām skolā. Pieredze parāda, ka pēc gada šie bērni ļoti veiksmīgi uzsāk mācības skolā, jo ir tām motivēti.

Esam apkopojuši ieteikumus vecākiem, kā rīkoties gadījumos, kad testēšanas rezultāti ļauj secināt par psiholoģiskās gatavības skolai trūkumu. Ieteikumiem ir rekomendējošs raksturs. Ja vecāki nevēlas un nejūt pārliecību par šādas rīcības nepieciešamību, viņi var tos nepildīt.

Kā palīdzēt bērnam psiholoģiski sagatavoties skolai?

1. Kārtības noteikumi ģimenē. Pirmsskolas vecumā kārtība, noteikumi bērnam "ienāk" neapzināti, augot sakārtotā vidē - telpā un ritmiski sakārtotā dienas norisē (darbības atkārtojas noteiktā ritmā). Bērnam ir iespējams vieglāk strukturēt priekšstatus, līdz ar to, ir vieglāk "orientēties" domāšanas procesā, apzinātāk rīkoties ikdienas saskarsmē. Darbības noteiktais ritms veido gribu. Bērnam ir skaidri jāzina, ko viņš drīkst darīt, ko nē, jāapzinās robeža, kuru pārkāpt nedrīkst.
2. Tā ir "ārējā sistēma". Ja bērns būs to apguvis, kļūs arī iekšēji sakārtotāks. Kārtības noteikumus palīdz realizēt katrā ģimenē pielietotās disciplīnas metodes.
3. Iemācīt bērnam pārzināt savas lietas (apģērbs, grāmatas, rotaļlietas u.c.), jo 1. klasē būs skolas soma, kuras saturs būs jāpārzin pašam.
4. Mācīt bērnam pašam izlemt. Šeit palīdz metode "Izvēlies tiesības", piemēram, vecāki no divām lietām ļauj izvēlēties vienu (dzersi pienu vai tēju). Tas iemāca bērnam būt noteicējam pār dzīvi. Arī pie friziera ieteicams ļaut izteikt savas vēlmes.
5. Ļoti palīdz pozitīvas sarunas par skolu. Varam stāstīt par savām skolas gaitām (gan pozitīvo, gan trūkumus). Bērna attieksmi pret skolu palīdzēs noskaidrot jautājums: "Kur labāk mācīties: skolā ar skolotāju vai mājās ar mammu?"

6. Skolai pozitīvi noskaņoties palīdz skolas piederumu (somas, apģērba, burtnīcu u.c.) apskatīšana veikalos, kā arī kopīga to iegāde. Ieteicams aiziet uz skolu un pirmsskolēnam piedalīties mācību stundā vai kopīgos pasākumos ar skolēniem. Iesakām mājās pārrunāt bērnu pieredzēto un izjusto!
7. Ģimenei kopīgi apmeklēt kultūras pasākumus, lai redzētu, kā bērns uzvedas sabiedrībā, kā reaģē uz svešiem, kā arī jūtas un izturas starp citiem bērniem nepazīstamos apstākļos.
8. Savlaicīgi pārbaudīt bērna stāju, veselību pie logopēda, neirologa, acu ārsta. Varbūt atklājas kādi sarežģījumi, kurus līdz skolai var novērst. Piemēram, ja bērns neizrunā kādu skaņu, tad tieši tāpat bērns rakstīs diktātus.
9. Ja bērnam ir regulāras dusmu lēkmes, tad pārliecināt, ka ar kliegšanu neko nevar panākt, jo bērns arī skolā var rīkoties tāpat.
10. Ja bērns ir hiperaktīvs vai arī pārāk gauss, tad noteikti aizvediet bērnu pie psihologa un neirologa.

Kā palīdzēt bērnam intelektuāli sagatavoties skolai?

1. Sīkās pirkstu muskulatūras attīstīšana.
 - Visa ģimene spēlē spēli: “Kurš no lapām izplēsīs garāko čūsku?”
 - Kartupeļu mizošana, maizes apsmērēšana u.c. darbi virtuvē, protams, lai bērns nesavainojas.
 - Pogu šūšana, tamborēšana, adīšana ar pirkstiem u.c. rokdarbi (arī zēniem).
 - Vasarā ravēšana, protams, kopā ar vecākiem.
 - Zīmēšana uz asfalta, mitrās smiltīs u.c.
2. Valodas attīstīšana, stāstītprasme.
 - Sarunas ar bērnu, var lūgt atstāstīt piedzīvoto, tā noskaidrojot arī notikumu secību izpratni, stāstītprasmi.
3. Uzmanība vērīgums.
 - Bilžu mozaīkas likšana.
 - Likt iespiestā tekstā izsvītrot kādu noteiktu burtu utml..
 - Sašķirot pogas (2 zaļas, 2 sarkanas utt.).
 - Sašķirot pupas un zirņus utt..
 - Ejot vērot cilvēkus, mašīnas, atcerēties precīzas detaļas.
 - Atrast atšķirības līdzīgajos zīmējumos.
4. Gribas attīstīšana.

- Noteikts dienas ritms ģimenē.
 - Ja dodam bērnam kādu darbiņu, tad sekojam, lai tas tiktu izpildīts.
 - Veikt mazāk patīkamus darbus ģimenes labā.
 - Uzticēt noteiktus ikdienas pienākumus.
5. Domāšanas attīstība.
- Salīdzināt dažādus priekšmetus, noskaidrot kopīgās un atšķirīgās pazīmes.
 - Sakārtot rotaļlietas, mēģināt sagrupēt pēc noteiktas pazīmes (krāsas, izmēra utt.- vispārināšana), piedalīties mājas kopšanas darbos.
6. Atmiņa.
- Spēlē spēli: “Kas vakar bija mugurā, vakariņās utt.”
7. Telpiskā orientācija.
- Pieskaries ar labo roku savai kreisajai ausij utt..
 - Uz lapas – ieliec punktiņu labajā, kreisajā stūrī utt..
 - Var grafiski uzzīmēt kādu dzīvnieku. Bērnam sauc vilkšanas virzienus. Skatās, kas sanācis, kur bijušas kļūdas. Nepieciešama rūtiņu lapa.
 - Atnes vai novieto kādu noteiktu priekšmetu istabā.

Secinājumi:

Pēc autores domām, veicot bērnu testēšanu gatavībai skolai, tiek iegūts pārskats par bērna attīstības līmeņa atbilstību tām prasībām, kādas tiek izvirzītas jebkuram bērnam, uzsākot pamatizglītības apguvi. Šāda testēšana dod iespēju laikus noteikt katra bērna attīstības īpatnības. Mērķtiecīgi strādājot ar katru bērnu, nepilnības attīstībā var novērst. Testēšana parāda arī katras grupas kopējo tendenci bērnu gatavībā skolai. Tas ļauj izvērtēt pedagoģiskā procesa efektivitāti, darba organizācijas formas, metodes, materiālo bāzi, veikt izmaiņas, pārrunas ar vecākiem, lai nodrošinātu bērnu pilnvērtīgu sagatavotību skolai. Testēšanas rezultāti parādīja, ka grupā, kur pamatā izmantota vārdiskā metode netiek nodrošināta bērna aktīva izziņa caur sajūtām, nepilnvērtīgi attīstās bērnu uztvere, uzmanība, neveidojas pilnvērtīgi priekšstati par apkārtējo pasauli, netiek nodrošināta bērna domāšanas, atmiņas, iztēles un gribas attīstība.

Vecākus motivē līdzdarboties sava bērna sagatavošanā skolai. Pirmsskolas pedagogu iepazīstināšana ar testēšanas rezultātiem ļauj nodrošināt individuālo pieeju katram bērnam. Bērniem, kuri psiholoģiski nav gatavi skolai, bieži vien ir ļoti augsti intelektuālie rādītāji. Taču psiholoģiskais aspekts ir noteicošais, lai šie bērni bez problēmām varētu mācīties skolā. Testēšana dod iespēju pirmsskolas beidzējiem

izveidot optimālu raksturojumu. Savukārt, 1. klases skolotāja, iepazīstoties ar šiem rezultātiem, uzzina savu nākošo skolēnu attīstības īpatnības. Tas ļauj izprast, kādas metodes katram bērnam ir piemērotākās.

3.3.VEIKTIE NOVĒROJUMI SOCIĀLAJĀ, RUNAS, IZZIŅAS UN RADOŠAJĀ ATTĪSTĪBĀ

Novērošanas metodi personības pētīšanā izmanto jau sen. Novērošana ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Šī metode dod objektīvus rezultātus tad, ja atlasa būtisko, raksturīgāko un saskata vispārīgo, konkrēto.

Novērošana ir process, kurā bērnus vēro strādājot vai rotaļājoties, neiejaucoties viņa darbībā. Novērošanas procesā jāņem vērā:

- bērna vecums un attīstības līmenis;
- ģimenes kultūra un atšķirības;
- personība un temperaments;
- dzimums;
- intereses un vajadzības;
- mācīšanās stils;
- paštēls.

Lai veiktu bērnu attīstības līmeņa analīzi 1. un 2. grupā, autore veica novērojumus sociālajā un emocionālajā attīstībā, runas attīstībā, izziņas attīstībā, radošajā attīstībā.

Kritēriji sociālajā un emocionālajā attīstībā:

1. Saprot kas ir labi un slikti, rīkojas atbilstoši pieklājības normām.
2. Viegli pārslēdzas uz citu darbību, darbojas citos apstākļos.

Kritēriji runas attīstībā:

1. Uzdod piemērotus jautājumus.
2. Runā par pieredzēto.

Kritēriji izziņas attīstībā:

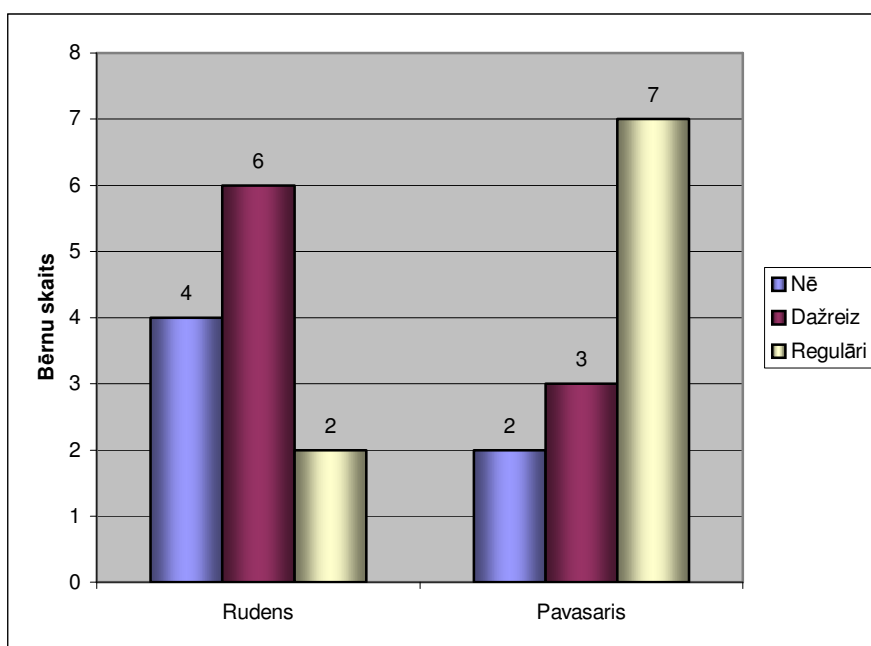
1. Zināmo informāciju vai pieredzi attiecina uz citām situācijām.
2. Paredz notikumu vai darbību secību.

Kritēriji radošajā attīstībā:

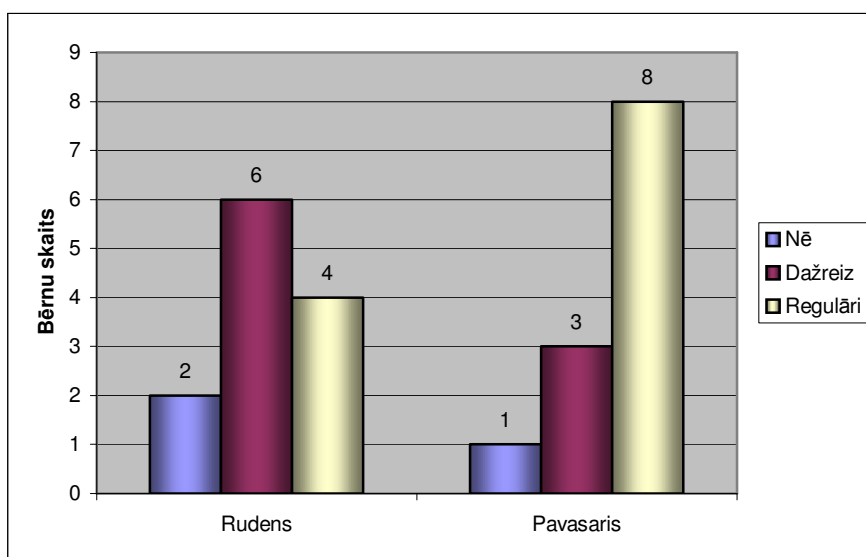
1. Nopietni iedziļinās dažādās aktivitātēs.
2. Izsaka sevi mūzikā, kustībā un citās mākslas jomās.

Apzīmējumi: **N**- nē; **D**- dažreiz; **R**- regulāri

3.2.att. Sociālā un emocionālā attīstība 1. grupā.

3.3.att. Sociālā un emocionālā attīstība 2. grupā.

Pētījuma gaitā autore uzmanību pievērša skolotāju kompetencei, saskarsmes stilam, kas pozitīvi ietekmē bērna sociāli emocionālo attīstību, aktivitāti un darbīgumu.

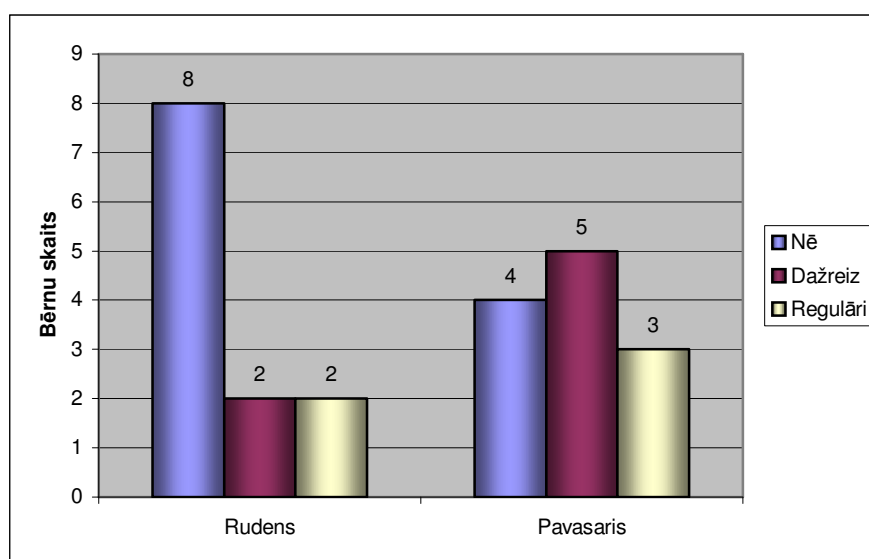
Ļ. Vigotskis uzsvēris, ka tām īpašībām, kuras mēs gribam veidot un nostiprināt bērnos, ir jāpastāv vidē, kurā bērns atrodas. (102.,57)

Grafiskais attēlojums (3.2. un 3.3.att.), kurā salīdzināti rudenī un pavasarī grupu novērojumos iegūtie dati, liecina par to, ka abās grupās ir stabila emocionālā saskarsme starp skolotājiem un bērniem. Tas tad arī veicina bērnos sociālo kompetenci, sapratni par labo un sliktu, prasmi lietot savas intelektuālās spējas.

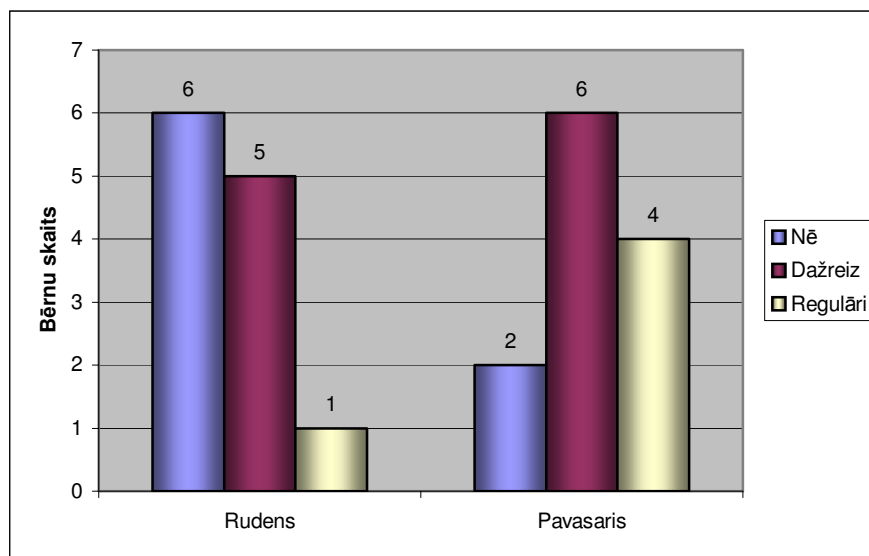
Autore secina, ka eksogēnie faktori un iestādes mikrovide veicina un sekmē labvēlīgu bērnu sociāli emocionālo attīstību.

Bērna intelekts attīstās valodas saskarsmes rezultātā (V. Suhomļinskis). Priekšstatu, domāšanas un iztēles attīstība norisinās paralēli valodas apguvei un pilnveidojas katrā nākamajā attīstības pakāpē. Valoda ir instruments, kas nosaka bērna psihi attīstību. Runa attīstās atdarināšanas procesā. Dabiskajā un mākslīgajā runas vidē var notikt bērna runas attīstība, ja ar bērnu sarunājas pareizā valodā, patstāvīgi reaģē uz dažādiem bērna runas izpaudumiem, atbild uz jautājumiem, uzdod mērķtiecīgus saprotamus jautājumus. Pētījuma rezultātā autore konstatē (skat.3.4 un3.5. att.), ka runas attīstība rudenī bija nepietiekoša abās grupās, bet pavasarī uzlabojās abās grupās, bet 2. grupā, kur dominē praktiskās, uzskates metodes, bērni iepazīstoties ar jauno tēmu regulāri dodas ekskursijās vēro, praktiski darbojas, veic eksperimentus un pētījumus bērnu runa ir bagātīgāka.

3.4.att. **Bērnu runas attīstība -1. grupā**

3.5. att. Bērnu runas attīstība 2. grupā.

Novērojumu gaitā gūtie secinājumi:

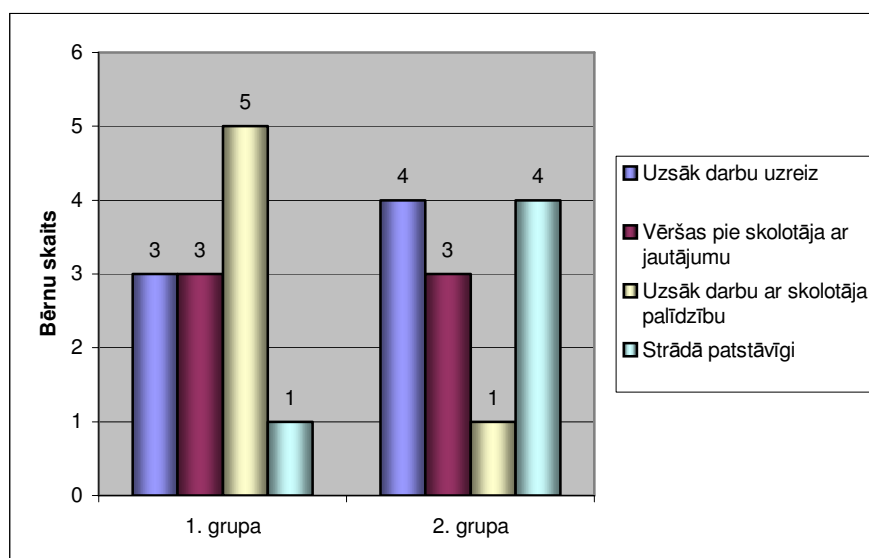
- Nodarbības laikā nav iespējamas individuālas sarunas un katra bērna stāstījuma noklausīšanās
- Limitēts nodarbību laiks
- Dažreiz vērojama skolotājas neprasme pareizi noformulēt jautājumus. Jautājumiem jābūt tādiem, kas prasa konkretizēt situāciju, atklāt cēloņus un sekas, rosināt iztēli u.c.
- Skolotāja neizmanto plānveidību runas attīstīšanas procesā. Runa veidojas, ja bērnam dod noteiktu plānu. Piemēram, stāstot par dzīvnieku, bērnam var piedāvāt šādu plānu:
 - ✓ kas tas ir;
 - ✓ kāds ir ārējais izskats, lielums;
 - ✓ kā pārvietojas;
 - ✓ ko ēd;
 - ✓ kas ir draugi, kas ienaidnieki;
 - ✓ kur dzīvo;
- Dažreiz vērojams pieaugušo runas parauga deficīts.
- Atbilstoša temata izvēles nepieciešamība. Tematam jāatbilst bērna pieredzei, zināšanām un iespaidiem.

- Skolotājas maz izmanto atstāstīšanu lomās un inscenējumus. Šis paņēmiens ir viens no galvenajiem izteiksmīgas valodas veidošanā.
- Runas attīstīšanu jāsaista ar kustībām un praktiskām darbībām (labi tās vērojums 2. grupā).

Veicot novērojumus autore secināja, ka runa un valoda labāk attīstīta un bagātāks vārdu krājums, ja pēc iespējas vairāk tiek izmantotas praktiskās metodes, bērna runas vingrinājumi saistīti ar kustībām –lielajām un mazajām (pirkstiņu rotaļām), pasakas un daiļdarbi izspēlēti rotaļās. Pirmsskolas vecuma bērnu izteiktākās vajadzības ir aktivitātes un izziņas vajadzības pēc jauniem iespaidiem, zināšanām, emocionāliem pārdzīvojumiem, pašapliecināšanās, pašrealizēšanās, vajadzības pēc saskarsmes.

Aktivitātes un izziņas vajadzības ir cieši saistītas. Bērna aktivitātei vienmēr ir izzinošs raksturs. Pirmsskolas vecumā bērns savu aktivitāti virza tā, lai gūtu kādu rezultātu sistemātiskas, mērķtiecīgas darbības ceļā .

3.6. att.. Bērnu aktivitātes rādītāji 1. un 2. grupā

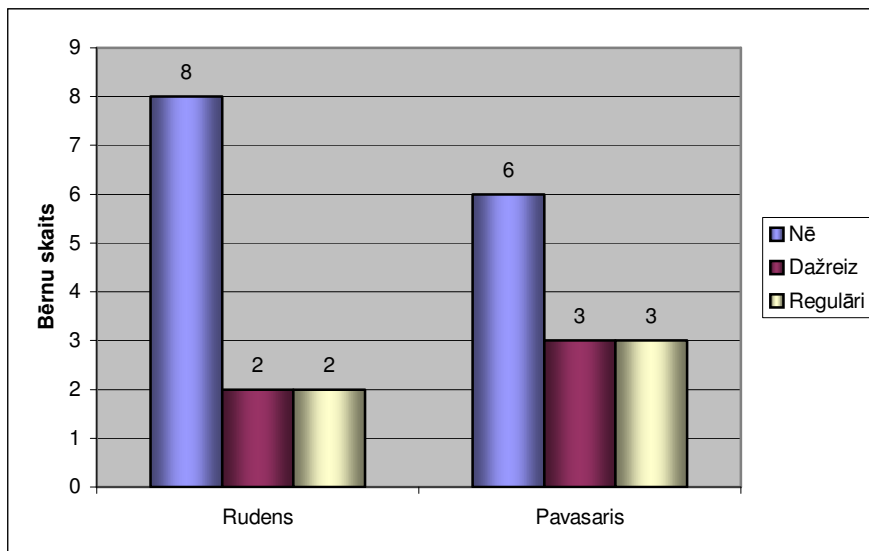

1. Uzsāk darbu uzreiz.
2. Vēršas pie skolotājas ar jautājumu.
3. Uzsāk darbu ar skolotājas palīdzību.
4. Strādā patstāvīgi.

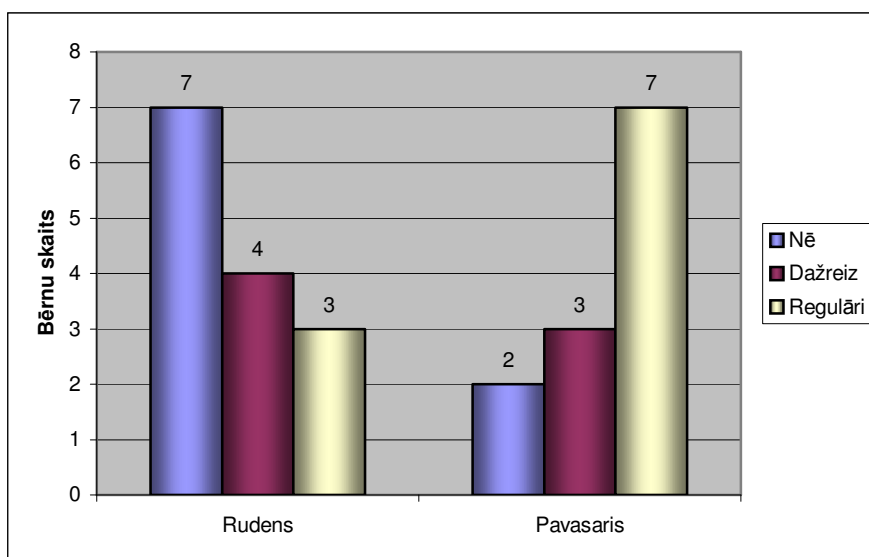
Grafiskais attēlojums parāda bērnu aktivitāti uzsākot darbu (4.7. un 4.8.att.). Varam konstatēt, ka vispatstāvīgākie bērni ir 2. grupā, kur dominē praktiskā metode, jo viņi ir spējīgi strādāt bez pieaugušā palīdzības, darbu uzsāk nekavējoties. Tas notiek tāpēc, ka bērnu darbība ir loģisks turpinājums nodarbībā apgūtajam. Bērnu aktivitātes veids vienmēr izpaužas kā intelektuāla darbība.

Pētījuma laikā autore vēroja bērnu vēlmi pēc pārveidojošas aktivitātes 6 gadīgo bērnu grupās, kad pieredze rosina uz iniciatīvu un aktīvu radošu darbību. Svarīga bija skolotājas attieksme mudināt pašiem domāt, vai pasakot priekšā.

3.7.att. **Bērnu izziņas attīstība 1. grupā**

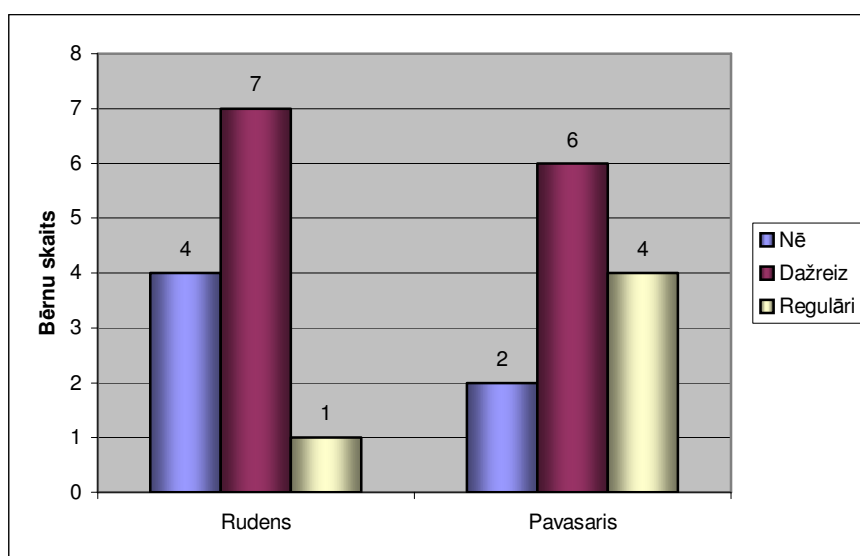
3.8.att. **Bērnu izziņas attīstība 2. grupā**

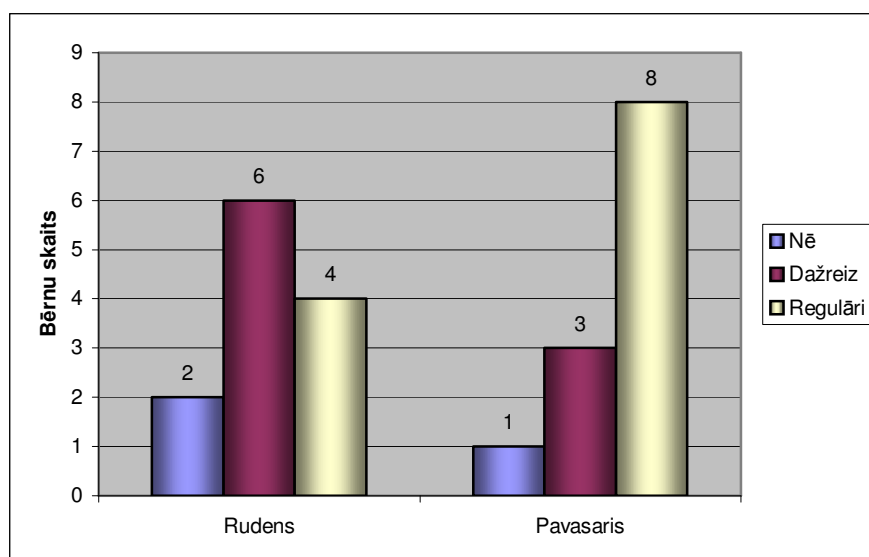
Analizējot diagrammas (3.7.un 3.8. att.) var secināt, ka izziņas attīstības sliktāki rādītāji ir 1 grupā, kur dominē vārdiskā metode. Pēc autore novērojumiem, šāds rezultāts ir izskaidrojams ar to, ka grupā iniciatīva ir skolotājai un bērniem trūkst pašapliecināšanās un pašrealizācijas iespējas. Labāki rādītāji ir 2. grupā, jo bērni patstāvīgi, praktiski darbojas, eksperimentē, salīdzina, spriež, tā veicinot zinātkāres, vērīguma un novērošanas spēju attīstību. Ja skolotājiem stāstot, demonstrējot un bērniem praktiski darbojoties tiek atklāts kaut kas jauns un neparasts, tikai tad bērnam

ir interesanti. Interese rodas tad, ja bērns jau kaut ko zina. Interese nevar rasties, ja nekas nav zināms. Šajā grupā skolotāju komanda sadarbojoties izraisa bērnos pozitīvās emocijas un interesi, lai pēc tam patstāvīgā darbībā viņi pēc savas iniciatīvas izziņas intereses attīstītu un virzītu uz priekšu. Visi bērni ir aktīvi radītāji un izgudrotāji attiecībā no tā, kādas iespējas dod vide, lai realizētu radošo potenciālu. L. Božovica norāda, ka katrs impulss, kas nāk no apkārtējās vides, iziet caur bērna iekšējo pozīciju un tā nosaka bērna attiecības, rīcību un attieksmi.(8.,238)

. 3.9. att. **Bērnu radošā attīstība 1. grupā**

3.10.att. **Bērnu radošā attīstība 2. grupā**

Pētījumi pierādīja, ka labvēlīgāka vide ir 2. grupā, kur skolotāji sadarbojoties komandā vienotām prasībām un mērķtiecīgi tiek virzīti bērni patstāvīgi un praktiski

darboties, ļoti daudz tiek izmantots bērnu pašu savāktais un izgatavotais materiāls. Kā arī vecāki iesaistīti vides papildināšanā. Tas ir kopīgs komandas darbs.

“Radīt”, saka A. Dauge, tas nozīmē ar paša gudrību un ar patstāvīgu fantāzijas darbību kaut ko atklāt un izteikt, caur ko izceļas jaunas garīgas vērtības”(13.,64)

Bērnu radošo darbību nodrošina:

- 1) bērnu domāšanas un iztēles attīstīšana;
- 2) bērnu aktivitātes ierosināšana.

Bērnu aktivitāte meklē izpausmi darbībā. Lai darbība kļūtu mērķtiecīga, ir vajadzīgs darbības motīvs. Bērnam ir raksturīga pastarpināta motivācija, jo motīvu izvēli un koordināciju ietekmē pieaugušais ar savu paraugu. Kā zināms, pirmsskolas vecuma bērna radošā darbība un iztēle galvenokārt ir reproduktīva un tas parādās viņu darbībā. Bērni atkārto, atdarina, imitē. Tādēļ svarīga ir tieši pedagoga darbība, kas rosina bērnu meklēt jaunus, neparastus risinājumus, redzēt jaunu vecajā jau zināmajā.

Pētījuma laikā autore konstatēja, ka 2. grupā ir atbilstošāki nosacījumi bērnu radošās attīstības sekmēšanai, nekā 1. grupā (3.9.un 3.10.att.) Tie ir:

- 1) fiziskie nosacījumi – materiālu esamība un iespējas ar tiem darboties;
- 2) sociāli emocionālie nosacījumi- pieaugušie rada bērnam ārējās drošības sajūtu un zina, ka viņa radošās izpausmes pieaugušie nenovērtēs negatīvi;
- 3) psiholoģiskie nosacījumi – iekšējās drošības, atbrīvotības un brīvības sajūtu veidošanās bērņā;
- 4) intelektuālie nosacījumi – bērns radošajā darbībā meklē uzdevumu risinājumus.

Mg. psych.Ļ. Černova saka, ka “Bērnu radošo spēju attīstīšana ir smalks process, kas caurvij visu bērna personības attīstību. Attīstot bērnu radošās spējas, radošo potenciālu, mēs pieskaramies viņa personības, individuālo īpatnību attīstībai, tāpēc smalkjūtīgi jāuztver bērna īpatnības, katru iedarbību jāveic, rēķinoties ar tām.”(12.,28)

Autore secina, ka tieši skolotāja aktīvi palīdz bērnam attīstīt viņa radošās spējas, veidot iztēles mehānismu, tā garantējot visātrāko pilnīgāko attīstību. Tiek stimulētas visas bērnu radošās izpausmes, iekārtojot katram bērnam viņa darba mapi, izliekot darbus apskatei un organizējot izstādes.

Tāpēc iestādes vadībai ir jāveido sadarbība ar iestādes darbiniekiem, lai īstenotu izglītības programmu.

3.4. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES „KAMOLĪTIS” VADĪTĀJA UN DARBINIEKU SADARBĪBA ĪSTENOJOT OBLIGĀTO APMĀCĪBAS PROGRAMMU

Darbiniekiem ir svarīgi saprast, kādu vadīšanas stilu vadītājs izmanto? Šis jautājums ir visai sarežģīts arī pirmsskolas iestādē, jo vairums problēmu vadītāju un darbinieku savstarpējās attiecībās rodas tādēļ, ka vadītāji neefektīvi un neveiksmīgi izmanto savu autoritāti. Vai vadītājs ir godīgs un skaidri nosaka savu autoritātes daļu, ko viņš patur sev, un ko deleģē darbiniekiem pirmsskolas iestādē nepieciešams noskaidrot kādu stilu viņš izvēlas, pieņemot lēmumu. Autore balstoties uz teorētiķu R. Tanenbauma un V. Šmita izstrādātā vadīšanas stilu kopuma modeļa izveidoja anketu darbiniekiem. (skat. pielik. Nr.3.) Lielākā daļa iestādes darbinieku uzskata, ka vadītājs iepazīstina ar problēmu, uzklaua priekšlikumus un pieņem lēmumu. Vadītājs izklāsta darbiniekiem radušos problēmu. Līdz ar to darbiniekiem ir iespēja ieteikt risinājumu. Anketas rezultāti liecina-(3.11. att), ka pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis” vadītājs uzklaua un apkopo darbinieku pieredzi par konkrēto problēmu. Tas nozīmē, ka darbinieki tiek iesaistīti lēmumu pieņemšanā. Uz pirmo jautājumu: „Vai vadītājs pieņem lēmumu un to paziņo?” atbildēja ar jā 1% darbinieku.

Uz otro jautājumu: „Vai vadītājs iepazīstina padotos ar lēmumu?” atbildēja 2% darbinieku, komentējot, ka vadītājs pats uzņemas atbildību par problēmas izvērtēšanu un lēmuma pieņemšanu. Pēc R. Tannenbauma un V.Šmita domām vadītājam ir jābūt gatavam uzņemties atbildību par saviem padotajiem, viņu darbības un pieņemto lēmumu sekām pat tajos gadījumos, ja lēmumu ir pieņēmusi grupa.(60.,434)

Tāpēc arī šajā gadījumā vadītājs deleģē atbildību pedagogiem, kuri vairāk savā darbā ar bērniem izmanto praktiskās metodes.

Uz trešo jautājumu: „Vai vadītājs iepazīstina ar idejām un aicina tās apspriest?” atbildēja 1% darbinieku.

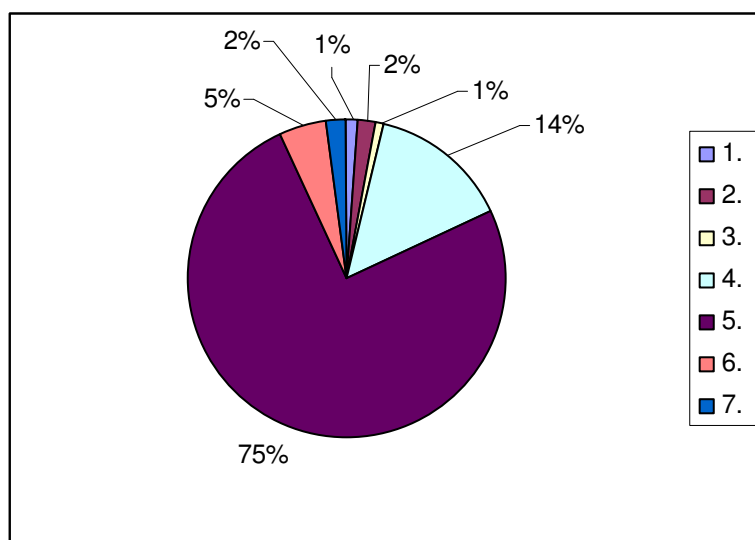
Uz ceturto jautājumu: „Vai vadītājs iepazīstina ar pagaidu lēmumu, kas var izmainīties?” atbildēja 14% darbinieku Šie darbinieki uzskata, ka vadītājs pirms tikšanās ar darbiniekiem ir novērtējis problēmu, ka ne visi iestādes darbinieki prot izmantot praktiskās metodes un vadītājs ir pārdomājis risinājumu, rezultātā ir pieņēmis pagaidu lēmumu- iepazīstināt ar praktisko metožu izmantošanu pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā.

Uz piekto jautājumu: „Vai vadītājs iepazīstina ar problēmu, uzklausa priekšlikumus un pieņem lēmumu?” atbildēja 75% iestādes darbinieku, akcentējot **sadarbību** ar vadītāju, jo darbiniekiem ir iespēja ieteikt risinājumu- pilnveidot savas zināšanas par praktiskajām metodēm tālākizglītībasursos. Vadītājs uzklausa un apkopo darbinieku pieredzi par šo problēmu, pieņem lēmumu kopīgi.

Uz sesto jautājumu: „Vai vadītājs nosaka lēmumu ierobežojumus un darbinieki pieņem lēmumu?” atbildēja 5% iestādes darbinieku, pārsvarā tie, kuri ir autoritātes iestādē un ir pārliecināti par savu darba efektivitāti. Šie darbinieki izmanto gan uzskatāmās, gan praktiskās metodes organizējot pedagoģisko procesu un viņiem ir bagāta materiālā bāze izglītības programmas īstenošanai. Šie darbinieki arī ir iepazīstinājuši pārējos darbiniekus ar savu grupu vidi, dalījušies pieredzē ar savām zināšanām par praktisko metožu nepieciešamību bērnu attīstībā.

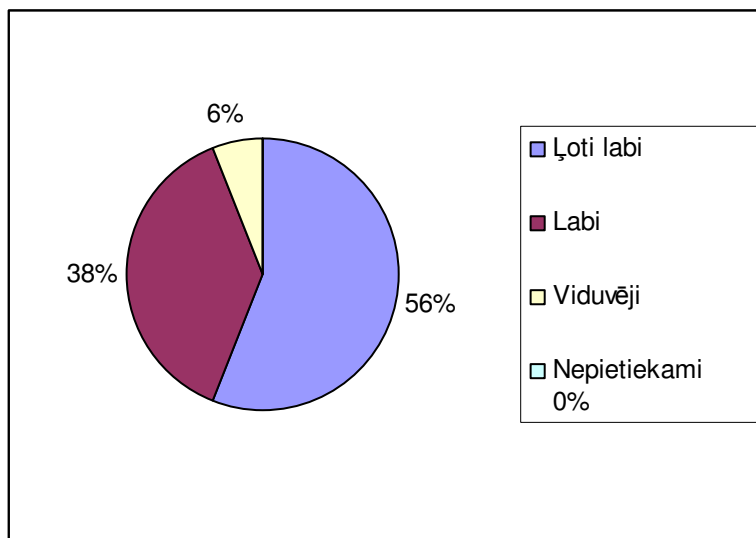
Uz septīto jautājumu: „Vai vadītājs ļauj darbiniekiem pieņemt lēmumus noteiktajās robežās?” atbildēja 2% darbinieku. Šie darbinieki ir iestādes metodiķis un vadītāja vietnieki saimniecības darbā. Viņi ir ieinteresēti, lai pēc iespējas kvalitatīvāk tiktu īstenota izglītības programma.

3.11.att. Vadītāja stili

Lai iesaistītu darbiniekus izglītības programmas īstenošanā pirmsskolas izglītības iestādē vadītājs organizē dažādas lekcijas, sapulces un darbseminārus, kuros kopīgi ar darbiniekiem tiek apspriesta praktisko metožu pielietošana pedagoģiskajā procesā. Vadītāja darba izvērtēšanai autore izveidoja anketu iestādes darbiniekiem, (skat. pielik. Nr.4) kurā piedalījās visi iestādes darbinieki. Šī anketa deva iespēju izvērtēt vadītāja darba kvalitāti. Lielākā daļa 56% personāla uzskata, ka vadītājs ļoti labi prot iesaistīt darbiniekus izglītības programmas īstenošanā. (3.12.att.)

3.12. Vadītāja prasme iesaistīt darbiniekus izglītības programmas īstenošanā

Balstoties uz D.Preta idejām, ka pedagogam būtiska prasme ir vērtēt, bet ne tikai citus- arī sevi. Tāpēc vienmēr vērā ņemamas ir pedagoga domas pašam par sevi gan viņa pašvērtējumā, gan ideālos; arī viņa pārliecība, attieksmes un darbības saskarsmē ar apkārtējiem, jo vienlīdz svarīga ar profesionālajām prasmēm ir spēja būt līdzsvarā ar sevi un sev apkārt esošajiem. „Augstākā cilvēkam iespējamā laime ir miers un iekšējā saskaņotība, vienota ar rakstura stiprumu, bet tā sasniedzama darbā ar sevi. Pats svarīgākais prast piederēt sev pašam, jo tas dod spēku palīdzēt citiem.”(48.,40)

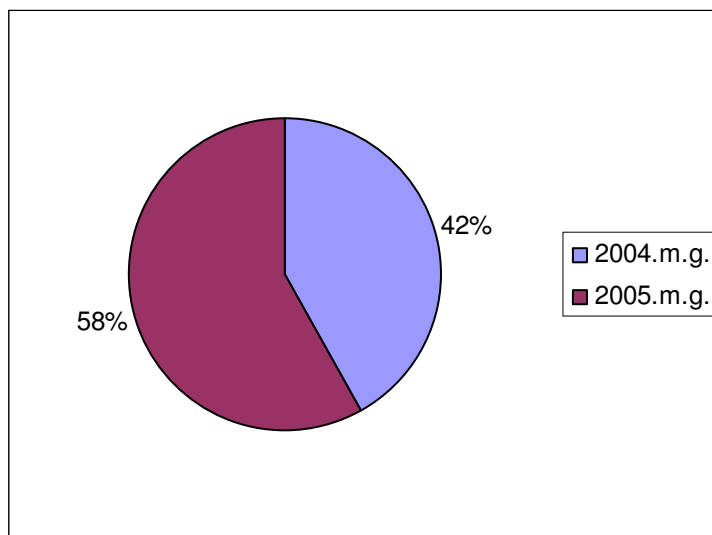
Aptaujas metodes ir visplašāk izplatītās pētīšanas metodes pedagoģijā. Aptaujas var būt gan rakstiskas (anketēšana), gan mutiskas (intervēšana). Autore kopā ar darbinieku komandu izstrādāja anketu darbinieku pašvērtēšanai (skat. pielik.Nr.5.) Izvērtējot šīs anketas rezultātus tika secināts, ka pedagogi nav pārliecināti par sevi organizējot pedagoģisko procesu. Līdz ar to ir jāmeklē iespējas un rinājumi, lai to uzlabotu.

Autore vadot pedagoģisko personālu balstoties uz D. Preta metodēm, izmantoja kolēģu savstarpēju hospitēšanu(skat. pielik. Nr.8), pedagoģiskā darba vērošanu, videoierakstu un nodarbību apspriešanu, kā arī profesionālas diskusijas nelielās grupās. Autore kopā ar iestādes vadības komandu izstrādāja uzdevumu - iesaistīt darbiniekus metodisko izstrāžu veidošanā vai savas pieredzes apkopošanā. Tā apstiprinājās teorētiskā analīze praktiskajā pētījumā, ka izmantojot šīs metodes var lieliski iesaistīt darbiniekus izglītības programmas īstenošanā. Izvērtējot šīs izmantotās metodes kopā ar darbiniekiem tika secināts, ka skolotāji savā darbā vairāk pielieto uzskatāmās un vārdiskās metodes, cenšas arī pielietot praktiskās un

pētnieciskās metodes. Skolotāji uzsver, ka bērnu brīvā rotaļa ir viena no nozīmīgākajām pedagoģiskajā procesā. Vairāki pedagogi atzīmē, ka bērnu pozitīvu savstarpējo saskarsmi veiksmīgi panākuši ar rotaļu metodēm un paņēmieniem (praktiskā darbības metode, nevis vārdiskā- pārrunas, paskaidrojums). Skolotājiem un administrācijai ir jādod iespēja izteikt savas bažas, iebildumu un šaubas par izglītības programmas jauninājumiem un tos apspriest darba grupās, kas tiek organizētas reizi nedēļā. Šādā veidā strādājot, izanalizējot kļūdas iesaistot dabbiniekus problēmu risināšanā un lēmuma pieņemšanā tika secināts, ka nepieciešami kursi, kuri pilnveidotu zināšanas par praktisko metožu izmantošanu īstenojot programmu piecgadīgo un sešgadīgo bērnu obligātai sagatavošanai pamatzglītības apguvei. Rezultātā tika izstrādāta lālākizglītības programma „Piecgadīgo, sešgadīgo bērnu obligātā sagatavošana skolai- problēmas un risinājumi.(skat. pielik.Nr.6.) Kuru apguva 60% iestādes pedagogu. Programmas rezultātā iestādes darbinieki bija pilnveidojuši zināšanas un varēja izprast bērnu attīstības likumsakarības, kā arī ieguvuši prasmes pedagoģiskā procesa plānošanā un organizēšanā: mācību satura atlasē, atbilstošu metožu un organizācijas formu izvēlē, ievērojot katra bērna individuālās attīstības likumsakarības.

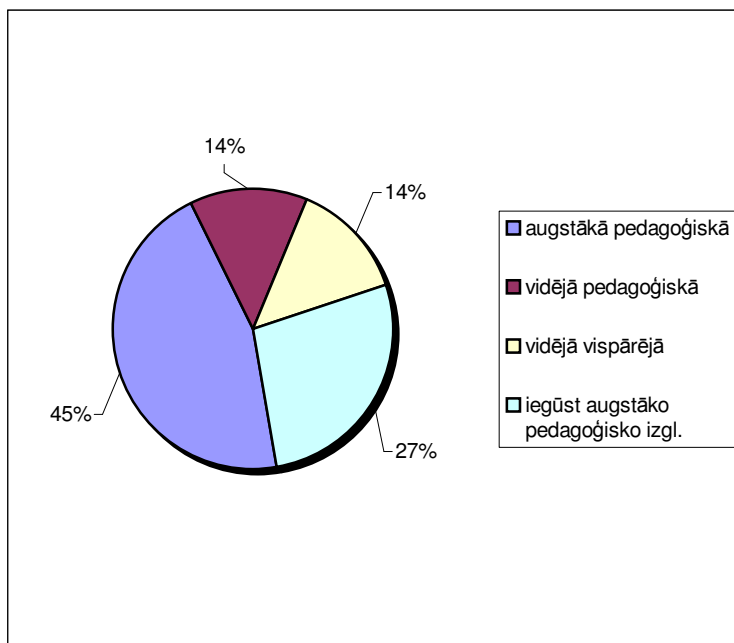
Pēc tālākizglītības programmas pedagogu pašvērtējums tika augstāk novērtēts, par to liecina pašvērtējuma anketu rezultāti (skat.pielik. Nr.5). Interesanti bija salīdzināt anketu rezultātus pirms tālākizglītības programmas 2004. m.g. uz jautājumu: „Vai izmanto daudzveidīgas metodes?“, atbildēja uz labi un teicami (3.13. att.)- 42% darbinieku, bet pēc tālākizglītības programmas 2005. m. g. (3.13. att.)- 68% darbinieku.

3.13.att. Darbinieku pašvērtējums 2004.m.g.un 2005.m.g.

Darbinieku pašvērtējumu un izglītības programmu īstenošanu lielā mērā ietekmē pedagogu izglītība-(3.14).

3.14. att. **Pedagogu izglītība**

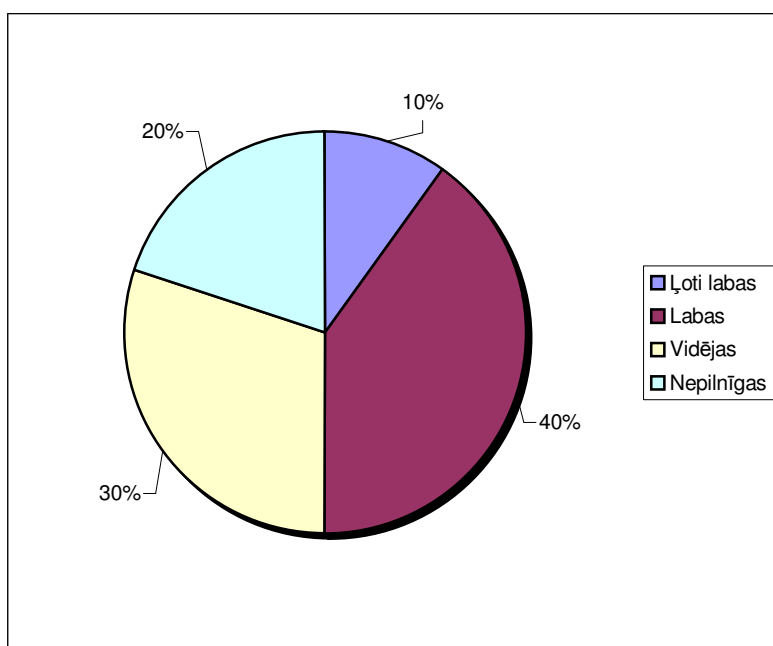
Rēķinoties ar to, ka šodienas modernā sabiedrība pieprasa no izglītības augstu kvalitāti un no katras šajā procesā iesaistītās puses atbildību par procesu un tajā sasniedzamo rezultātu, atkarīga no abu pušu izglītības līmeņa. Izglītības iestādē „Kamolītis” izglītības līmenis pedagogiem ir labs (3.14.att.),

Augstākā pirmsskolas pedagoģiskā izglītība- 20 pedagogiem;

- Vidējā pedagoģiskā- 6 pedagogiem;
- Vidējā – 6 pedagogiem;
- Mācās –12 pedagogi (3.14.att.).

Izglītība mūsu iestādē strādājošiem pedagogiem ir laba, bet tomēr augstskolās pietiekošā līmenī netiek pedagogi sagatavoti un liels izglītojošais darbs jāveic uz vietas izglītības iestādē un pilsētā. Izvērtējot pirmsskolas izglītības iestādes darbu organizējam kursus, seminārus, pieredzes apmaiņas. Šinī mācību gadā iesaistījām darbiniekus metodisko palīg līdzekļu izstrādē, lai skolotāji kvalitatīvi varētu realizēt pirmsskolas izglītības programmu.

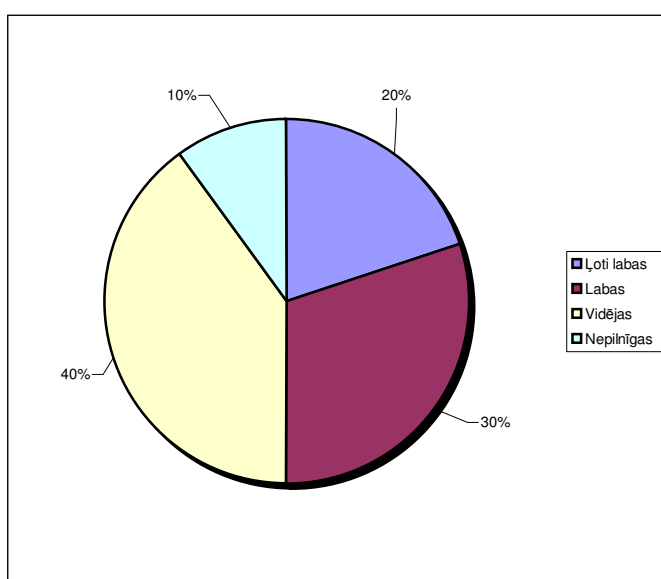
3.15. att. Pedagogu viedoklis par pirmsskolas pedagogijas zināšanām

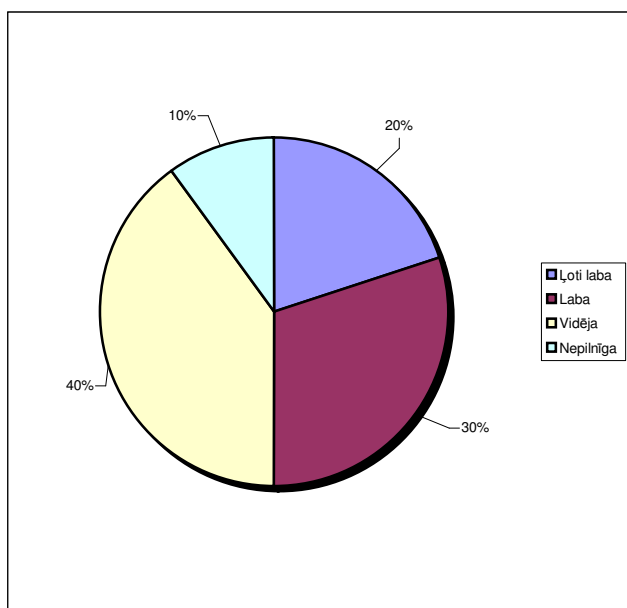
Tā kā esam veikuši lielu izglītojošo darbu iestādē uz vietas un arī pilsētā, tad pedagogu pašvērtējumā redzam 10 % zināšanas pedagogijā ir ļoti labas, 40 % labas, 30 % vidējas, bet 20% nepilnīgas (3.15. att.).

Arī psiholoģijā pedagogiem zināšanas labas (3.16.att.)- 20% ļoti labas, 30% labas, 40% vidējas un 10% nepilnīgas.

3.16. att. Pedagogu viedoklis par pirmsskolas psiholoģijas zināšanām

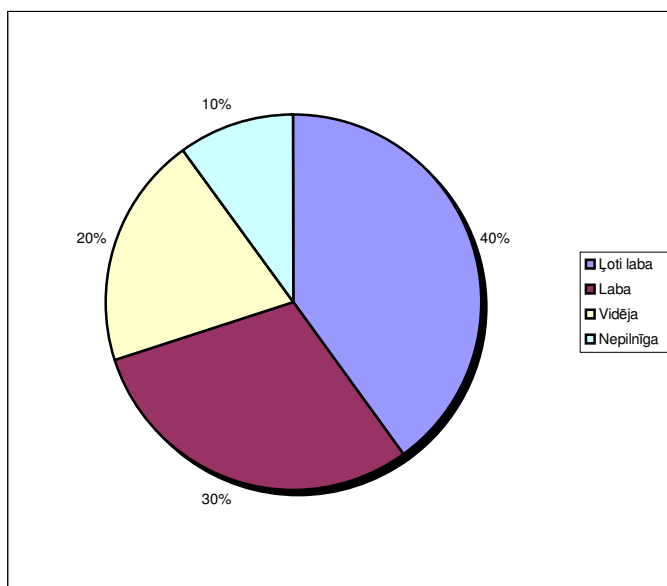
3.17.att. Pedagogu prasme izvērtēt pirmsskolas bērnu attīstību

Pedagogu prasme izvērtēt bērnu attīstību (3.17.att.) arī ir 20 % ļoti laba, 30 % laba,

40 %vidēja un tikai 10 % nepilnīga. Arī šajā jautājumā esam daudz strādājuši mūsu iestādē ar pedagogiem.

3.18. att. Materiālās bāzes izvērtējums

Balstoties uz teoriju un praktiskās situācijas izvērtēšanu, ļoti liels darbs tiek ieguldīts materiālās bāzes nodrošināšanai, papildināšanai un pilnveidošanai. Materiālā bāze grupās (3.18. att.) ir 40 % ļoti laba, 30 % laba un tikai 20 % vidēja un 10 % nepilnīga. Grupās pārsvarā ir pašgatavotās rotaļlietas, didaktiskās spēles

un tiek izmantoti dažādi dabas materiāli. Periodiski tiek izvērtēta grupu materiālā bāze saistībā ar sešgadīgo bērnu gatavības skolai testēšanas rezultātiem.

3.5.IESTĀDES DARBINIEKU IZGLĪTĪBAS VIDES VEIDOŠANA UN DARBĪBA TAJĀ

Pēdējo gadu pieredze darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem arvien vairāk apliecina, ka bērni dzīvo pārāk gatavā, norobežotā vidē, saņem monotonas, stereotipiskas rotaļlietas, kas būtībā ierobežo bērna aktīvo darbību, izziņas procesu un sajūtu attīstību.

R. Šteiners aizstāv t. s. pašgatavotās lelles iepretī mūsdienu lellēm – tehnoloģiski pilnīgajām konstrukcijām. Pašgatavotās lelles bērna fantāzijā kļūst par bērnišķīgu pilnību un tādēļ izkopj bērna fantāziju. Turpretī tehnoloģiski pilnīgās konstrukcijas šādu fantāzijas attīstības impulsu priekšnosacījumus vispār nesatur (5.,147).

Būtībā jebkura spēle rosina bērnu darboties. Problēma ir tā, ka bieži nākas redzēt bērnu, kurš nedara neko. Ja netiek nodrošināta bērna aktīva **izziņa caur sajūtām**, nepilnvērtīgi attīstās bērna uztvere, uzmanība, neveidojas pilnvērtīgi priekšstati par apkārtējo pasauli, netiek nodrošināta bērna domāšanas, atmiņas, iztēles un gribas attīstība. Bērna un pieaugušā mijiedarbība „ārējo” kultūras vērtību nodošanā bērnam un bērna personības pilnveide notiek mikrovidē un makrovidē. Bērna un vides mijiedarbības centrā atrodas bērns kā personība kopveselumā (kognitīvais, emocionālais, sociālais, morālais aspekts un motīvu, vajadzību, interešu attīstības iespējas). Bērns dzīvo mikrovidē – ģimenē un bērnudārza apstākļos; tā ir mācīšanas vide, ko veido cilvēki, lietas, daba, fiziskā vide, audzināšanas līdzekļi (41.,23).

Bērns, darbojoties šajā vidē, motivē pats sevi darbībai. Pedagogs ir vides daļa ar savu vērtību sistēmu, kā arī palīgs bērna vērtību veidošanās procesā. Bērns saņem no vides attīstībai nepieciešamo informāciju, bet bērna paša darbība ir šīs informācijas pārstrādes līdzeklis (Ļ. Vigotskis, S. Rubinšteins, A. Ļeontjevs, V. Avotiņš, Dz. Meikšāne).

Pirmsskolas izglītības programmā teikts, ka pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā svarīga nozīme **videi, bērna aktīvai darbībai un rotaļai**.

Pirmsskolas izglītības iestādē vide ir mērķtiecīgi organizēta, tātad tā ir „mācību vide”. Mācību vide ir vieta, kur bērns veido savas pieredzes vērtības, prasmes, mācās veidot attieksmi pret sevi un apkārtējo pasauli, kur mācās iemaņas, prasmes un zināšanas. Mācību vide ir socializācijas vieta, kur bērns stājas mijattiecībās ar bērniem un pieaugušajiem.

Respektējot H. Pestalocija teikto, ka cilvēks nav tikai dabas, sabiedrības, bet arī sevis paša produkts, par nozīmīgu mācību vides raksturotāju saistībā ar viņa kā aktivitātes subjekta pozīciju uzskatām tādu apstākļu radīšanu bērnam, kuros viņš varētu darboties un darbībā sevi attīstīt (40.,123).

Pirmsskolas izglītības programmā uzsvērts, ka bērni apgūst apkārtējo pasauli un iegūst pieredzi no apkārtējās vides– vienaudzīem, pieaugušajiem un viņu savstarpējām attiecībām; par lietām un to sakārtotību, sabiedrības un lietu mijiedarbību. Ja vide ir attīstoša, tad tajā bērns var būt pārveidotājs, pilnveidotājs, radītājs. Pretējā gadījumā gan bērns, gan vide ir statistiski, sastinguši, tie viens otru nepapildina (58.,28).

Iepazīstoties ar pedagoģisko literatūru, un analizējot praktisko darbu ar pirmsskolas vecuma bērniem esam secinājuši, ka galvenie psiholoģiskie un pedagoģiskie nosacījumi bērna darbībai mācību vidē ir :

- izvēles brīvības izjūta;
- pietiekami daudz laika ;
- emocionāla attieksme pret darbību;
- aktivitāte mācību vidē.
- prasmīgi izvēlētu metožu un paņēmienu izmantošana.

Darbojoties bērns iepazīst priekšmetus un parādības, apgūst daudzveidīgas darbības paņēmienus utt. Bērnam ir vajadzīgs pietiekami daudz laika, lai darbotos un pētītu.

Laikam ir vairākas funkcijas:

- a) tas ir vajadzīgs interiorizācijas procesam, savu „iekšējo” darbības plānu” (L. Vigotskis) un „shēmu” (Ž. Piažē) veidošanai;
- b) tas ir vajadzīgs, lai dotu iespēju strādāt katram bērnam savā tempā, nesteidzoties;
- c) laiks ir vajadzīgs, lai atkārtotu.

Pēc M. Montesori domām mazam bērnam ir vajadzība atkārtot to, ko viņš zina, tas viņu iepriecina. Dažkārt vērojamas pretējas izjūtas: bērnu nogurdina vecais, zināmais, viņu raksturo tendence pēc jauniem iesaistītiem.

- d) laiks ir vajadzīgs, lai īslaicīgā atmiņā esošais pārietu ilgstošā atmiņā, konsolidētos (51.,160).

Pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis”, kur autore 1 gadu vada un organizē pedagoģisko darbību, pedagoģiskās darbības pamatā ir veidota mācību vide, un lietu vide tajā, kas tiek piedāvāta bērnam un virza viņu caur izziņu uz radošu darbību.

Lietu vide grupā sastāv no ikdienišķiem, viegli pārveidojamiem sadzīves priekšmetiem – auklām, lakatiem, lentām, segām, dažādiem traukiem, auduma maisiņiem, pašgatavotām rotaļlietām u.c. Tiek izmantoti dabas materiāli, kuri atrodami un pieejami apkārtnē: akmeņi, zari, kociņi, koka ripas, dažādas saknes, koku augļi, gliemežvāki, pupas, graudi, smiltis, skaliņi, koku mizas, piepes u.c. Tie ir piemeklēti tā, lai bērni viegli var veikt pārveidojumus – salikt, izjaukt, sasiet, sapīt, savērt, sapogāt, iebērt, izbērt, sarindot, iesaiņot, šķirot, grupēt.

Lai ieinteresētu bērnus darboties ar šiem materiāliem, viņi prasmīgi jāiesaista tādā darbībā, kas aizrauj, aktivizē un attīsta bērna intereses līdz zinātkārei. Iesaistot, ieinteresējot bērnus, jāņem vērā viņu attīstības pakāpe. Rotaļu attīstība skatāma ciešā saistībā ar bērna vispārējo attīstību. Rotaļas ir cieši saistītas ar bērna vajadzībām, un tās ir stabils darbības motīvs. Plānojot, organizējot un vadot pedagoģisko procesu ar bērniem un ieinteresējot bērnus radošai darbībai, esam konstatējuši svarīgus nosacījumus:

Pirmais nosacījums – bērnam jājūtas droši apkārtējā vidē. Tai jābūt sakārtotai, zināmai. Grupās izveidoti bērnu interešu centri. Vidi iekārto pedagogs un bērni tiek iesaistīti procesā, izvietojot rotaļlietas, materiālus noteiktās vietās. Tā tiek attīstīta viņu gribas piepūle. R. Šteiners teicis, ka audzināšana noris galvas un roku, priekšstatu un gribas kopdarbībā, mijietekmē. Pedagogs pārveido vidi nepieciešamības gadījumā, ievērojot bērnu darbību, veicinot sadarbību vienaudžu vidū. Grupas telpās izveidoti pieci bērnu interešu centri– valodas, tēlotājdarbības, matemātikas, rokdarbu, rotaļu. Šāds izkārtojums veidots, balstoties uz Ž. Piažē atziņu, ka bērns ir pētnieks un pats konstruē savas zināšanas, ja viņu iekļauj mērķtiecīgi organizētā mācību vidē, mācās brīvā un nepiespiestā veidā. Šajos darbības centros novietoti mācību materiāli: didaktiskās spēles, dabas materiāli, tēlotājdarbības, rokdarbu u.c. materiāli zināšanu, prasmju un iemaņu apguvei.

Bērnu interešu centros ir:

- rotaļlietas, celtniecības materiāli;
- didaktiskais materiāls;
- tēlotājdarbības materiāls;
- rokdarbu materiāls un palīg līdzekļi;
- dabas materiāls;
- mūzikas un ritma instrumenti;
- materiāli elementāru eksperimentu veikšanai.

Interesu centri grupā iekārtoti ar mērķi maksimāli nodrošināt bērniem iespēju pašiem darboties un darbojoties iemācīties, strukturēt priekšstatus, izdarīt savus secinājumus, izteikt savus slēdzienus, rast savus risinājumus. Tātad radīta iespēja darboties pašiem, neatkarīgi no pieaugušā, saņemot pieaugušā atbalstu (palīdzību, skaidrojumu, papildus informāciju), ja tas ir nepieciešams. Pedagoģiskajā procesā ar bērniem pamatā tiek izmantota praktiskā metode, kura papildināta ar uzskates un vārdisko metodi. Materiāls tiek papildināts atbilstoši tēmai, gadalaikiem, gadskārtu ieražām. **Otrais nosacījums**, kas nodrošina bērnu ievirzi radošai darbībai, ir cieša sadarbība ar pieaugušo. Tikai uzticams, saprotošs, sirsnīgs cilvēks spēj bērnam radīt vēlmi izzināt, izprast, izmēģināt. Svarīgi starp pedagogu un bērnu veidot tādas attiecības, kurās ir emocionālā sapratne. **Trešais nosacījums** ir pedagoga cieša sadarbība ar vecākiem. Viņus informē, kāpēc un kā tiek strādāts ar bērniem. Ieteicams kopīgi izstrādāt grupas kārtības noteikumus, kā arī aktīvi iesaistīt vecākus vides veidošanā kopīgi ar bērniem. Iestādē pedagoģiskais process tiek organizēts un vadīts, atbilstoši pirmsskolas vecuma bērnu vecuma attīstības pakāpei un strādājām pēc tēmu principa un tēmas apmācībai izveidots (nosacīti) divu nedēļu cikls. Pirmajā nedēļā apmācības tēmas ietvaros pedagogs ļauj bērniem iepazīties ar reālajiem objektiem un parādībām, iesaistot visas iespējamās sajūtas. Otrā nedēļā strādā ar didaktisko materiālu pielietojot atmiņā uzkrāto informāciju par pirmajā nedēļā iegūto sajūtu pieredzi. Tiek attīstītas domāšanas pamatoperācijas. Darbības centros ievietotais materiāls gatavots atbilstoši:

- pirmsskolas izglītības programmas uzdevumiem;
- psihisko procesu attīstības iespējām;
- bērna attīstības un apmācības vajadzībām;
- apmācības tēmai.

Pirmsskolas izglītības programmā teikts:

„Bērns attīstās aktīvā darbībā. Tā jāorganizē individuāli, apakšgrupās un visai grupai kopā, darbīgumam jābūt visas bērnu grupas dzīves pamatā. Veiksmīgi darba organizācija notiek grupās kurās strādā skolotāji pēc komandas principa. Viņiem ir vienotas prasības un viņi ļauj bērnam pašam darbojoties jānonāk līdz secinājumam, atrisinājumam tā dažādās izpausmēs: atrast risinājumus, tā variantus, atainot, atrodot labāko variantu (zīmējumi, veidojumi, rokdarbi utt.) atrast skaidrojumu, noteikt sakarības un cēloņus, paredzēt, secināt. Visiem kopā – bērnam, skolotājiem, skolotāja palīgam, vecākiem – jāamācās saprast, ka nav vienas pareizas atbildes. Atbildes cieši saistās ar individuālo pieredzi, un tā ir atšķirīga, cik atšķirīga ir pieredze.”

Jau senās Romas filozofs Seneka aizstāvējis uzskatu, ka augstāki sasniegumi iespējami, strādājot grupā. Viņš teica: „apmācot citus, tu iemācies divkārt”.

J. A. Komenskis 17. gs. izvirzīja ideju, ka bērni gūst labumu gan no tā, ko māca skolotājs, un no tā, ko māca biedri. Domāju, ka var droši apgalvot, ka bērns daudz ātrāk apgūst jauno no saviem vienaudžiem, nekā tad, ja to māca pedagogs nodarbībās. Tas labi redzams bērna brīvajās rotaļās. Šī darba organizācija nepieciešama, lai mācītu bērnu mācīties, pētīt un risināt problēmas.

To var organizēt dažādi. Dienas ritmā ir laiks, kad bērni paši pēc brīvas izvēles sadalās pāros vai grupās, izvēlas darbības vai rotaļu veidu, vietu, kā arī pedagoga mērķtiecīgi organizēta darbība. Bērnu skaitu katrā interešu centrā var noteikt izloze, vietu skaits vai dažādi citi nosacījumi.

Svarīgs ir brīvais rotaļu laiks, jo tad parādās katra bērna spējas, intereses, sadarbošanās ar vienaudžiem. Organizētajam pedagoģiskajam procesam dienas ritmā ir atvēlēts laiks – tas ir organizēts darbs ar bērnu grupām pēc:

- bērna attīstības pakāpes;
- bērna ieinteresētības;
- konkrētā uzdevuma.

Pamatprincips – bērni darbojas interešu centros, bet bērnu apakšgrupu izveide pēc attīstības pakāpes ir skolotāja ievirzīta.

3.19. att. **Rotaļu centrs.**

Bērnu apakšgrupai tiek izvirzīts akadēmiskais uzdevums, kas attiecas uz audzēkņu zināšanu apguvi un sociālais mērķis, kuru izvirza pedagogs, lai pilnveidotu bērna sociālās prasmes. Katrai bērnu apakšgrupai tiek dots konkrēts uzdevums.

Bērns netiek ierobežots materiāla izvēlē. Veicinot uzdevuma izpildi, tiek atbalstīta bērna radošā pieeja tā veikšanai.

Visplašāk izmantojamais ir rotaļu centrs. Tur norisinās gan celtniecības, gan lomu sižeta rotaļas. Taču materiāla klāsts ļauj organizēt arī runas attīstības aktivitātes, palīdz apgūt matemātiskos priekšstatus, rokdarbus. Bērniem šī rotaļu vieta ir visiemīļotākā.

Celtniecības interešu centrā vairāk gan ir gatavs materiāls, bet tas tiek papildināts ar koka kastēm, soliem, lakatiem, segām, tādējādi sniedzot bērniem iespēju veidot lielas celtnes. Netiek ierobežota vēlme izmantot arī mēbeles – galdus, krēslus. Arī šeit bērni darbojas labprāt.

Matemātikas interešu centrā uz radošo darbību bērnus virza „sīkais celtniecības materiāls”, konstruktori, mozaīkas, dažāda veida sīki priekšmeti – kociņi, ripiņas, ģeomētriskas figūras, formas, arī dabas materiāli. Darbības centros tiek ievietots didaktiskais materiāls ar vienu uzdevumu. Nosacījumus darbībai ar šo materiālu pedagogs paskaidro visiem bērniem. Ja materiāls ir daudzfunkcionāls, tad pēc noteikta laika to ievieto ar nākošo uzdevumu darbības centrā.

3.20.att. Tēlotājdarbības interešu centrs.

Tēlotājdarbības interešu centrā bērniem ir pieejami visi materiāli, lai zīmētu, gleznotu, līmētu, veidotu. Materiālus centrā ievieto tikai pēc iepazīstināšanas – nosaucot, paskaidrojot lietošanas noteikumus, darba vietas organizācijas nosacījumus un ļaujot bērnam brīvi izvēlēties darba formātu, bērna idejas realizācijai nepieciešamos tēlotājdarbības materiālus un materiālu savstarpējās kombinēšanas iespējas.

Rokdarbu interešu centrā materiāli ir piemeklēti tā, lai bērni var apgūt visas roku kustību iemaņas, kas jāattīsta pirmsskolas vecumā. Tās ir – locīšana, tīšana, rullēšana, vēršana, pīšana, griešana, šķirošana.

Valodas attīstības interešu centrā ir spēles, arī dabas materiāli un mūzikas instrumenti, kuri ļauj attīstīt fonemātisko uztveri – fonemātiskās dzirdes pamatu, bagātināt vārdu krājumu, nevis klausoties pieaugušā stāstījumu par lietām un darbībām, bet darbojoties pašiem.

Bērnu radošo attīstību būtiski virza viegli pārveidojamais leļļu teātris. Bērniem pašiem ir viegli veidot skatuvisko telpu ar dabas materiālu un auduma palīdzību.

Centrā pieejamas roku lelles, pirkstiņlellītes, citi materiāli – cimdi, zeķes, galvas maskas. Autore kopā ar skolotājām savā pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem nonākušas pie būtiskas atziņas, lai cik tas paradoksāli pirmajā brīdī nešķistu, bērna attīstība notiek nevis caur „es pats”, bet tieši caur „es nevaru”. Neveiksmes ļauj bērnam apzināties to, ka „es pats tomēr visu nevarēju”. Tā ir attīstība. Tas nemaz nav tik viegli – apzināties sevi kā „visu varošu”, kā tādu, „kura dēļ griežas pasaule”, un pēkšņi saprast, ka tā nav. Kas notiek sastopoties ar pirmajā grūtībām? Bērns vēl cīnās, piesarkst, pūlas noslēpt savas nemākulības sekas, līdz nespēkā sauc pedagogu palīgā. Šis ir ļoti svarīgs moments – pedagogs jau iepriekš redz ar ko beigsies bērna darbība, bet nevajadzētu pirms laika iejaukties, citādi tiks liegta iespēja bērnam pārliecināties, ka viņš patiešām daudz ko nespēj, svarīgs moments bērnam arī ir spēt to pieaugušajam pateikt un saņemt atbalstu un palīdzību.

Kā viens no svarīgākajiem nosacījumiem, ka pedagoģiskais process iestādē tiek organizēts balstoties uz tiešām izziņas metodēm – uzskates un praktiskām metodēm, kuras tiek papildinātas ar netiešām izziņas metodēm - runas un rakstu metodēm (rakstu metode tiek pielietota, lai sagatavotu bērnu roku rakstīšanai- roku vingrinājumi). Tiešās izziņas avoti ir reālie priekšmeti, dabas objekti un parādības, bet izziņas ceļš- bērna sajūtu orgānu tieša saskarsme ar šiem objektiem (pirmā signālu sistēma). Sajūtas ir cilvēka izziņas procesa izejpunkts un uztveres priekšnosacījums.

Uztveres process norisinās saistībā ar citiem personības psihiskajiem procesiem (77.,124). Sajūtu orgānu un uztveres attīstība ir viens no būtiskākajiem intelektuālās attīstības rādītājiem, jo pilnīgākai uztveres attīstībai seko arvien sarežģītāka prāta darbība, tāpēc jau pedagoģiskā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem jāpievērš tam liela vērība. Lietojot uzskates metodi, skolotājs rāda dažādus uzskates līdzekļus vai demonstrē eksperimentus un vienlaikus sniedz arī vajadzīgos paskaidrojumus.

Bērni novēro demonstrējumus un klausās paskaidrojumus, pēc tam paši darbojas, pēc iespējas jāiesaista visas sajūtas. Novērošana ir mērķtiecīga uztvere. Pedagoģa paskaidrojumi ir svarīgi, tomēr tie nedrīkst nomākt vizuālo uztveri, jo tās rezultātā veidojas primārie priekšstati (77.,124). Uzskates metodes lietošanai ir liela nozīme, ka arī nepieciešama materiālā bāze katrai attiecīgai tēmai ar ko bērni tiek iepazīstināti.

Pirmsskolas vecuma bērniem, pēc autores domām, kā uzskates materiālus jāizmanto pēc iespējas reālos objektus, piemēram., ja tēma rudenī ir “Augļi”, “Dārzeni”, ”Ziedi” u.c., tad vispirms dabā un pēc tam tos ienes grupā un ar tiem darbojas. Iepazīstinot bērnus ar jauno tēmu, mēs organizējam ekskursijas un vērojam attiecīgos objektus dabā.

Praktiskā metode izvirza bērna psihisko procesu attīstībai arvien plašākus uzdevumus un rada jaunu ceļu un meklēšanas priekšnosacījumus, kā arī vispusīgu bērna attīstību gan fizisko, gan intelektuālo. Bērnu darbības attīstība nenotiek pati no sevis, bet tā noris pieaugušā vadībā. Praktisko metodi var pielietot darbojoties grupas telpā, kā arī dabā un grupas laukumā. Praktiskai darba metodei ir gan audzinoša, gan izglītojoša nozīme. Bērni pieradinās ievērot tīrību, saudzīgu attieksni, pierod pie darba, iegūst dažādas darba prasmes, iemaņas un zināšanas. Pēc autores domām daba kopš seniem laikiem ir mācījusi cilvēkam redzēt, dzirdēt, domāt, izprast un priecāties. Daba ir neizsmeļams avots, kas garīgi bagātina cilvēku. Bērniem jāatrodas pēc iespējas vairāk saskarsmē ar dabu, mazuļus saista spilgti ziedi, tauriņi, vaboles, putni, dzīvnieki, ūdens peļķes, sniega pārslas, pērkona dārdi. Mūsdienās pilsētas bērniem bieži tas ir liegts, jo uz bērniem iedarbojas masu mediji- televīzija, strauji ienāk bērna dzīvē datoru spēles, ne vienmēr vecāki apzinās tā kaitīgo ietekmi.

Tā kā svarīga nozīme pirmsskolas vecumā praktiskai darbībai, vērojumiem, elementāriem eksperimentiem, pētījumiem, kuri veicina bērna attīstību un paplašina viņa redzesloku, tad mūsu iestādē tiem ierādām nozīmīgu vietu, plānojot un organizējot pedagoģisko procesu. Tos veicot nav vajadzīgi sarežģīti uzskates un

izdales materiāli, bet iespējams izmantot to, kas atrodams tuvākajā apkārtnē. Skolotājas uzdevums ir mudināt bērnus, lai tie izzina apkārtējās pasaules daudzveidību caur sajūtām, uztveri un savus iespaidus izsaka vārdos.

Veicot eksperimentus, praktiskos darbus savlaicīgi sagatavojam visu nepieciešamo materiālu, apskatam un sakārtojam darba vai izpētes vietu. Ar bērniem izstrādājam noteikumus. Pēc attiecīgās tēmas plānojam arī ekskursijas, kur bērni dodas, lai novērotu objektus dabiskajos apstākļos (ievērojot principu no tuvākā apkārtnē uz tālāko, kā arī svarīgi attiecīgo objektu vērot visos četros gadalaikos). Plānojam arī tālākas ekskursijas piemēram, uz zooloģisko dārzu, kā arī kultūrgājienus uz teātra izrādēm, koncertiem, izstādēm. Skolotājas ekskursijām rūpīgi gatavojas. Izvirzām ekskursijai mērķi un uzdevumus. Pirms ekskursijas ar bērniem pārrunājam noteikumus kādi jāievēro. Pēc ekskursijas ar bērniem tiek veiktas pārrunas. Veicam patstāvīgos vērojumus, plaucējot zarus grupas telpā, dziedējot sēklas, kā aug iesētā zālīte, kā aug sīpolam loki. u.c. Pirmsskolas vecuma bērnam ir jāiepazīst pasaule, kurā viņš dzīvo un sevi, savu iespēju izzināšana pasaulē. Tas notiek mijiedarbībā ar to vidi, pasauli, kura ir bērnam apkārt. Bērns ārējo iedarbību “izlaiž” caur sevi un tā veidojas jēdzieni, spriedumi, priekšstati, veidojas cilvēka personība kopumā. Cilvēks visa mūža garumā atrodas uz personības pilnveidošanās ceļa.

Ž. Piažē uzskata, ka bērns ir pētnieks un pats konstruē savas zināšanas. Bērns, ja viņu iekļauj mērķtiecīgi organizētā mācību vidē un ļauj praktiski darboties, iemācās brīvā un nepiespiestā veidā (3.21.att.)

3.21.att. Bērna brīvā darbība

Grupas videi ir milzīga nozīme pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā. Izvērtējot vides piemērotību un izstrādājot vienotus kritērijus darbinieki kā pašu svarīgāko uzskata bērnu drošību izglītības iestādē (skat. pielik.Nr.9). Vide jāiekārto tā, lai pēc iespējas mazināti būtu draudi bērna veselībai un drošībai, grupas telpai jābūt pārredzamai. Grupā plaukti, galdi, rotaļu vietas būtu izvietotas tā, lai bērniem būtu ērti darboties. Daudzi darbinieki uzskata, ka grupai jābūt estētiski noformētai. Šie un citi jautājumi tika apspriesti darba seminārā, katrs darbinieks izteica savu viedokli, kas ir pilnveidojams vidē, lai varētu efektīvi īstenot pirmsskolas izglītības programmu. Apkopojot rezultātus autore secina, ka visās grupās obligāti ir nepieciešami :

- Valodas interešu centrs;
- Matemātikas interešu centrs;
- Radošo rotaļu centrs;
- Tēlotājdarbības centrs.

Skolotājam ir jāzina precīzi kādi darbības veidi tiek realizēti konkrētajā interešu centrā. Katrā centrā ir jābūt materiālai bāzei, kura būtu atbilstoša bērnu attīstības pakāpei, atbilstoša tēmai un uzdevumiem un atbilstoša bērnu interesēm.

Mācību gada garumā pirmsskolas skolotājas vēro katra bērna attīstības gaitu un fiksē to pedagoģiski psiholoģiskajos raksturojumos. Katru mācību gadu aprīlī notiek mazās pedagoģiskās sēdes, kurās pedagoģiskie darbinieki runā par bērnu attīstību, tā konstatējot pedagoģiska un cita rakstura problēmas. Mazās pedagoģiskās sēdes ir darba izvērtēšanas sastāvdaļa, tās palīdz izdarīt secinājumus par nepieciešamajām korekcijām, kā arī efektīvu tālākā darba plānošanu.

Iestādē vadībai iesaistot darbiniekus tika izstrādātas bērna attīstības kartes. Skolotājas 2 reizes mācību gadā (rudenī un pavasarī) izvērtē bērna attīstību, zināšanas, prasmes un iemaņas. (skat. pielik. Nr.2)

Pirmsskolas izglītības iestādē „Kamolītis” autore kopā ar darbiniekiem nonāca pie secinājuma, ka centri ir jāpapildina ar dažādu rotaļu materiālu un tajos jāieintegrē dažādi darbības veidi, mācību priekšmeti, lai bērni pēc iespējas vairāk varētu praktiski darboties gan tīšajā pedagoģiskajā procesā, gan netīšajā pedagoģiskajā procesā. Tas ir viens no galvenajiem faktoriem, kas veicinātu kvalitāti pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā.

Izglītības programmas īstenošanas kvalitāte ir atkarīga no vairāk vai mazāk veiksmīgas izglītības iestādes un tajā strādājošo pedagogu darbības. Autore

piekrīt M. Fulana apgalvojumam, ka ir četri galvenie faktori, kas nepieciešami izglītības pārmaiņu potenciāla veidošanai:

- personīgā redzējuma veidošana;
- izzināšana;
- meistarība;
- sadarbība(18;23)

Ļoti liela nozīme izglītības programmas īstenošanā ir iestādes darbinieku savstarpējai sadarbībai, kā arī darbinieku un vecāku sadarbībai.

3.6.IZGLĪTĪBAS IESTĀDES DARBINIEKU UN ĢIMENES SADARBĪBAS NOZĪME BĒRNA PERSONĪBAS ATTĪSTĪBĀ

Pedagogiem, veidojot sadarbību ar vecākiem, jāievēro šādi pamatprincipi:

- sadarbības pedagogiskie un psiholoģiskie nosacījumi;
- sadarbības saturs;
- sadarbības īstenošanas formas un metodes;
- sadarbības procesa plānošana;
- sadarbības rezultāta analīze;
- pieaugušo saskarsmes psiholoģija;
- pieaugušo izglītošanas metodes;
- ģimenes pedagogiskā potenciāla diagnostikas nosacījumi un metodes (3.,5).

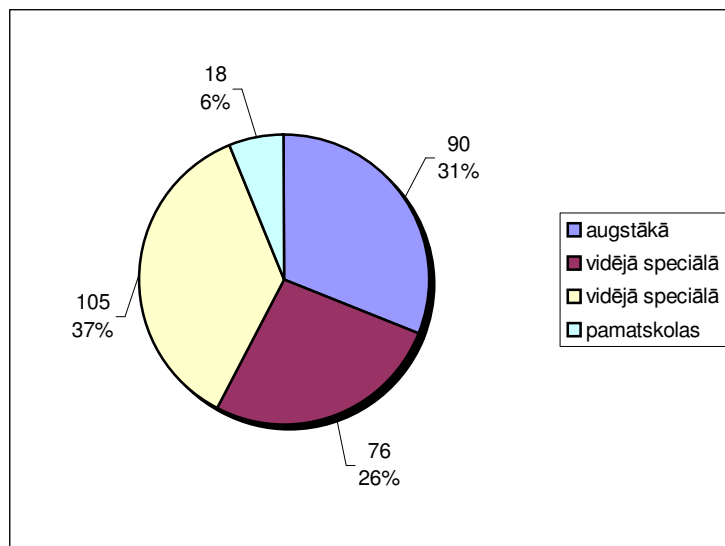
Skatoties pēc bērnu skaita, ģimenes uzskata par savu sociālo un ekonomisko stāvokli un atziņu, ka svarīgākais bērna audzināšanā ir ģimene, sadarbības iespējas starp pirmsskolu un vecākiem ir reālas.

Autore izmantoja aptaujas metodes, lai izzinātu noteiktus tipiskus faktiskos datus par vecākiem.(skat.pielik.Nr.10) Pētījumā ņēma vērā, ka aptaujā var iegūt nevis objektīvus datus "tūrā veidā", bet gan tikai cilvēku domas par konkrētiem jautājumiem. Aptaujā autore iesaistīja 172 ģimenes un pavisam 289 vecākus, kuru bērni apmeklē mūsu iestādi. Aptaujas jautājumus veidoju īsus un koncentrētus, lai katram respondentam rastos vēlēšanās atbildēt, būtu pa spēkam un nenogurdinātu.

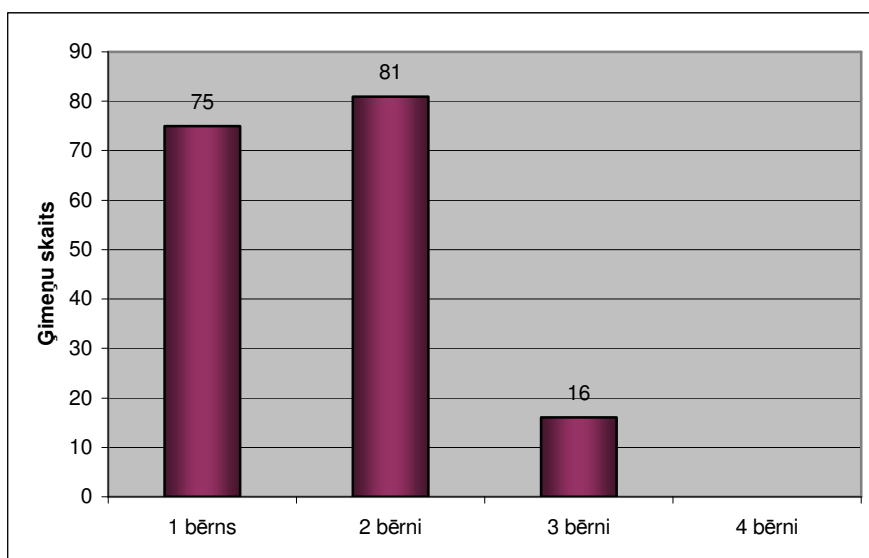
Izvēlējās pusslēgtos jautājumus, lai respondentiem dotu iespēju izvēlēties vienu atbildes variantu. Izglītības iestādes un ģimenes sadarbība ir viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem bērna personības attīstīšanā. Lielākajā daļā vecāku dominē stereotips, ka pirmsskolas izglītības iestādei kā valsts iestādei ir jānodrošina vienota izglītības sistēma visiem bērniem, kur pirmsskolas izglītības iestāde ir arī daļējs

ģimenes funkciju īstenotājs. Taču pašlaik pirmsskola veic tikai savas audzinošās un izglītojošās funkcijas, pamatojoties uz bērnu attīstību. Ģimenei mūsdienu sabiedrībā jāķļūst par nozīmīgāko socializācijas instanci bērna dzīvē, tādēļ pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbības jomā īpaši svarīgu vietu ieņem ģimenes izglītošanas un tās pedagoģiskā potenciāla palielināšanas darbs, lai vecāki spētu risināt ģimenes pedagoģiskos uzdevumus. Anketu rezultātā secinām, ka vecāku izglītības līmenis ir labs, bet vecākiem pietrūkst zināšanas bērna attīstībā, psiholoģijā un pedagoģijā. (3.22. att.)

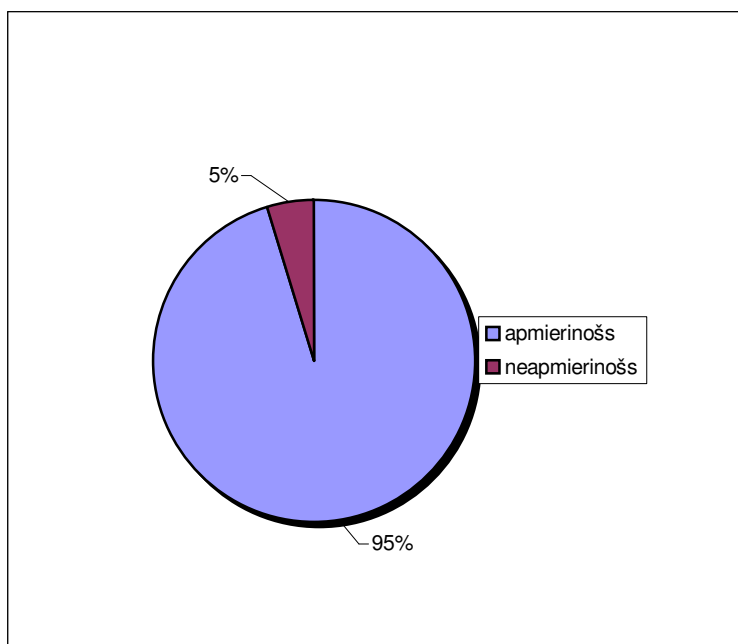
3.22. att. **Vecāku izglītība**

3.23.att. **Bērnu skaits ģimenē**

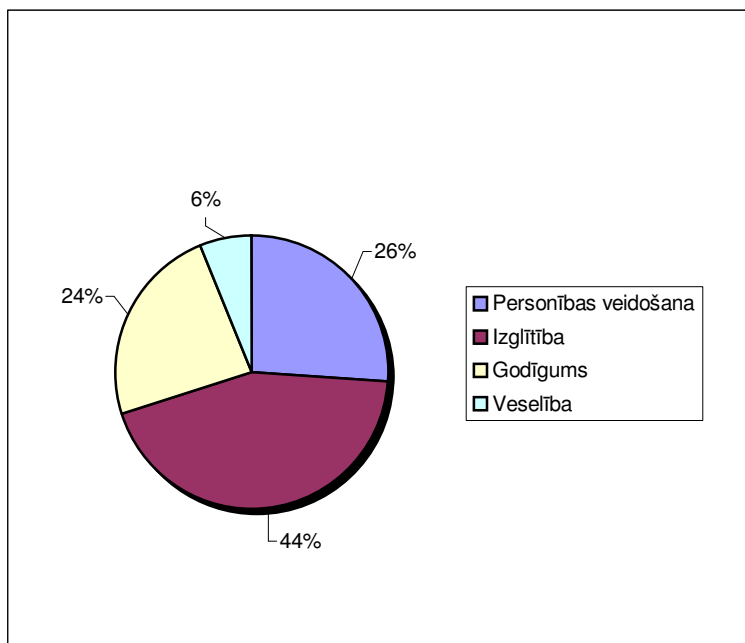

3.24.att.Sociāli ekonomiskais stāvoklis ģimenē

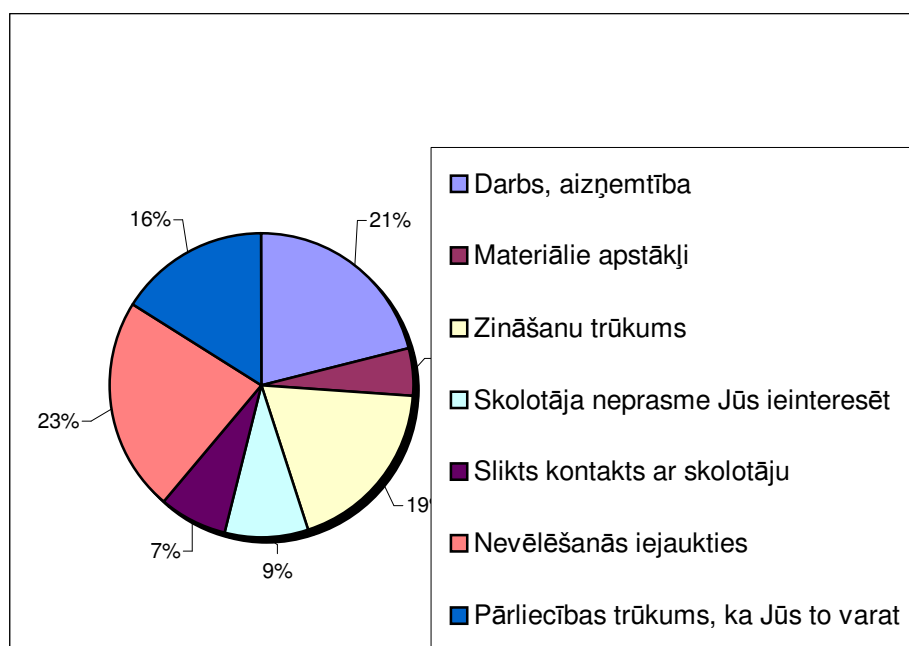
Pārsvārā ģimenēs ir viens un divi bērni (3.23.att.) un sociāli ekonomiskais stāvoklis ir apmierinošs (3.24. att.).

3.25.att. Svarīgākais bērna audzināšanā pēc vecāku uzskatiem

Interesanti bija izzināt, kas vecākiem ir svarīgākais bērna audzināšanā (3.25. att.) un kas traucē iesaistīties pirmsskolas izglītības iestādes dzīvē (3.26.att.)

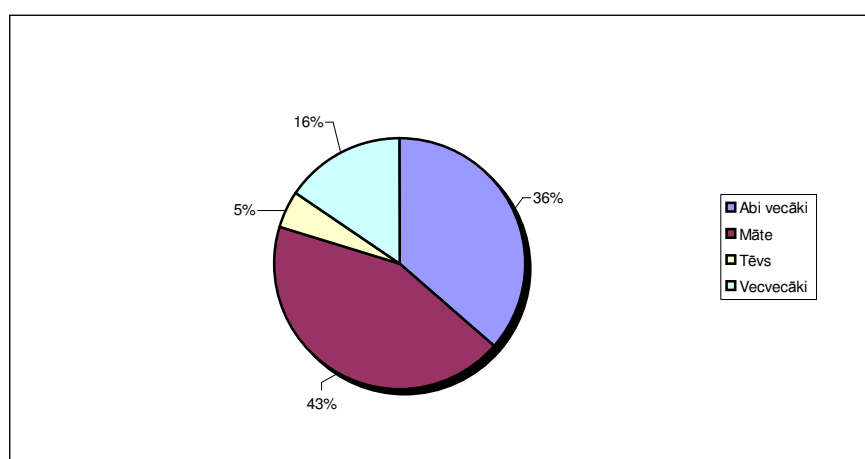
3.26.att. Kas traucē iesaistīšanos pirmsskolas izglītības iestādes dzīvē

23% aptaujāto vecāku atzīst, ka nevēlēšanās iejaukties skolotājas darbā, 21% ir pārāk aizņemti darbā, 19% trūkst zināšanu šajā jomā, 16% trūkst pārliecības, ka viņi to spēj, 3% dēļ sliktajiem materiālajiem apstākļiem, 9% atzīst, ka skolotājas viņus neprot ieinteresēt, 7% slikts kontakts ar skolotāju (3.26.att.)

Ietekmējošs faktors vecāku neatsaucībai varētu būt ģimenes locekļu laika iedalījums bērnam (3.27.att.).

3.27.att. Ģimenes locekļu laika iedalījums bērnam

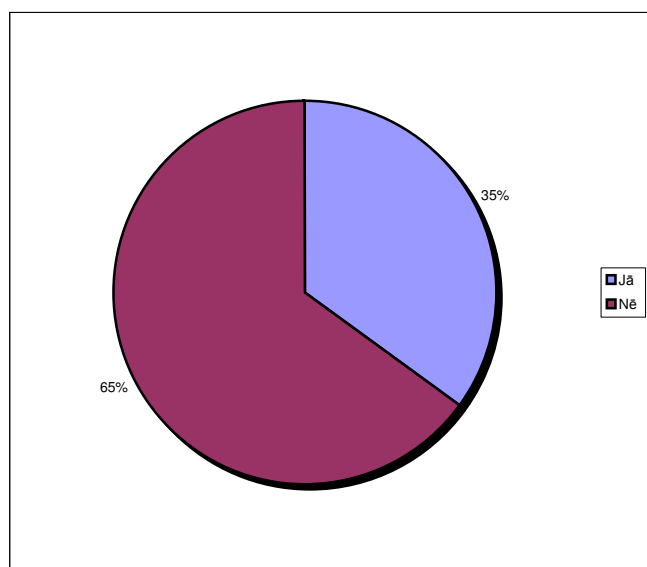

Kā redzams, visvairāk laiku bērnam ģimenē velta mātes, stipri mazāk tēvi. Iepriecinošs fakts, ka procentuāli samērā daudz laiku bērnam ģimenē velta abi vecāki, protams, ka rūpes par bērnu uzņēmušies arī vecvecāki, jo vecāki aizņemti darbā.

Vecāki apzinās un nenoliedz savas aktivitātes trūkumu, jo tikai 35% apstiprina, ka viņi palīdz skolotājām, bet 65% atklāti pasaka, ka nepalīdz (3.28. att.).

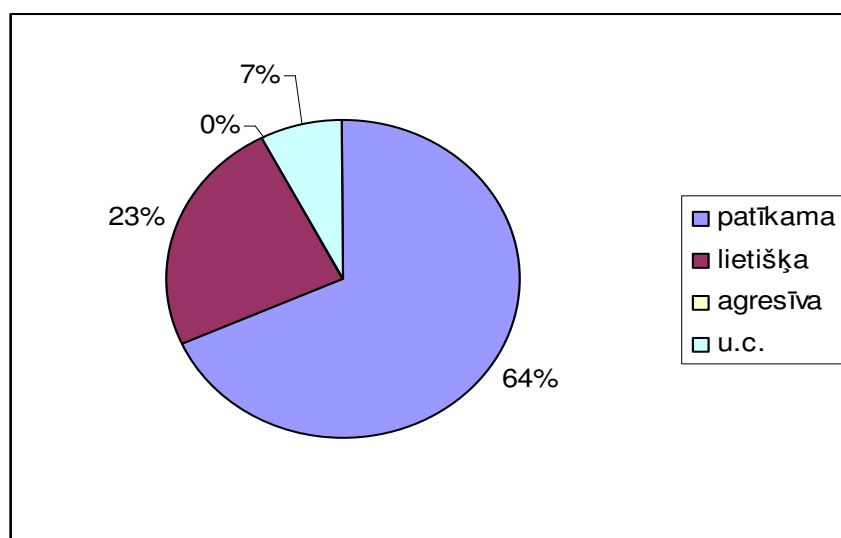
Iemesli uzskaitīti (3.26. att.) Vecāki ir arī ļoti aizņemti darbā, daudziem tas saistīts ar garajām stundām strādājot privātajās firmās, veikalos un vadot savu biznesu.

3.28. att. **Vecāku aktivitāte**

Darbs ar vecākiem ir pirmsskolas izglītības iestādes panākumu atslēga un rezultāts ir atkarīgs no pedagogu zināšanām, pieredzes, vēlmes meklēt sadarbības un saskarsmes formas. Lielā mērā sadarbību ar vecākiem ietekmē psiholoģiskā gaisotne iestādē. Vecāki uzskata, ka iestādē valda pozitīva un patīkama gaisotne-(3.29. att.).Daži vecāki pat uzsver draudzīgas attiecības ar grupu pedagogiem. Citi vecāki akcentē mājīgo gaisotni iestādē.

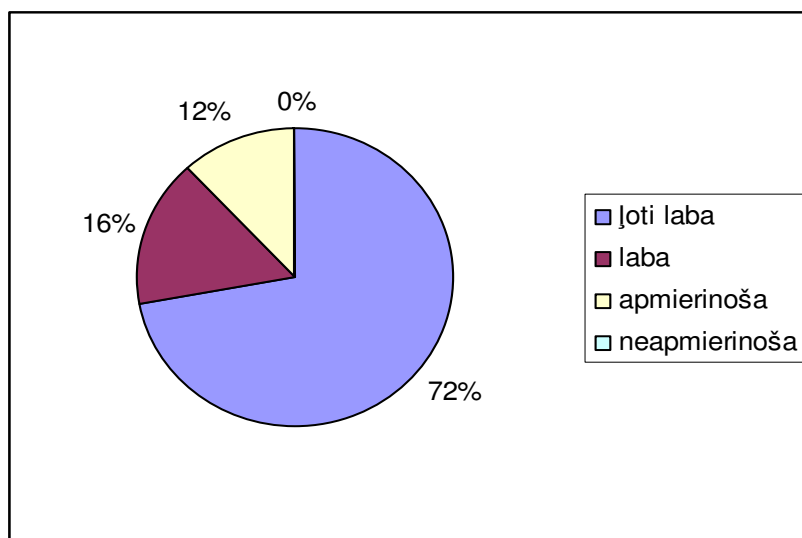
3.29. att. **Psiholoģiskā gaisotne iestādē**

Daudzi vecāki uzskata, ka pirmsskolas iestāde ir atbildīga par bērnu audzināšanu, attīstīšanu un mācīšanu un viņu līdzdalība nav nepieciešama

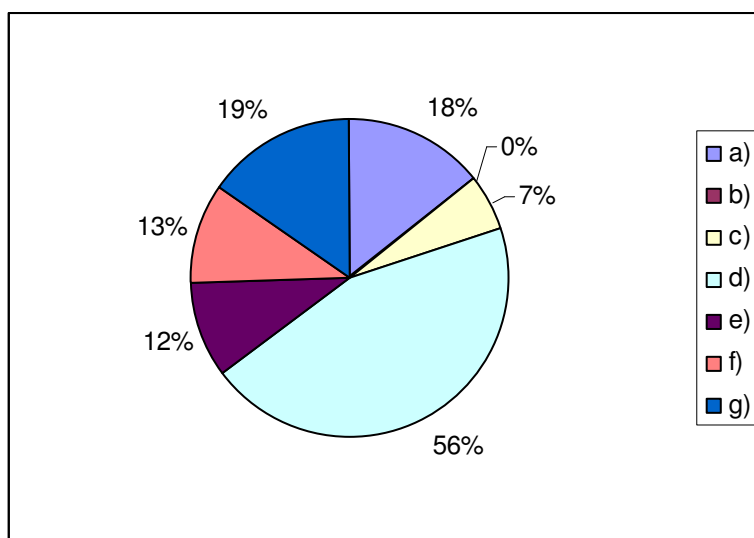
pedagoģiskajā procesā un pietiek ar materiālo nodrošinājumu. Dažreiz netiek ņemti vērā pedagogu ierosinājumi un ieteikumi, kas attiecas uz bērnu audzināšanu un mācīšanu. Vecākiem izveidojies savs viedoklis, kas izpaužas atsevišķos stereotipos, kas cilvēkos izveidojušies iepriekšējā pieredzē un tas traucē, lai īstenotu kopīgus mērķus sadarbības procesā. Mūsu iestādes vecāki uzskata, ka iestādes sadarbība ar vecākiem ir laba (3.30.att.).

3.30.att. Iestādes sadarbība ar ģimenēm

Lai iepazīstinātu vecākus ar pedagoģisko procesu izglītības iestādē darbinieki organizē vecāku pēcpusdienas kopā ar bērniem. Šajās pēcpusdienās vecāki kopā ar bērniem piedalās nodarbībā, līdz ar to viņi iegūst informāciju gan par sava bērna sasniegumiem, gan par pedagoģisko procesu kopumā. Kā redzams 56% vecāku uzskata, ka pedagogi organizējot pedagoģisko procesu izmanto dažādas metodes un paņēmienus. Pēc 19% vecāku domām mācību process pirmsskolas izglītības iestādē ir pārdomāti vadīts un tas nodrošina, ka bērni tiek labi sagatavoti skolai. To, ka iestādē bērniem tiek piedāvātas dažādas interesantas un vecumam atbilstošas nodarbes uzskata 18% aptaujāto vecāku. Ļoti maz, tikai 7% vecāku uzskata, ka iestādē bērniem pārāk liela nozīme tiek veltīta mācībām, par maz rotaļām, tas nozīmē, ka iestādes darbinieki izmanto rotaļu metodes un praktiskās metodes, lai dažādotu pedagoģisko procesu. Labs rādītājs ir, ka darbinieki pietiekami lielu vērību piešķir bērnu prasmju un iemaņu attīstīšanai par to liecina 13% vecāku. Arī bērniem tiek dota iespēja paplašināt savu redzesloku dodoties ekskursijās tā uzskata 12% vecāku. Iestādes vecāki apliecina, ka iestādē viņu bērniem netiek piedāvātas vienveidīgas nodarbes. (3.31.att.)

3.31.att. Pedagoģiskā procesa izvērtējums

Analizējot darbinieku un vecāku sadarbību izglītības iestādē „Kamolītis” autore secina, ka darbs ar vecākiem ir pirmsskolas izglītības panākumu atslēga un rezultāts ir atkarīgs no iestādes darbinieku zināšanām, pieredzes un pedagoģiskās meistarības. Pirmsskolas izglītības iestādes darbinieku un vecāku sadarbība ir viens no faktoriem, kas ietekmē kvalitatīvu izglītošanas un audzināšanas procesu vai citiem vārdiem sakot izglītības programmas īstenošanas kvalitāti.

NOBEIGUMS

Pētījuma rezultātā apstiprinājās iepriekš izvirzītā hipotēze: „Ja pirmsskolas izglītības iestādē vadība veiksmīgi iesaistīs darbiniekus izzināt un pilnveidot zināšanas par praktisko metožu nozīmi pedagoģiskā procesa organizācijā, tad efektīvāk un kvalitatīvāk tiks īstenota pirmsskolas izglītības programma”.

Maģistra darba mērķis tika sasniegts: tika pētīta un pamatota darbinieku sadarbība pirmsskolas izglītības iestādē. Darbinieki tika iesaistīti izmantot piemērotākās metodes izglītības programmas īstenošanā. Pieņemot lēmumu par pedagogu tālākizglītības kursu nepieciešamību, lai pilnveidotu zināšanas par praktiskajām metodēm vadītājs darbiniekus iepazīstina ar problēmu, uzklaua darbinieku priekšlikumus un pēc tam pieņem lēmumu.

Maģistra darba uzdevumi tika izpildīti.

Secinājumi.

1. Analizējot literatūru par iestādes vadīšanu, varam secināt, ka iestādes vadītājam ir nepieciešams iesaistīt darbiniekus kopējo stratēģiju izstrādē un īstenošanā, prast veidot iestādes vadības komandu un nodrošināt tās veiksmīgu darbību. Vadītājam nepieciešams veiksmīgi izmantot savu autoritāti, būt godīgam un nepieciešama prasme deleģēt funkcijas.
2. Lai kvalitatīvi īstenotu pirmsskolas izglītības programmu vadītājam nepieciešams iepazīstināt pedagogus ar pirmsskolas izglītības programmas mērķiem, pamatnostādņēm un plānotajiem rezultātiem, lai efektīvāk un izglītošanai mērķtiecīgāk, atbilstoši vecumam un individuālajām īpatnībām izmantotu piemērotākās metodes.
3. Vadītājam nepieciešams sniegt reālu atbalstu darbiniekiem profesionālās meistarības un profesionālo zināšanu apvienošanā ar darbinieka personības spējām un īpašībām. Tas ir iespējams iestādē, kurā valda uzticība starp kolēģiem un darbinieki prot strādāt komandā.
4. Pirmsskolas izglītības programmas īstenošanai svarīga nozīme ir videi. Iestādes vide jāveido tā, lai bērns, darbojoties šajā vidē, motivētu pats sevi darbībai. Pedagoģis ir kā vides daļa ar savu vērtību sistēmu un arī palīgs bērna vērtību veidošanās procesā.
5. Pirmsskolas vecuma bērnu sagatavošanas skolai pedagoģiskā procesa veiksmīgas īstenošanas kvalitāti ietekmē, ja tiek veidota pirmsskolas pedagoģiskā kolektīva metodiskās domas vienotība.

6. Lai kvalitatīvi īstenotu pirmsskolas izglītības programmu ir nepieciešama iestādes un ģimenes sadarbība. Īpaši svarīga nozīme ir vecāku izglītošanai, palielināt pedagoģisko potenciālu, lai vecāki būtu iesaistīti bērnu kvalitatīvai sagatavošanai skolai.
7. Pirmsskolas izglītības iestādes “Kamolītis” piedāvātās pirmsskolas izglītības programmas, mācību vide, materiālā bāze, pedagoģiskā procesa organizācija, izmantotās metodes, pedagogu zināšanas, sadarbība ar vecākiem, veiksmīga vadības un darbinieku sadarbība atspoguļo pāreju no pragmatiskās izglītības koncepcijas uz izglītības humāno koncepciju.
8. Eksperimentālajā pētījumā iegūtie rezultāti apstiprina, ka ievirzot darbiniekus pirmsskolas programmas īstenošanā, nepieciešams vairāk izmantot praktiskās metodes pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem. Kā rezultātā tiek uzlabota pedagoģiskā procesa kvalitāte un bērni efektīvāk tiek sagatavoti pamatizglītības uzsākšanai.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Āboltiņa M. Kā aug mūsu bērns. - Datorzinību centrs, 1998. – 198 lpp.
2. Ādlers A. Psiholoģija un dzīve. - R., 1992. – 114 lpp.
3. Baldiņš A., Raževska A. Skolas un ģimenes sadarbība. - Pētergailis, - 2001. -81 lpp.
4. Beļickis I. Izglītības alternatīvās teorijas. R., 1997. – 95 lpp.
5. Beļickis L. Didaktiskā doma Latvijā 20-30 gados.- R.,1990-43 lpp.
6. Bērncentrētu grupu veidošana. - Sorosa fonds - Latvija, 1998. – 342 lpp.
7. Bēringers H. Kas ir filosofija? Sokrāts. // Izglītība un Kultūra: Labirints. - 1994.-Nr.1.-2 -3 lpp.
8. Božoviča L. Personība un tās veidošanās skolas gados. — R.: Zvaigzne, 1975. - 303 lpp.
9. Budovskis M. Personības un sociālās vides rezonanse. - R.: Zinātne, 1986. - 114 lpp.
10. Bosa R. Pirmsskolas audzināšanas galvenie darba virzieni un to īstenošana. - R.: Izglītības attīstības institūts, 1991. – 30 lpp.
11. Broks A. Izglītības sistematoloģija. – R.:RaKa, 2000.- 175 lpp.
12. Černova A. Bērnu psiholoģiskā gatavība skolai. // Skolotājs. - 2001. - Nr. 4. (28.) - S9.-42 lpp.
13. Dauge A. Audzināšanas ideāls un īstenība. - Cēsis, Rīga: O. Jēpe, 1928. -125 lpp.
14. Dēķens K. Rokasgrāmata pedagoģijā. - R.: Kultūras balss, 1919. - 238 lpp.
15. Dzintere D. Rotaļa un darbs bērnudārzā. - R.: Zvaigzne, 1984. - 101 lpp.
16. Dzintere D., Bosa R. Rotaspēles. - Rīga: Mācību apgāds, 1997. - 82 lpp.
17. Fjelds S.E. No parlamenta līdz klasei. –Rīgas pilsētu Skolu valde, 1998.- 71 lpp.
18. Fulans M., Pārmaiņu spēki. - R.: Zvaigzne ABC, 1999. — 166 lpp.
19. Forands I. Vadītājs un vadīšana.-R.:Kamene, 2002.-56 lpp.
20. Freiberga I. Izglītības satura teorija pirmsskolā. // Lekciju kurss RPIVA 2000./2001.m.g. -13 lpp.
21. Froms A. Psiholoģiskais briedums. // Skola un Ģimene. - 1993. - Nr. 9 – 23 lpp.
22. Gorders J. Sofijas pasaule. - R.: Zvaigzne ABC, 1997. - 511 lpp.
23. Gorlova D. Komandas izveidošana un funkcionēšana. Dzīves jautājumi. V.- R.:JUMI,2000.-82 lpp.

24. Gudjons H. Pedagoģijas pamatatziņas. - R.: ZvaigzneABC, 1998. - 394 lpp.
25. Geske A., Grīnfelds A. Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes. - Raka, 2001. - 108 lpp.
26. Inne R., Gailīte I., Lūse I., Zīds O. Skolvadība- idejas, versijas, pieredze. R.: Raka, b.g. 278 lpp.
27. Izglītības attīstības koncepcija. - R.: IZM, 2001. - 59 lpp.
28. Jurisone B. Aktualitātes pirmsskolas izglītībā. // Sākums. - 2001. - Nr. 2. (20.)12. lpp.
29. Jurisone B. Pirmsskolas izglītība. // Sākums. - 2000. - Nr. 1. (13.) - 7. lpp.
30. Jungs K. G. Dvēseles pasaule. - R.: Spektrs, 1994. 36 lpp.
31. Jurdža S. Attīstošās spēles. // Pirmsskolas Izglītība. - 2001 - Nr. 3. - 6. lpp.
32. Karule A. Sešgadīgo bērnu sistemātiskas mācības. - R.: Zvaigzne, 1988. - 125 lpp.
33. Komenskis J. A. Lielā didaktika. - R.: Zvaigzne, 1992. - 232 lpp.
34. Kukule D. Skolvadība.1.daļa.-R.:Vārti,1998. -63 lpp.
35. Kulbergs J. Krīze un attīstība. - Liepāja: LPA,1998. - 133 lpp.
36. Korčaks J. Kā mīlēt bērnu. - R.: Zvaigzne, 1986. - 260 lpp.
37. Krinkele V. Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē.-R.:RPIVA,2002.- 173 lpp.
38. Laiveniece D. Valodas metodikas didaktiskie jautājumi. - Raka, 2000. - 152lpp.
39. Lasmanis A. Matemātiskās statistikas metodes pedagoģijas un psiholoģijas pētījumos. - Rīga, 1999. - 40 lpp.
40. Latvijas Izglītības Koncepcija.-R.:LI un ZM,1995.-32 lpp.
41. Lieģeniece D. Mācību vide pirmsskolā un bērnu attīstība darbībā. Sērija: bērna attīstība. - Liepāja: LPA, 1995. - 5. burtn. - 29 lpp.
42. Lika I. Kreativitāte un personības paš aizsardzība. // Skolotājs. - 1997. Nr. 9. - 39. lpp.
43. Līdumnieks A. Vadīšana (nodaļa „Personāla vadīšana”).-Ogre: Valsts Administrācijas Skola, 1994-145 lpp.
44. LR izglītības likums.- R.:RaKa, 1999.-15 lpp.
45. Ļubļinska A. Populāras pārrunas par psiholoģiju. - R.: Zvaigzne, 1978. - 248 lpp.
46. Nākotnes izglītības meti UNESCO Starptautiskās komisijas „Izglītība divdesmit pirmajam gadsimtam” ziņojumā. -R.: Vārti, 1998.- 383 lpp.
47. Maršals T. Kristīgās vadīšanas pamatprincipi. SIA „Viņa vārds manī”.2001.-8 lpp.

48. Mauriņa Z. Uzdrīkstēšanās//Izlase. –R.: Liesma, 1990. -204 lpp.
49. Mūsu radošā daudzveidība. // UNESCO Pasaules Kultūras un attīstības komisijas ziņojuma kopsavilkums. Rīga, 1998. - 70 lpp.
50. Meikšāne Dz. No audzinātājas pieredzes pūra. // Skola un Ģimene. - 1989. - Nr. 3. 14 lpp.
51. Meikšāne Dz. Psiholoģija mums pašiem. - Raka, 1998. - 166 lpp.
52. Obšteins K. Pedagoģijas vēsture. Divdesmitā gadusimtena pedagoģija. - R.: Latvijas vidussk. skol. kooperatīvs, 1939. - 198 lpp
53. Palīgs Izglītības metodiskā darba vadītājiem. Rīgas skolotāju izglītības centrs. 2001.- 93 lpp.
54. Palīgs pedagogam: Informatīvi metodisks materiāls. - R., 1997. - 288 lpp.
55. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. - Zvaigzne ABC, 2000. - 248 lpp.
56. Pirmsskolas izglītības programma. :SIA Mācību Apgāds NT, 1998.-40 lpp.
57. Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm. - Rīga, 1997.-53 lpp.
58. Pirmsskolas vecuma bērna audzināšanas un personības veidošanās problēmas. Rīga: Mācību apgāds, 1998. - 36 lpp.
59. Platons. Menons. Dzīres. - R., 1980. - 116 lpp.
60. Praude V., Beļčikovs I. Menedžments. Teorija un prakse. Otrais, pārstrādātais izdevums.-R.:Vaidelote, 2001.-509 lpp.
61. Prets D. Izglītības programmu pilnveide: Pedagoģa rokasgrāmata. - R.: Zvaigzne ABC, 2000. - 383 lpp.
62. Psiholoģijas vārdnīca. Rīga: Mācību grāmata, 1999. - 157 lpp.
63. Priede L. Būt kopā ar bērnu. // Skola un Ģimene. - 1998 Nr. 7/8. - 30. lpp
64. Reņģe V.Organizāciju psiholoģija.-R.:Kamene,2002.-171 lpp.
65. Reņģe V. Psiholoģija. Personības psiholoģiskās teorijas. - R.: Zvaigzne ABC, 1999. -174 lpp.
66. Rubenis A. Senās Grieķijas dzīve un kultūra. - R., 1994. - 167 lpp.
67. Seile V. Paidagoģijas vēsture. - Daugavpils, 1943. - 88 lpp.
68. Šiliņa Dz. Jaunā programma vērsta uz bērna attīstību // Izglītība un Kultūra. - 1998. - Nr. 10. - 10. lpp.
69. Špona A. Audzināšanas teorija un prakse. - Raka, 2001. - 162 lpp.
70. Tafinders P. Līdervadība.-R.: Pētergailis.-2004.-155 lpp.
71. Ušinskis K. Pedagoģisko rakstu izlasei, sēj. - Rīga: LVIU, 1959. - 512 lpp.

72. Vigule D. K. Dēķens par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību. - Rīga: Vārti, 1998.-28 lpp.
73. Vītuma M. Izglītības standarti un jaunā vērtēšana. // Skola un Ģimene. - 1997. Nr. 3. -16. lpp.
74. Vorobjovs A. Psiholoģija 2. burtn. - Rīga, 1995. - 103 lpp.
75. Vorobjovs A. Psiholoģija 3. burta. - Rīga, 1995. - 45 lpp.
76. Vorobjovs A. Psiholoģijas pamati. - Rīga, 1996. - 264 lpp.
77. VuorinensR., Tūnala E. Psiholoģijas pamati. - Zvaigzne ABC, 1999. - 146 lpp.
78. Zeidels R. Darba skolas principi. // Mūsu Nākotne. - 1922. - Nr. 2. - 38. - 43. lpp.
79. Zelmenis V. Pedagoģijas pamati. - Raka, 2000. - 291 lpp.
80. Žukovs L. Ievads pedagoģijā. - JSBN 9984 - 558 - 69 - X – 234 lpp.
81. Žukovs L. Pedagoģijas vēsture. - Raka, 1999. - 303 lpp.
82. Bronfenbrenner U. Two Worlds of Childhood: U.S. and U.S.S.R. - New York: Russel Sage Foundation, 1970. - Vol. 8. - P.14 – 38 lpp.
83. Einon D. Creative play. - Middlesex, England, 1985. – 236 p.
84. European Commision. Teaching and Learning: Towards the Learning Society.Luxemburg, 1995.
85. Erikson E. H. Identity and the Life Cycle // Psychol. īss. 1959. - N 1. - 157 -171 .p.
86. Gilbert D. and Finell L. Young child's awareness of self. Psychological Report, 1978.- 1,911 - 14.p.
87. Hendricks M. Improving the recommendations from evaluation studics. Evaluation & Program Planning, 1990. - 13, 109 - 117. p.
88. Heller R. Maneger 's Handbook. London: the Dorling Kindersley book.2002.-256p.
89. Kohlberg L. Psychometric and Piagetian of Preschool Intellectual Growth // R. C. Smart and M. C. Smart. Readings in Child Development and Relationships. - New York: The Macmillan Company, 1972. - 156-164.p.
90. Kliebard H. M. Problems of definition in curriculum. Journal of Curriculum and Supervision, 1989. - 5 (1) 1-5. p.
91. Le Doux J. The Emotional Brain: The Mysterious Underpinnings of emotional Life. New York: Simon & Chuster Levinson, H. 1996.
92. Maslow A. H. Toward a Psychology of Being, 2 ēd. - Priceton M. Y.: D. Van Nostrand, 1968.- 2-84. p.

93. Pratt D. Curriculum design as humanistic technology. *Journal of Curriculum Studies*, 1986. - 18,149-162. p.
94. Piaget J. Equilibrium // R. C. Smart and M. C. Smart, *Readings in Child Development and Relationships*. - New York: The Macmillan Company, 1972. - 514 p.
95. Skidmore R.A. *Case Work Administration: Dynamic Management on Human Relationship* /Ed.j. Filer USA, Alleen/Bacon, 1994. 39p.
96. Einon D. *Spielen - Lernen - Fordern // Das handbruch zun Entwicklung dēs Kinder von 0-6 Jahren*. - Mosaik Verlag Munchen: 1999. - 239 s.
97. Grosman W. *Kindergarten - Eine historisch - systematische Einfunrung in seine Entwiicklung und Padagogik*. - Beltz Verlag, Weihein und Basel: ISBN 3-407 55640 3 1987. - 185 s.
98. Holtershinken D. *Ffuhcindliche Erziehung und Kindergartenpadagogik*. - Verlag Herder GMBH & cO. KG Freiburg in Breisgau: 1977. - 240 s.
99. Huppertz N. *Die Leitung dēs Kindergartens. Praktische Hilfen fiir verantwortungsvolle Aufgabe*, ISBN 3-451-20116-X, 1986. - 194 s.
100. Kaiser H., Moysich J. *Der Kindergarten Hotstand*. ISBN 3-492-11468-7 Munchen: 1991.-208s.
101. Берне Р. *Развитие Я - концепции и воспитание*. - М.: Прогресс, 1986.-422 с.
102. Выготский Л. С. *Психология*.— Москва: ЭКСМО - ПРЕСС, 2000. - 1006 с.

PIELIKUMI